STERE GULEA GAVRIL DEJEU

Nr. 31 (389), 5 - 11 august 1997

22

ANUL VIII

ŞERBAN ORESCU pag. 3

SERVICII DE SPIONAJ

SUPLIMENT GRATUIT

PRIVATIZAREA RODIPET

Cronică la LUCIAN BOIA

Istorie şi mit în conştiinţa românească

pag. 9

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Scenarii

Într-un editorial scris cu cîteva zile înainte de Madrid aminteam că luni de zile a circulat, atît în presa internaţională, cît şi în discuţii, oficiale şi neoficiale, un scenariu catastrofic. El pornea de la ideea că în România s-a desfăşurat o „isterie NATO", că prin activitatea diplomatică a noii puteri s-au forţat inutil şi definitiv blocate, iar prin suportul de presă s-a acumulat în populaţie o imensă stare de aşteptare. Această „isterizare pro-NATO" dezamăgită urma să explodeze după Madrid în conflicte sîngeroase, identice cu cele din trecut (Tîrgu-Mureş – martie 1990, mineriadele de la Bucureşti din iunie 1990 şi septembrie 1991), măturînd noua putere şi aruncînd la loc ţara în vechiul ei con de umbră. Un loc important în aceste „scenarii" l-ar fi jucat gelozia naţională faţă de Ungaria care intra în NATO, pe cînd România nu. Observatori (de bună şi rea-credinţă) din ţară şi din străinătate continuau să vadă România mai degrabă ca vechiul teritoriu al tensiunilor etnice, sociale, religioase, decît ca „modelul european" lăudat în ultima vreme.

Acum a trecut destul timp după întîlnirea de la Madrid, s-a înghiţit între timp şi al doilea hap amar privind neînceperea negocierilor pentru intrarea în Uniunea Europeană, ca să putem conchide că aceste scenarii catastrofice nu aveau nici o legătură cu realitatea românească actuală. Adepţii lor autohtoni erau, de regulă, fie personalităţi ale elitei româneşti care nu mai reuşesc „să prindă pulsul" ţării, din pricina unei depărtări prea teoretice, fie, dimpotrivă, personalităţi implicate în alte jocuri politice, cu rezerve, mai mult sau mai puţin personale, faţă de actuala putere. Dacă mare parte din prognozele autohtone catastrofice purtau o intensă marcă „subiectivă", despre cele aparţinînd observatorilor „din afară" (străini ori români din străinătate care revin însă frecvent în ţară) ar fi fost de aşteptat ca ele să fi beneficiat de obiectivitate. Am observat, însă, şi cu această ocazie, gîndirea „leneşă" care funcţionează în spaţiul politic, cu referire la aceste ţări dintr-o margine de Europă, de fapt, insuficient cunoscute. Şi poate netrezind încă suficient interes (politic, economic) pentru ca să-şi facă, aşa cum trebuie, meseria cei ce şi-au ales un „job" din cunoaşterea lor (diplomaţi, academici, doctoranzi în politologie, reprezentanţi ai societăţilor civile, agenţi de influenţă, organizatori de simpozioane, lideri de opinie, jurnalişti şi, nu în ultimul rînd, servicii secrete, care, odată cu ultimele declaraţii neinhibate ale şefului diplomaţiei române, Adrian Severin, devin subiect de discuţie publică şi în România). Să se adune adică suficiente date pentru stabilirea unei prognoze despre România cu şanse de a se dovedi ulterior corectă. Să nu fie opinia publică internaţională mereu „luată prin surprindere" de ce se petrece aici: din decembrie 1989 pînă azi, trecînd prin noiembrie 1996, doar aşa s-a întîmplat.

Un plus de profesionalism din partea celor ce se „ocupă de România" ar fi util în primul rînd României, bineînţeles. Dar ar fi util şi pentru calitatea politicii internaţionale, care are nevoie de informaţii fiabile. Inclusiv în Europa, care nu reuşeşte să-şi construiască o politică externă şi de securitate eficientă, nu doar din cauza unor interese diferite şi divergente, ci şi din cauza îndelungii indiferenţe faţă de teritoriile de după fosta Cortină de Fier. Inclusiv în Statele Unite, care, în privinţa României, a dovedit, cel puţin în ultimul an, de două ori o serioasă miopie. O dată înaintea alegerilor din 1996, cînd ambasadorul său la Bucureşti a fost acuzat (chiar de forţe politice şi presa americană şi s-ar părea că nu fără motiv) de suport pentru regimul postcomunist Iliescu, deşi, cu un plus de atenţie s-ar fi putut deduce apropierea necesarei alternanţe politice. A doua oară, înainte de Madrid, cînd în mediile americane de la Bucureşti ori de la Washington, apropiate de România, s-a vorbit despre un alarmant „sentiment românesc anti-american": afirmaţii ridicole, aşa cum a dovedit-o primirea preşedintelui Clinton la Bucureşti.

Scenariile pesimiste prescriau „reţete de comportament", atît pentru putere, cît şi pentru presă, în vederea tratării „sindromului colectiv agresiv post-Madrid". Pentru putere, temperarea efortului pentru intrarea în Alianţă. Pentru presă, revenirea la tonul sceptic, etalarea din vreme a argumentelor pentru care România nu are ce căuta în NATO, cel puţin nu în primul val etc. Ca şi scenariile catastrofice, reţetele de comportament se dovedesc azi caduce. Este evident că puterea nu are de gînd să schimbe direcţia pro-vestică a politicii sale, nici populaţia nu şi-a schimbat opţiunile. Dacă presa a lăsat-o mai moale cu aceste subiecte, este pentru că în orizontul apropiat nu se mai află nici o ţintă a politicii externe.

Prioritatea politicii interne este, la ora actuală, o concluzie unanimă. Însă cum, după şapte luni de guvernare, guvernul nu s-a dovedit convingător în demersul său reformist, ba chiar a oferit cu nonşalanţă suficiente motive de nelinişte, aici este loc destul pentru alte scenarii negative. Din păcate, de această dată, cu mai multe riscuri de reuşită.

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL • ANUL VIII • 16 pagini • 1.000 lei

CHESTIONAR '97
Răspunsul cititorilor

Peste 1.600 de cititori au răspuns la chestionarul publicat în numărul 2/1997. Prezentăm în continuare răspunsurile la cîteva dintre întrebări:

1. În 1996, faţă de anii precedenţi, revista *„22"* mi s-a părut:
Mai bună 60%
La fel 38%
Mai slabă 2%

2. Nota medie a revistei, calculată pe baza notelor acordate de cititori, pe o scală de la 1 (nota cea mai mică) la 10 (nota cea mai mare): *9,06.*

3. Autorii preferaţi din revista *„22"* (în paranteză numărul de opţiuni):
H.-R. Patapievici *(815)*, **Gabriela Adameşteanu** *(768)*, **Andrei Cornea** *(614)*, **Ilie Şerbănescu** *(582)*, **Emil Hurezeanu** *(350)*, **Gabriel Andreescu** *(337)*, **N.C. Munteanu** *(324)*, **Dan C. Mihăilescu** *(259)*, **Tia Şerbănescu** *(172)*, **Rodica Palade** *(109)* *etc.*

4. Personalităţi cerute la „Interviul săptămînii":
Gabriel Liiceanu *(370)*, **Andrei Pleşu** *(340)*, **Emil Constantinescu** *(228)*, **Victor Ciorbea** *(183)*, **Regele Mihai** *(163)*, **H.-R. Patapievici** *(161)*, **Ion Caramitru** *(131)*, **Nicolae Manolescu** *(127)*, **Al. Paleologu** *(104)*, **Octavian Paler** *(100)* *etc.*

5. La întrebarea: „Ce nu vă place în «22»?", *cele mai multe răspunsuri s-au referit la* ***tonul unor polemici.*** *Alte observaţii au indicat numărul mic de pagini, limbajul elitist, calitatea hîrtiei, articolele prea lungi, ortografia, articolele în serial etc. Mulţi cititori nu au răspuns la această întrebare.*

6. În ceea ce priveşte domeniile şi temele cele mai solicitate, *cele mai multe opţiuni le-au întrunit:* ***istoria, educaţia, religia, politica, educaţia civică, filosofia, articole despre tineri, informaţii culturale din Europa, mari personalităţi din diaspora, dosarele comunismului, lansări de carte, viaţa cotidiană în ţările occidentale, situaţia statelor foste socialiste, actualitatea economică, explicarea reformei, cronica TV şi de film, sociologie şi politologie, curier juridic, informaţii despre Uniunea Europeană şi NATO, intelectuali din provincie etc.***

Stimată Doamnă Gabriela Adameşteanu,

Vă relatez despre întîmplări foarte „interesante".

Consulul Ungariei la Cluj, Bitay Károly, a dorit să se întîlnească cu primarul oraşului, Gheorghe Funar (17 iulie 1997). Aîngajaţii Primăriei însă informează presa că primarul este răcit şi ar puteà lipsi de la întîlnire. Cine vor fi gazdele? Viceprimarii. În data de 18 iulie Gheorghe Funar era suficient de sănătos să ţină o conferinţă de presă extraordinară. El zicea răspicat că Bitay e *„persona non grata"* la Cluj. *„Nu avem de ce să-i spunem bun venit."* Noul consul *„poate să aştepte pînă la Paştele Cailor"* să se întîlnească cu primarul Funar. Foarte bine, zicem noi – Bitay nu pierde nimic.

Cine crede că alesul clujenilor a spus tot ceea ce a avut de spus – se înşală. În ziua de 22 iulie trimite prin fax presei locale (!) o scrisoare în care îl avertizează pe consul că pe sediul consulatului nu se poate arbora drapelul Ungariei.

Ce va face Gheorghe Funar? Se duce cu forţă şi va înlătura drapelul respectiv? Oare a auzit de imunitate diplomatică?

Şi după exces de naţionalism 30 de minute, Clujul îşi aduce aminte că aparţine Europei. Azi, 23 iulie, la ora 12.00 au sosit la Cluj, la redeschiderea oficială a Consulatului Ungariei, miniştrii de Externe Adrian Severin şi Kovács László. Clujenii i-au întîmpinat pe cei doi cu aplauze frenetice. Am auzit voci: *„Bravo!"* S-a scandat numele miniştrilor.

Cei doi au stat foarte puţin în sediul provizoriu al consulatului, dar Clujul a primit foarte mult. Cînd au fost văzuţi împreună în geamul consulatului, miniştrii iar au fost aplaudaţi. Am avut senzaţia că nu Severin şi Kovács au fost aplaudaţi, ci mult-aşteptatul gest. Oricine ar fi fost azi ministrul Afacerilor Externe al celor două ţări – era ovaţionat. Pentru că Clujul nu înseamnă numai „Gheorghe Funar". Cînd spunem „Cluj" – spunem „Europa".

Szabó Géza
ziarist
Cluj, 23 iulie 1997

P.S. Cînd ajung acasă mă aşteaptă o veste proastă. Deschid revista *„22"* şi citesc cu stupoare şi indignare că d-l Andrei Cornea şi *„22"* au fost daţi în judecată. Pentru ce? Insultă. Calomnie. De către cine? C.V. Tudor! Motivul? D-l Andrei Cornea l-a numit pe senatorul C.V.T. şi Partidul România Mare fascist.

Mult stimate domnule Andrei Cornea! Ştiu că sînt tînăr şi încă nu sînt cunoscut, dar permiteţi-mi să mă solidarizez cu dumneavoastră. Sper să aveţi cîştig de cauză. De asemenea, sper că ziariştii din România (fie ei români sau maghiari) vă vor sprijini. Toţi trebuie să zicem, să scriem că C.V.T. şi PRM este fascist. Adevărul trebuie spus! Trebuie spus cu orice preţ.

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Sînt un proaspăt absolvent al secţiei de Psihopedagogie specială din cadrul Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. În această calitate – dar şi în cea de adept al dialogului social –, voi puncta cîteva aspecte ale aceleiaşi realităţi: persoanele cu nevoi speciale din România.

O primă mare problemă a acestora o reprezintă prejudecăţile şi stereotipiile „normalilor". Persoanele cu deficienţe (mentale, auditive, vizuale, de vorbire, motorii şi sociale) sînt cel mult tolerate în societatea noastră alienată şi alienantă. Şi aceasta din cauza instituţionalizării unor stereotipuri mentale şi verbale. Aş da ca exemplu excesiv de vehiculatul şi cinicul oximoron „copiii străzii", un paralogism născut din porninile noastre atavice – mai ales instinctul de dominaţie. Ne simţim superiori numindu-i astfel pe nişte nefericiţi care nu sînt nici pe departe ai străzii, ci ai unor părinţi iresponsabili. Din păcate, astfel de exemple ar putea continua...

Îmi pare rău că o spun, dar nici dv. doamnă redactor-şef, n-aţi fost ocolită de prejudecăţi. În finalul articolului „Copilul, cîinele şi simpozioniştii" (*„22"*, nr. 23) vă exprimaţi temerea că găzduirea unui copil abandonat v-ar putea aduce prejudicii materiale. Vreau să vă asigur – în urma experienţei mele cu delincvenţii minori – că nu s-ar fi întîmplat nimic de genul acesta. Dv. aţi ajuns la această concluzie deoarece v-aţi centrat asupra efectului (condiţie de vagabonzi a acestor copii), şi nu a cauzelor (abandonul familial, în primul rînd). Accentul trebuie pus, deci, pe prevenţie, şi nu pe intervenţie. Pe viitor, pentru a evita astfel de gafe, v-aş ruga să-i lăsaţi pe specialiştii în domeniu să scrie despre aceste tare sociale.

Un alt tip de disfuncţie priveşte instituţiile speciale. Cele mai multe sînt ermetic închise şi „patronate" de mici dictatori, din cauza cărora aceste instituţii mai mult subzistă decît fiinţează. De asemenea, multe aşezăminte „de ocrotire" sînt anacronice (în special leagănele, casele de copii şi centrele de primire a minorilor), fiind „ajutate" să străbată anii şi deceniile de numai puţin anacronica *Lege 3/1970.*

Nu sînt de neglijat nici dificultăţile concrete de care se lovesc zi de zi persoanele cu dizabilităţi. În ţări nu foarte depărtate de noi (Iugoslavia, de pildă), probleme ca: protezarea şi eliminarea barierelor arhitecturale (în cazul deficienţelor motor); asigurarea cîinilor-ghizi şi a materialelor tiflografice şi tiflotehnice (pentru nevăzători) etc. au fost de mult rezolvate. La noi, acest agonic SSH (cu ISTH-urile aferente) nu face mai nimic pentru protejarea şi ameliorarea vieţii acestor (totuşi) oameni, în afara „donării" ruşinoasei pensii sociale. Ceea ce demonstrează că SSH e o instituţie mai curînd stigmatizantă decît integratoare.

Pentru a se intra în normalitate, cred că primordiali nu sînt atît de invocaţii bani. Trebuie să primeze aici profesionalismul şi bunele intenţii. Pentru a proba validitatea acestui argument, vă sugerez să organizaţi la sediul GDS un colocviu pe teme de defectologie. La această întîlnire informală ar trebui invitaţi specialişti, precum şi – ar fi o premieră la noi – vîrfuri culturale din rîndul persoanelor cu dizabilităţi.

P.S. Aspectele semnalate ce trebuie să constituie teme de meditaţie pentru mulţi semeni de-ai noştri, din cel puţin două motive. În primul rînd, pentru că – dată fiind labilitatea noastră cuniară – oricînd putem ajunge într-o situaţie invalidantă (acesta a fost poate cel mai important lucru pe care l-am conştientizat în facultate). În al doilea rînd, pentru că atitudinea umană în faţa handicapului e perfect compatibilă cu deziderateul corpusului nostru social de a accede la deschidere şi civilitate.

În final, vreau să vă mulţumesc pentru solicitudinea cu care – sper – mi-aţi citit scrisoarea.

Cu respect,

Lupaşcu Robert
Piatra Neamţ, 11.07.1997

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

ŞERBAN ORESCU

Serviciile secrete în actuala structură – risc major pentru siguranţa statului?

Dacă reforma economică merge cu paşi de melc, se poate răspunde că modificarea structurilor economice nu se face de azi pe mîine – ea cerînd timp. Ce motiv poate fi însă invocat pentru tărăgănarea, după părerea noastră, inadmisibilă, a reformării serviciilor de informaţii deopotrivă prea multe la număr, avînd prea mulţi foşti securişti în conducere şi generatoare de gafe (pe care nu le mai enumerăm)?

Care au fost de pildă motivele pentru care d-l Virgil Măgureanu a fost schimbat abia la 25 aprilie şi după ce de la Washington au sosit semnale discrete că nu putem intra în NATO cu servicii secrete conduse de vechi securişti? Care au fost motivele pentru care preşedintele Emil Constantinescu declara ziariştilor la 5 mai că d-l Ioan Talpeş nu va fi schimbat din fruntea Serviciului de Informaţii Externe (SIE) pentru că adusese ţării servicii, cu toate că se ştia bine că d-l Talpeş fusese *„persona grata"* a fostului preşedinte căruia i se atribuiau anumite conexiuni cu Moscova. D-l Virgil Măgureanu a fost schimbat la 25 aprilie, d-l Talpeş a fost schimbat la mijlocul lui iulie şi tot în luna iulie a fost schimbat şi directorul Serviciului de informaţii al armatei, generalul Decebal Ilina, un fost ataşat militar din vremea lui Ceauşescu. S-a spus cu prilejul schimbării d-lor Măgureanu şi Ilina că oricum le expira mandatul peste una sau mai multe luni – explicaţie mascînd o demisie cerută precipitat. De ce n-au fost schimbate domniile lor imediat după alegerile din noiembrie pentru a se tăia de la rădăcini versiunile după care noul regim n-ar fi, în privinţa serviciilor de informaţii, chiar atît de nou? Consilierii d-lui Constantinescu – întrebaţi în această privinţă – au răspuns, în privinţa SRI, că nu s-a resimţit necesitatea; la fel s-a gîndit şi pentru celelalte servicii. Evident, o greşeală.

Acum, că se cunosc detaliile cazului de spionaj românesc în Elveţia, constatăm că serviciile d-lui Talpeş au fost un adevărat stat în stat, căci **niciodată** n-ar fi aprobat Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, avînd pe preşedinte în fruntea sa, un atare dezonorant „demers". E clar că SIE a acţionat pe cont propriu şi nu poate stîrni decît mirare faptul că d-lui Talpeş i s-a promis, după ce şi-a făcut autocritica la Cotroceni, un post corespunzător. Destituirea pur şi simplu ar fi fost mai potrivită; ea ar fi recuperat ceva din prestigiul pierdut nu numai de ţară.

Un fel de stat în stat continuă a fi şi Serviciul Român de Informaţii, cu toate că în fruntea lui nu mai e d-l Virgil Măgureanu. Noii conducători, d-l Costin Georgescu (director) şi Mircea Gheordunescu (director adjunct), nu dispun sau nu înţeleg să folosească puterile şi competenţele necesare. Deciziile – cum a fost aceea scandaloasă de a-l numi pe colonelul Gh. Atudoroaie (fostul şef adjunct al Securităţii timişorene în timpul revoluţiei din decembrie '89) ca şef al SRI în zona de vest – se iau de către consiliul director; acolo, cei doi conducători numiţi de d-l Constantinescu se află în minoritate, majoritatea revenind vechilor securişti aflaţi în funcţii de conducere în continuare. Ne întrebăm de ce nu este schimbat şi personalul superior al instituţiei, cel puţin cît e necesar ca noii conducători să-i poată impune vederile. Să posede dînşii doar un mandat limitat sau sînt noii numiţi de d-l Constantinescu un fel de „o apă şi un pămînt" cu vechii? Emitem această ipoteză fiindcă d-l Gheordunescu a avut iniţial (înainte ca, la cererea preşedintelui Constantinescu, să se fi revocat desemnarea colonelului Atudoroaie) cuvinte de preţuire pentru colonelul acuzat pentru reprimarea revoluţiei şi faţă de ceea ce a numit, ca şi d-l Măgureanu, „specialiştii" din fosta Securitate. Dacă preşedintele Constantinescu n-ar fi intervenit, am fi avut în persoana colonelului Atudoroaie, la Oradea, potrivit d-lui Gheordunescu, cum spun englezii: *„the right man in the right place"* ş.a.m.d.

Scandalurile „Atudoroaie" şi „spionajului în Elveţia" au avut poate şi un anumit merit. Altminteri nu ştiam ce puţin s-a schimbat în serviciile secrete după alegeri şi cît de mult rămîne de făcut, aproape totul. În al doilea rînd, ele au invederat din nou lentoarea cu care noul regim se desparte de vechii şefi ai serviciilor de informaţii. În al treilea rînd s-a putut constata identitatea argumentativă a noilor conducători cu cei vechi, şi unii, şi alţii maltratînd cuvîntul „specialist" pînă la desfigurare, pentru a se asigura perenitatea serviciilor moştenite din era comunistă. În sfîrşit, s-a mai putut afla – din partea ministrului de externe însuşi, d-l Adrian Severin – că în ambasadele româneşti există persoane „acreditate oficial" ţinînd de SIE (dar, despre această degradare morală a conceptului de diplomat, cu alt prilej).

Noul regim creează impresia că cedează doar pas cu pas şi sub o presiune **mai ales externă**, de fapt avînd faţă de vechile servicii o sesizabilă disponibilitate. Şi ne întrebăm „de ce?" Sînt numiţi în fruntea acestor servicii cu adevărat oameni noi puşi pe reformarea lor sau mimează ei doar această intenţie? Au ei din partea Consiliului Superior de Apărare a Ţării (CSAT) şi mandatul de a face schimbări radicale (singurele care contează) de personal sau li se recomandă o politică de compromis?

În momentul cînd punem aceste întrebări, regimul (din motive de care nu ne ocupăm acum) începe să piardă din popularitate şi nu puţini sînt aceia care consideră că nişte servicii de informaţii supradimensionate şi necurăţate de balastul securist constituie **un risc major pentru siguranţa naţională**. Să nu ştie preşedintele Constantinescu acest lucru?

Concursul de arhitectură şi urbanism „Piaţa Revoluţiei"

Joi 31 iulie 1997, la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" din Bucureşti, a avut loc o conferinţă de presă organizată de Uniunea Arhitecţilor din România, în cadrul căreia s-au anunţat cîştigătorii *Concursului de arhitectură şi urbanism „Piaţa Revoluţiei"*. Concursul, la care au participat 47 de proiecte, după ce iniţial se înscriseseră 87 de echipe, s-a distins, prin dimensiunile sale, de toate celelalte concursuri de arhitectură şi urbanism desfăşurate după '89 (deoarece înainte de revoluţie ele nu erau posibile). Pînă acum se depăşise o singură dată cifra de 20 de proiecte participante (în cazul „Bucureşti 2000") şi niciodată numărul proiectelor depuse efectiv nu a însemnat mai mult de 50% din numărul proiectelor înscrise. Explicaţia constă în interesul deosebit pe care îl prezintă din punct de vedere urbanistic zona Piaţa Revoluţiei. Încadrată de Muzeul de Artă (fostul Palat Regal), de Ateneul Român şi de Biblioteca Centrală Univesitară, Piaţa Revoluţiei este, totuşi, un imens spaţiu vid în plin centru al Bucureştiului, care contrastează neplăcut cu restul zonei.

Din această perspectivă, concursul de idei, organizat de Primăria Municipiului Bucureşti împreună cu Ministerul Culturii şi Uniunea Arhitecţilor din România, a constituit o primă etapă pentru a schimba imaginea Pieţei Revoluţiei. Juriul, prezidat de reputatul arhitect elveţian, prof. Pierre von Meiss, şi alcătuit din cunoscuţi oameni de cultură, arhitecţi, urbanişti şi specialişti din cadrul Primăriei, a acordat patru premii şi două menţiuni:

premiul I – **Frantz** şi **Maria Echeriu**, Innsbruck, Austria;

premiul II – **Petre Ciuta** şi **Viorel Simion**, Hanau, Germania;

premiul III – **Dan Martin** şi **Zeno Bogdănescu**, Bucureşti, România;

premiul IV – **D.S. Biroul de Arhitectură**, Bucureşti, România;

menţiuni: **Westfourth Architecture, Vladimir Arsene, Răzvan Cârlan, Ann Fletcher, Young Choi, Son Nguyen**, Bucureşti-New York • **Mihai Munteanu, Ştefan Perianu** şi **Dan Munteanu**, Paris, Franţa.

Dat fiind varietatea şi calitatea proiectelor prezentate, juriul a recomandat Consiliului General al Municipiului Bucureşti să încredinţeze mandate de studiu aprofundat celor patru proiecte premiate, pentru ca ideile prezentate în concurs să poată fi aplicate în viitor. **(R.P.)**

În temeiul articolului 94 litera c din Constituţia României, preşedintele Emil Constantinescu l-a numit prin decret prezidenţial pe domnul Cătălin Harnagea în funcţia de director al Serviciului de Informaţii Externe.

Tot prin decret prezidenţial, în temeiul art. 94 litera c din Constituţie şi al art. 4 din *Legea nr. 47/1994* privind organizarea şi funcţionarea Preşedinţiei României, domnul Cătălin Harnagea se eliberează din funcţia de consilier prezidenţial.

Preşedintele Emil Constantinescu a informat în legătură cu această numire atît liderii partidelor parlamentare, cît şi conducerile unor importante organizaţii civice.

Biroul de presă al Preşedinţiei României

CĂTĂLIN HARNAGEA, noul Director al Serviciului de Informaţii Externe

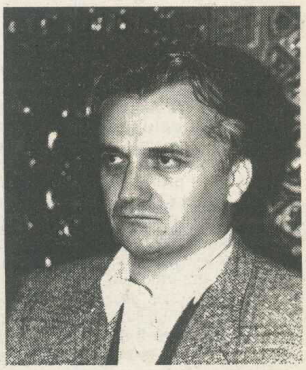

• N. 1 aprilie 1958, Bucureşti • Liceul de Matematică-Fizică „Dimitrie Cantemir", Bucureşti; Facultatea de Construcţii Hidrotehnice – Institutul de Construcţii Bucureşti; Colegiul Naţional de Apărare – promoţia 1997 •

• Pînă în 1989 a fost inginer la „Energoconstrucţia", iar din iunie 1990 a lucrat ca ziarist de politică externă la: *Jurnalul internaţional*, *Viitorul românesc*, *Formula AS* şi *România liberă*, ocupînd funcţii de redactor, şef de departament, director executiv. Din 1994, devine redactorul-şef al Agenţiei de ştiri ARPress.

• În 1992, a fost invitat de Universitatea Central-Europeană de la Praga, alături de politicieni, economişti, sociologi şi istorici din Europa de Vest şi de Est, pentru a pregăti tematicile cursurilor de masterat pentru studenţii din Europa Centrală şi de Est.

• După o lucrare ce privea noua orientare a Uniunii Europene, în 1993 a fost invitat de Comisia Europeană şi Foreign Office pentru un stagiu de pregătire la Bruxelles, Strasbourg şi Londra pentru a intra în contact cu principalele instituţii europene, precum şi cu importante persoane din cadrul Uniunii Europene şi din Ministerul de Externe al Marii Britanii.

• În primăvara anului 1996 este numit şeful campaniei electorale a lui Victor Ciorbea, iar apoi coordonator între campania electorală a CDR şi campania prezidenţială.

• Din decembrie 1996 a avut funcţia de consilier prezidenţial pentru probleme economice, interministeriale, de administraţie locală, cancelarie şi protocol.

• A urmat cursurile Colegiului Naţional de Apărare, pe care l-a absolvit în iulie 1997 cu lucrarea „Managementul crizelor şi serviciile secrete".

• Nici înainte şi nici după 1989 nu a fost şi nu este membrul vreunui partid politic.

• Nu a fost colaborator al niciunui serviciu de informaţii din România şi nici din o altă ţară.

DIN SUMARELE NUMERELOR VIITOARE

• *Supliment despre difuzarea presei (II)*

• *Reforma în televiziune: interviuri cu* ***Dumitru Iuga, Horea Murgu, Alina Mungiu-Pippidi, Lucia Hossu-Longin, Alexandru Sassu***

• ***László Tökés****, discurs la Universitatea de vară de la Tuşnad, iulie 1997*

• *În exclusivitate pentru „22": interviu cu* ***Hans van den Broek****, înalt comisar pentru Europa de Est al Comisiei Europene*

• ***Dan C. Mihăilescu****: cronica literară*

• ***Magda Cârneci****: Jurnal parizian II*

• ***Gheorghe Grigurcu*** *despre antologia de poezie a lui Andrei Codrescu*

• ***N. Rădulescu Dobrogea****: „Zgomotoşii din Bucureşti"*

ILIE ŞERBĂNESCU

Ecuaţie bugetară neschimbată

Mari constrîngeri bugetare, mari probleme economice, mari dureri de cap pentru membrii cabinetului şi pentru coaliţia guvernamentală! Astfel poate fi descris climatul prilejuit de rectificarea – pentru a doua jumătate a anului – a bugetului pe 1997. Operaţiunea obligatorie într-o economie devastată de inflaţie, rectificarea bugetului vine, la jumătate de drum, să pună de acord proiecţiile de venituri şi cheltuieli pentru perioada următoare cu execuţia propriu-zisă a acestora din perioada scursă, faţă de previziunile iniţiale. În cazul în speţă necesitatea operaţiunii era dublată de o „fierbinte" încărcătură politică: tot ceea ce constituise promisiune electorală a actualei guvernări şi nu putuse a fi onorat la elaborarea în iarnă a bugetului pe 1997 fusese „pasat", sub forma unei noi promisiuni, în seama rectificării bugetului din vară (înainte de toate, preconizata reducere a impozitelor).

Numai că marile constrîngeri bugetare din iarnă sînt cvasi-aceleaşi acum, în vară. În unele privinţe situaţia este chiar mai gîtuitoare acum decît atunci. Este adevărat că atunci, la preluarea mandatului său, guvernul Ciorbea a găsit conturile statului în stare gravă! Mult mai gravă decît o arătau statisticile. Aceasta îndeosebi din cauza faptului că întreţinerea sectorului economic de stat neperformant fusese făcută în cea mai mare parte pe căi ascunse, nefiind „prinsă" în buget. Altfel spus, întrucît surprindea doar faţa văzută (nu şi cea nevăzută) a conturilor statului, bugetul apărea într-o situaţie mai bună decît erau de fapt conturile statului. D-l Ciorbea a avut de pus ordine în domeniu, încetînd subvenţionarea ascunsă, făcînd transparente, incluzînd în buget şi punînd în competiţie toate alocările de resurse în care este implicat statul. Evident, a trebuit să se opereze cu bisturiul în buget pentru a se aduce cheltuielile cît de cît la nivelul resurselor efectiv existente şi pentru a se ridica astfel măcar o stavilă în calea inflaţiei ruinătoare.

Cum poate fi acum totuşi într-un fel mai rău decît era atunci? Pur şi simplu pentru că acum nu prea mai este de unde tăia! În timp ce veniturile bugetare n-au crescut, resursele rămase atît de modeste prin amputările anterioare s-au epuizat în multe domenii, riscînd, aşa cum se întîmplă în sectorul ocrotirii sănătăţii, să pună direct în pericol viaţa oamenilor. Situaţie deosebit de grea, pentru că în toate domeniile care subzistă pe seama cheltuielilor publice nivelul alocaţiilor este sub minimul necesar!

Indiferent de compromisul găsibil sau găsit, problema rămîne. Întrucît compromisul, oricare ar fi, nu reprezintă şi o soluţie. Ecuaţia bugetară are peste tot trei elemente: veniturile, cheltuielile şi inflaţia. Dacă economia merge, veniturile curg fără probleme. Dacă economia nu merge, veniturile stagnează şi orice încercare de creştere a lor prin mărirea fiscalităţii sfîrşeşte în stimularea doar a evaziunii fiscale. Evident, cheltuieli se pot face în măsura veniturilor. Efectuarea unor cheltuieli peste veniturile curente este condiţionată de existenţa unor resurse disponibile pe piaţă şi de credibilitatea guvernamentală, care să ofere garanţia pentru colectarea acestor resurse prin împrumuturi publice. Dacă aceste condiţii nu sînt îndeplinite, orice cheltuială peste veniturile reale înseamnă inflaţie, pentru că este finanţată, în ultimă instanţă, prin emisiuni monetare fără acoperire. În România, ecuaţia bugetară are însă o a patra – extrem de perturbatoare – componentă: întreţinerea cu resurse disproporţionat de mari a sectorului economic de stat.

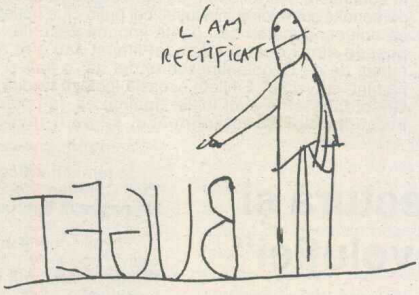

Această întreţinere intervine decavant atît în capitolul de cheltuieli, cît şi în cel de venituri ale bugetului.

Situaţia în ce priveşte întreţinerea sectorului economic de stat din banul public nu s-a modificat semnificativ faţă de trecut. A încetat (sau s-a redus ca dimensiune) doar desfăşurarea pe căi ascunse a acesteia, prin curs valutar, prin credite sau prin preţuri dirijate. Acum această întreţinere se derulează la vedere, în toată splendoarea ei. Pe de o parte, direct prin subvenţii de la buget, incluse în capitolul de cheltuieli al acestuia; pe de altă parte, indirect, prin acceptarea neachitării de către întreprinderile de stat a obligaţiilor lor financiare (impozite, taxe şi contribuţii) către bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale. Avînd în vedere că această cale indirectă reprezintă grosul, este lipsită de importanţă aprecierea guvernamentală că subvenţiile directe către industria de stat au fost reduse la jumătate. Realitatea este că întreprinderile de stat – confruntate cu o aprovizionare cu energie la preţuri reale şi cu importuri la cursuri reale, cu dobînzile prohibitive şi chiar cu reticenţa din partea băncilor de a le mai acorda credite – au descoperit lesne că cea mai simplă posibilitate de a supravieţui fără a schimba nimic în propria activitate este de a nu-şi mai achita dările către stat, fondul de pensii şi diferitele fonduri speciale. Măsurile luate de guvern pentru penalizarea financiară a rău-platnicilor n-au efectiv nici un efect: dacă tot nu se achită impozitul în sine, ce mai contează penalizările de neplată sau de întîrziere!

Intervenind atît în capitolul de cheltuieli, cît şi în cel de venituri al bugetului, masivul segment neperformant din sectorul economic de stat introduce un cerc vicios în materie de proiecţie şi execuţie bugetară. Întotdeauna cînd – ca în momentul de faţă – acest segment de stat neperformant a indus în buget constrîngeri deosebit de grave, toate guvernele de pînă acum au ieşit din încorsetare prin inflaţie. Adică, în loc de a decide noi amputări de cheltuieli – căci de sectorul de stat nu s-a atins nimeni pînă în prezent –, s-a preferat să se recurgă pe o cale sau alta la noi emisiuni monetare fără acoperire, obţinute prin presiuni asupra Băncii Naţionale. Acum guvernul are de respectat propriul angajament faţă de FMI de a ţine în frîu inflaţia tocmai prin limitarea deficitului bugetar, mai precis prin nedepăşirea veniturilor de către cheltuieli într-o proporţie mai mare de 4,5% echivalent PIB. Indiferent ce s-a decis la masa negocierilor, rămîne o problemă de unde vor veni, în practica execuţiei bugetare, resursele reale. Unica soluţie adevărată constă în scoaterea din patrimoniul statului a întreprinderilor care irosesc cele mai mari resurse şi care generează cele mai importante pierderi, pentru a se restrînge astfel cercul vicios pe care segmentul neperformant al sectorului de stat îl menţine în bugetul public.

Cum am stat în luna iunie 1997

Principalii indicatori economico-sociali

Sinteză

• În luna iunie a.c., **producţia industrială** a crescut faţă de mai cu 2,6% în volum absolut, iar în raport cu luna similară din anul precedent a scăzut cu 3,8%, reducere ce se înregistrează pentru a treia lună consecutiv.

La industria bunurilor de consum de **folosinţă îndelungată**, producţia a înregistrat o creştere semnificativă faţă de luna iunie din anul precedent, astfel încît sporul pe întreg semestrul I al producţiei de profil a ajuns la 32,8%, comparativ cu perioada corespunzătoare din 1996. Alături de creşterea cu 13,5% a producţiei industriei bunurilor de capital, aceste două sectoare au contribuit la obţinerea, pe total industrie, a unui spor de producţie de 2,8% pe ansamblul semestrului I, în condiţiile în care celelalte sectoare s-au înscris cu ritmuri negative.

• **Resursele de energie primară** pe ansamblul economiei au fost mai mici cu **7,8**% decît în semestrul I al anului precedent, în condiţiile menţinerii aproximativ la acelaşi nivel a producţiei interne şi a reducerii cu aproape 20% a importurilor. De menţionat că reducerea a avut loc în contextul diminuării producţiei la majoritatea ramurilor energointensive cu procente ce variază între **10–20**%.

• În **agricultură** este în plină desfăşurare recoltarea cerealelor păioase, pînă la data de 24 iulie grîul fiind strîns de pe circa 43% din suprafaţa cultivată, în timp ce la orz şi la orzoaică de toamnă acţiunea este aproape încheiată. Producţiile medii la hectar obţinute pînă în prezent la aceste culturi sînt superioare celor estimate.

• Cifra de afaceri a întreprinderilor cu activitate de **comerţ cu amănuntul** a fost în luna mai cu 3,7% mai mare faţă de luna precedentă.

Faţă de luna mai 1996, cifra de afaceri în acest sector a scăzut, în termeni reali, cu 38,6%, iar în primele cinci luni ale anului 1997 a fost cu aproape 30% mai mică decît în perioada corespunzătoare din anul precedent.

• Activitatea de **comerţ exterior** desfăşurată în primele cinci luni ale anului se caracterizează prin realizarea unui volum al exporturilor care îl depăşeşte uşor pe cel obţinut în perioada similară din anul precedent, în timp ce importurile au scăzut cu peste **10**% (îndeosebi la produsele energetice, unele materii prime, maşini şi echipamente, produse agroalimentare). Deşi balanţa comercială este deficitară, soldul negativ al operaţiunilor de comerţ exterior s-a redus, comparativ cu perioada corespunzătoare din anul 1996, la mai puţin de jumătate în preţuri FOB/FOB (de la **783** milioane dolari la **340** milioane dolari) şi cu peste 40% în preţuri FOB/CIF (de la 1.128 milioane dolari la 648 milioane dolari).

• **Inflaţia** s-a redus pentru a treia oară consecutiv, în iunie a.c. fiind de **2,3**% faţă de luna mai, rata medie lunară în trimestrul II a.c. reprezentînd 4,5%, comparativ cu 20,8% cît a fost media lunară în trimestrul I. Faţă de decembrie 1996, rata inflaţiei a fost de 101,2%, media lunară în semestrul I a.c. fiind de 12,4%, comparativ cu 2,2% în aceeaşi perioadă din 1996.

• **Cîştigul salarial mediu nominal net** a înregistrat în luna iunie, faţă de mai, aceeaşi creştere (**2,3**%) ca şi a nivelului preţurilor de consum, astfel că raportul dintre cei doi indici în luna iunie faţă de mai a fost de 100,0%.

• Numărul **şomerilor** înregistraţi la oficiile forţei de muncă şi protecţie socială, la data de 5 iulie 1997 a fost de 727,9 mii persoane, cu 18,4 mii mai mare decît la 5 iunie a.c., rata şomajului fiind de 6,9% (faţă de 6,8%).

• Potrivit datelor furnizate de Bursa de Valori Bucureşti, în semestrul I 1997 **numărul societăţilor cotate** a ajuns la 45 (faţă de 17 la începutul anului), iar **valoarea tranzacţiilor** efectuate a fost de circa 330 miliarde lei, manifestîndu-se o tendinţă de creştere evidentă în întreaga perioadă.

• La sfîrşitul lunii iunie a.c., numărul **investitorilor străini** a fost de 55.346 (+1.765 faţă de începutul anului), iar valoarea capitalului social corespunzător, de 2.570,1 milioane dolari (+372,1 milioane dolari).

Stocurile de produse finite din industrie la 30 iunie 1997, în valoare de 9.401,2 miliarde lei, echivalau cu **68,3**% din producţia lunii şi cu 13,2% din producţia pe semestrul I a.c., comparativ cu **73,1**%, respectiv 13,0% în perioadele corespunzătoare ale anului precedent.

Cele mai mari salarii...

1. Activităţi ale instituţiilor financiare şi bancare	1.192.304 lei
2. Energie electrică şi termică, gaze şi apă	879.119 lei
3. Petrol şi gaze	847.599 lei
4. Activităţi de asigurări şi ale caselor de pensii	817.896 lei
5. Metalurgie	816.373 lei

Şi cele mai mici

1. Hoteluri şi restaurante	408.282 lei
2. Agricultură	425.490 lei
3. Industria uşoară	454.535 lei
4. Sănătate şi asistenţă socială	452.870 lei
5. Învăţămînt	466.842 lei

MIHAI BÂZU

Între „niet“ şi „not yet“

Decizia de la Madrid risca să reînvie o mai veche obsesie românească: totul e dictat de marile puteri, în faţa cărora nu-i nimic de făcut. O idee foarte convenabilă celor care de fapt nu vor să intrăm în NATO, dar nu îndrăznesc s-o afirme deschis.

În realitate, în istoria modernă, existenţa mai multor centre de putere face ca un determinism istoric strict să nu funcţioneze. Nimeni, nici o mare putere nu poate să-şi impună total voinţa, iar dacă, prin absurd, toate centrele de putere s-ar înţelege asupra unei decizii, aceasta n-ar putea fi aplicată *ad litteram*, pentru că numărul de variabile care intervin în viaţa politică şi socială este imens. Mult mai aproape de realitate este, cred, o gîndire de tip probabilist. Şi mult mai folositoare pentru ţările mici, care îşi pot atinge scopurile printr-o politică abilă, în care să speculeze interesele de moment ale unora dintre marile puteri.

În continuare, voi recurge la istoria mai veche sau mai nouă a României (aşa cum apare ea în lucrarea lui Vlad Georgescu ***Istoria românilor***, ed. Humanitas, 1992) pentru a arăta că au fost multe momente în care diplomaţia românească a reuşit să-şi impună cu brio punctul de vedere.

• **Unirea Principatelor** era un vis mai vechi al românilor. Dar abia în 1852, după venirea la putere, în Franţa, a lui Napoleon al III-lea, conjunctura internaţională a devenit favorabilă. Războiul Crimeii a fost urmat de Tratatul de la Paris (1856), prin care *Principatele au trecut sub garanţia colectivă a celor şapte mari puteri europene.* Iar la Convenţia de la Paris, din 1858, *patru dintre ele, Franţa, Rusia, Prusia şi Sardinia, erau favorabile unirii, două, Austria şi Turcia, i se opuneau categoric, în timp ce Anglia se aşeza pe o poziţie ambiguă.* (Seamănă binişor cu recentul anunţ de la Sintra al ministrului de externe al Germaniei, Klaus Kinkel: *„9 pentru 5, 2 pentru 3, 5 nu s-au decis“.*) Urmarea se cunoaşte: divanurile ad-hoc, domn comun, Unirea...

• **Marea Unire** din 1918 a fost posibilă pentru că diplomaţia românească a jucat inteligent. Mai întîi, situaţia pe front fiind dezastruoasă, guvernul Marghiloman a semnat cu nemţii Pacea de la Bucureşti (7 mai 1918), neratificată de Parlament şi de Rege. Apoi, din fericire, *frontul de pe Somme a fost spart de contraofensiva mareşalului Foch, în august* (...) *iar în România s-a instalat un guvern de generali condus de C. Coandă* (...) *care a retrimis trupele române peste Carpaţi (16 noiembrie)* şi astfel a fost posibil acel miraculos „1 Decembrie“. Totul, doar în cîteva luni.

• **23 August 1944** reprezintă, însă, exemplul cel mai tipic de act istoric al unei ţări mici împotriva intereselor marilor puteri. În acel moment, SUA şi Anglia n-aveau interes ca URSS să înainteze rapid în Estul Europei, pentru că se bănuia că cel care ocupă un teritoriu îşi impune acolo sistemul său politic (principiu formulat, de altfel, cu cinism de Stalin). Se pregătea *ocuparea iminentă a ţării de către Armata Roşie, care se oprise în seara zilei de 22 august pe linia Tg. Neamţ-Huşi-Chişinău.* Or, în aceste condiţii, URSS nu mai dorea ca românii să schimbe tabăra (cea mai bună dovadă o reprezintă replica iritată a Anei Paucker către Lucreţiu Pătrăşcanu, la venirea ei de la Moscova, imediat după 23 august: *„Ce-aţi făcut?“*). Ba chiar se poate specula că ocuparea României de către ruşi ar fi dus la formarea unei RSS Moldoveneşti pînă la Carpaţi! Corneliu Coposu afirmă acest lucru în **„Dialoguri cu V. Arachelian“**, (1992): *„N-a fost străină de intenţiile lui Stalin, cel puţin în ultima fază a războiului, ideea de a intra pînă în Carpaţi, să anexeze Moldova la Basarabia ocupată de-acum“.* Oricum, este clar că actul de la 23 august a întîrziat cu peste trei ani instaurarea deplină a comunismului în România.

Pentru a fi corecţi pînă la capăt, trebuie să menţionăm că totuşi există momente în istorie (în general, în vreme de război) cînd o ţară mică n-are nici o soluţie. Cred că un asemenea moment a fost pentru România Dictatul de la Viena din 1940, ale cărui consecinţe au fost, de fapt, înlăturate prin actul de la 23 august 1944.

Morala e una singură: în timpuri normale, orice ţară, indiferent de mărime, **poate şi trebuie să lupte** (cu armele, dar şi cu diplomaţia) pentru drepturile ei. Dar am făcut noi, oare, după 1989, tot ceea ce depindea de noi pentru a ne atinge scopul declarat: integrarea în structurile euro-atlantice? Se pare că nu! Şi iată cîteva din ocaziile pe care le-am irosit:

– dacă, la începutul anilor '90, dădeam un semnal clar că ne-am rupt de comunism, aplicînd Punctul 8 din Pro-

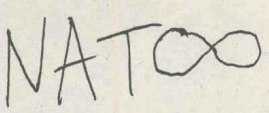

clamaţia de la Timişoara şi înlocuind din administraţie persoanele cu nostalgii (şi nu numai) pro-sovietice (dar cum să se dea la o parte tocmai ei, „profesionişti“?);

– dacă încă din '92 votam ca în '96 („mintea românului cea de pe urmă...“);

– dacă în '92 PDSR ar fi continuat reforma (dar cum să acţioneze „directoraţia“ contra propriilor interese?);

– dacă în '94 sau '95, cînd era clar că popularitatea guvernului era în scădere, iar credibilitatea internaţională din ce în ce mai redusă, s-ar fi ajuns la consensul patriotic că sînt necesare alegeri anticipate (dar cum să renunţe la putere „patrioţii“ din „patrulaterul roşu“?);

– dacă regimul Iliescu ar fi popularizat în lume rezistenţa românească anticomunistă (era imposibil! Fără comentarii...).

Dacă numai unul din aceşti **dacă** s-ar fi întîmplat (şi asta a depins **numai** de noi, românii), sînt convins că eram una din cele trei ţări admise în NATO.

În concluzie, între noiembrie '96 şi iulie '97, printr-o politică inteligentă şi persuasivă, am evoluat de la **„niet“**-ul Rusiei, acceptat de SUA, la **„not yet“**, ca un compromis între susţinerea din partea majorităţii ţărilor europene şi reticenţele americane. Iar cuvîntarea preşedintelui Clinton nu reprezintă un simplu gest de consolare, ci lansarea oficială a Parteneriatului strategic americano-român. În fine, **americanii au venit**!

20 iulie 1997

HALLER ISTVÁN

O zi din viaţa unui maghiar din România

Pentru un „majoritar“, o serie de noţiuni, sentimente, reflexe întîlnite la un „minoritar“ nu sînt simţite şi, ca atare, nici înţelese. Această mărturie încearcă să ofere o firimitură din ceea ce înseamnă „sentimentul minoritar“, aşa cum este simţit azi de un maghiar din România, care trăieşte într-o zonă – în Tîrgu-Mureş – unde, conform statisticilor, ar fi majoritar şi unde atît toleranţa, cît şi intoleranţa au tradiţiile lor.

Dimineaţa

Arunc o privire în ziare. Cele de limbă română mă trimit, din nou, în Asia. Un alt articol înşiră presupusele crime ale presupuşilor mei strămoşi. *„Iertăm, dar nu uităm“.* Al treilea critică „privilegiile“ oferite maghiarilor, considerînd că acestea îmi provoacă în primul rînd mie daune. Arunc într-un colţ gunoiul. Nu-mi place dacă mi se dictează ce ar trebui să-mi fie mie bine. Nu am cerut nici iertare, nici uitare – nu am de ce, nu sînt răspunzător decît pentru faptele mele. Şi nu doresc să mă mut nicăieri. Mă simt cum mă simt, dar vreau să am aceste sentimente aici, unde m-am născut. M-am născut aici. Nu sînt mîndru, nu mi-e ruşine. Pur şi simplu asta este starea de fapt. Deschid ziarele de limbă maghiară. Iarăşi sîntem discriminaţi, ni se refuză drepturile istorice. Arunc gunoiul în acelaşi colţ. Nu cer nici un drept istoric. Nu am nimic comun cu cei care au trăit acum 1.100 sau 2.050 de ani. Cer doar dreptul meu, propriu, în prezent. Cel de a mi se recunoaşte existenţa, limba, cultura. Nu sînt doar un consumator, ci şi un producător. Doresc să produc ce-mi place şi cum pot. Refuz dictatura majorităţii.

Ajung la serviciu. Colegii discutau ceva, dar la sosirea mea s-a instalat o linişte artificială. Se schimbă brusc tema. Apar glume despre olteni şi moldoveni. În prezenţa mea, cele cu unguri sînt sub cenzură. Mă irită glumele colegilor. Nu apreciez acest tip de şovinism transilvan; nu împărtăşesc sentimentul lor de superioritate faţă de celelalte zone ale ţării. Eu m-am simţit minunat şi în Deltă, şi în Dobrogea. Oamenii de acolo nu sînt cu nimic mai prejos decît cei de aici. Lucrez, dar gîndul meu este departe. La satele părăsite şi ruinate ale saşilor, la locurile de cult ale evreilor, păstrate doar pentru curioşii turişti străini. Germanii şi evreii s-au dus în „Asia“ lor. Ca şi prietenii mei maghiari şi rudele mele. Cine a pierdut? Doar noi, cei care am rămas. Am devenit mai săraci, am pierdut culori valoroase din viaţa noastră. Au plecat meseriaşi de excepţie, pediatri, jurişti – în beneficiul societăţilor care i-au acceptat. Să mă duc – să nu mă duc? De cînd mă ştiu, mă frămîntă această întrebare, la care nu găsesc un răspuns raţional. Să dau bir cu fugiţii şi să mă mut în patria-mamă, în avantajul copilului care, astfel, va deveni un cetăţean cu drepturi depline – sau să rămîn fidel unei comunităţi care zi de zi îşi exprimă sentimentele negative faţă de existenţa mea?

După-masă

Acasă. Pornesc televizorul. Ştiri, comentarii. Se modifică *Legea învăţămîntului* printr-o ordonanţă de urgenţă. Critici peste critici, chiar şi din partea unor oameni faţă de care mai simţeam un oarecare respect. Nimeni nu-şi dă seama că, oricum, urgenţa este prea tîrzie, planul de şcolarizare pentru anul şcolar 1997–1998 a fost deja definitivat. La Tîrgu-Mureş, în clasele a IX-a, doar 23% din elevi vor învăţa în limba maghiară. Mai mult decît jumătatea elevilor de limbă maternă maghiară sînt astfel obligaţi să înveţe în limba română. În „avantajul“ lor, probabil. Chiar şi cîinelui din faţa Senatului i s-a luat un interviu despre această ordonanţă. Între timp, pe plan local, o altă ordonanţă provoacă vîlvă: cea care garantează drepturile lingvistice în cadrul administraţiei locale. Inscripţiile bilingve au fost mîzgălite – partea cu Marosvásárhely s-a vopsit în roşu-galben-albastru. Comandantul IJP Mureş declară că Poliţia nu va supraveghea tăbliţele. Avutul public nu are valoare dacă este bilingv. Mă gîndesc, poate şi acest comandant va construi trei vile, ca şi predecesorul lui, din banii mei. După care va fi trecut în rezervă şi va avea zile şi mai liniştite. Pentru asta plătesc impozite? Mă enervez, sting televizorul.

Seara

Citesc şi încerc să uit ceea ce s-a întîmplat azi. Poate mîine va fi mai bine. Va fi? Prin mintea mea trec imaginile unui film despre Hădăreni. Trei persoane linşate, 14 case incendiate. Nici un vinovat pînă în prezent, iar Guvernul nu are bani pentru reconstrucţia caselor. Aceasta este soarta comună a minorităţilor? Nu. Se va schimba ceva în bine. Înainte ca cineva, în disperare, să comită un atentat inspirat din acţiunile teroriştilor irlandezi şi basci. Trebuie să se schimbe ceva. Poate apucă copilul meu aceste vremuri, poate nepotul.

Aş dori să văd mari demonstraţii de solidaritate faţă de minorităţi, cum au procedat albii din SUA cînd a fost vorba de eliminarea discriminărilor faţă de afro-americani.

Visez.

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA „22“

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuti politici şi veterani de război:
- Numai **8.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **39%**);
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **54%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:
- **9.000 lei** pe 3 luni (reducere **31%**), cu expediere la domiciliu;
- **8.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista “22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,* Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista “22” Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

INTERVIUL

Cultura la Televiziunea Română

Utilitatea unei grile de vară

Care au fost criteriile luate în considerare în momentul în care au fost incluse anumite emisiuni în grila de vară şi altele au fost eliminate?

O grilă de program se face după anumite criterii. Consiliul de programe, alcătuit din directorul general, directorul general adjunct, directorul general adjunct tehnic, secretarul general, directorul de programe, directorul de achiziţii de programe, directorul departamentului de informaţii şi directorul departamentului de publicitate şi marketing; acest consiliu a dat configuraţie actualei grile. Ca orice grilă a unui canal de televiziune, şi aceasta are la bază, în afară de criteriul audienţei (considerat de către oamenii de cultură într-un sens exclusiv comercial), încercarea de a oferi programe în funcţie de fidelitatea anumitor categorii potenţiale de telespectatori, de timpul lor disponibil pentru a urmări emisiunile. Cum se poate observa, există o politică de reluări, specifică sezonului, cînd producţia se relaxează, şi din cauza concediilor, dar şi pentru că aceasta este o modalitate de a economisi investiţii în producţie. Tot datorită sezonului, se obişnuieşte să se introducă emisiuni cu un caracter adecvat, pentru că atenţia telespectatorului este mai relaxată. În această perioadă a anului, telespectatorul e dornic de programe mai lejere, de emisiuni mai puţin „grele". Dacă grila de vară este „citită" ţinînd seama de aceste criterii, se poate observa că dimineaţa, pînă în jur de ora 14.00, se transmit în majoritate reluări, după care încep emisiuni cu caracter educativ, economic sau social. Urmează un serial de tineret, un program de vacanţă (***Camel Planet***), un moment social, de anchetă sau interviu şi, de la ora 19.00, serialul nou. Urmează ştirile, apoi un film, o emisiune socială sau de anchetă, la ora 22.00 o emisiune de analiză, căreia îi este alocat un spaţiu de o oră, iar la ora 23.00 un alt serial. De la 23.30, sînt fie emisiuni de istorie, fie de muzică, fie de cultură. Tipul acesta de grilă este obişnuit la canalele de televiziune, chiar şi la cele publice (France 2 sau la BBC sau ARD sau ZDF). Diferă titlurile de seriale sau de emisiuni, dar caracterul, genul, adresa, **publicul ţintă** sînt comparabile.

Dacă există o culpă a mea, este că nu am reuşit să informez înainte acest consiliu consultativ despre grila de vară

De ce nu a fost discutată această grilă în acel „grup de înţelepţi", reprezentanţi ai societăţii civile, pe care i-aţi numit ca să fie un fel de „consiliu spiritual" al Televiziunii?

Schimbarea de grilă a fost, de fapt, amînarea unei decizii care trebuia luată mai demult. Ea a parcurs, în lunile februarie–martie, o etapă de consultare cu acest consiliu „al înţelepţilor". Am sperat că în aprilie se va putea trece la această schimbare de grilă. Nu-i mai puţin adevărat că această consultare cu personalităţi ale culturii din toate domeniile a fost destul de informală. Ca în orice consiliu, se emit foarte multe opinii, unele cu un acuzat caracter de gust personal sau de interes extrem de restrictiv, inspirate de breasla pe care o reprezintă. Deci, s-a încercat mai mult o decantare a acelor sugestii, pentru că, în fond, grila, pînă la începutul acestei veri, a rămas practic aceeaşi de patru ani de zile. Dacă există într-adevăr o culpă faţă de consiliu este că eu nu am reuşit să-l informez (cum era corect din partea mea) despre grilă înainte de a o face publică. Este aspectul care intră într-adevăr în discuţie. El are la origine un singur motiv.

Condiţia de interimat

După cum probabil se ştie, acest interimat al meu a fost, ca să zic aşa, punctat cu diverse momente de iminenţă a votării unui consiliu de administraţie. Şi tot acest flux de legalizare a situaţiei a creat pornirea unor iniţiative chiar de genul ăsta sau stoparea lor dintr-un considerent, zic eu, moral. Am sperat că acest interimat va fi scurtat sau, în orice caz, i se va pune capăt. Şi atunci am ajuns în luna mai cu o serie de analize economice la punctul la care, colaţionate aceste lucruri, cu observaţiile noastre, le-am înaintat spre informare preşedintelui ţării, primului-ministru, preşedintelui Camerei Deputaţilor, Senatului şi preşedinţilor de comisii, din dorinţa de a pune la dispoziţie elementele necesare pentru decizii şi pentru deblocarea situaţiei. Neprimind un răspuns (nici măcar un semn) în timp util, am fost nevoit să ies oarecum cu această situaţie în faţa opiniei publice şi să încerc să sensibilizez factorii de decizie ca să ia o iniţiativă. Ezitările, dacă vreţi să le numim aşa, au venit şi de la această incertitudine de statut. În luna iunie, am avut semnale că pînă în vacanţă nu se va întîmpla nimic. Estimarea veniturilor şi cheltuielilor ducea spre un deficit serios al anului '97, dacă continuam această politică de *„non-combat"*. Am considerat că nu este responsabil să girez cu nonşalanţă un asemenea deficit şi am introdus această grilă de vară, care era deja pregătită de pe la jumătatea lunii mai, pentru că mi-am dat seama că a amîna pentru toamnă, cînd s-ar institui un nou consiliu de administraţie, înseamnă de fapt a amîna schimbarea grilei poate pentru martie, aprilie anul viitor. Pentru că o grilă se pregăteşte destul de greu. Am considerat că nu e moral să amîn lucrurile şi să las să decurgă, din amînare, cheltuieli şi o scădere de audienţă care după aceea se recuperează foarte greu. Dacă la o pantă descendentă nu se reacţionează de către cei în cauză, remontarea se face foarte greu. Am încercat să stopăm de urgenţă, pe cît posibil, această pantă descendentă de audienţă, indicată de toate sondajele, pentru că în afară de sondajele oficiului nostru de sondaje (care sînt mai puţin fiabile), am avut la bază şi un sondaj comandat Institutului de Sondaje CURS. Mai există un sondaj Gallup, luat ca bază de referinţă de agenţiile de publicitate.

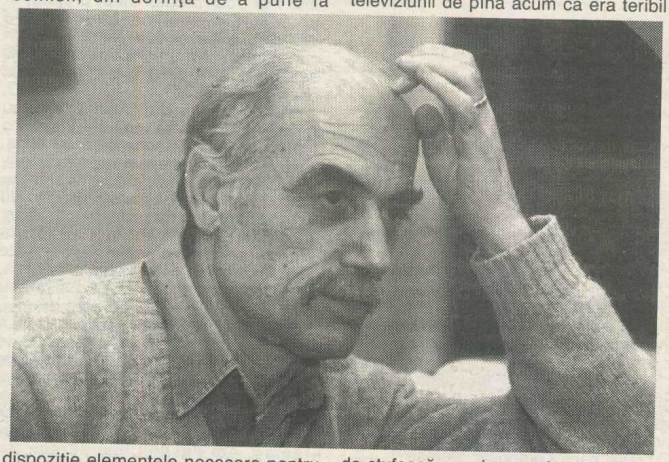

Ce reproşuri aduceţi vechii grile a Televiziunii?

Interesul agenţiilor de publicitate pentru a-şi plasa spoturile publicitare la anumite emisiuni este ghidat de grila unui post de televiziune. Mi s-a spus tot timpul că grila Televiziunii Române, aşa cum este ea alcătuită, fără acea linearitate orizontală şi fără o anumită fidelitate (adică cîteva zile pe săptămînă, un anumit număr de emisiuni, fie că-i vorba de un serial, fie de un alt tip de emisiune, cum avem acum ***Camel Planet***, sau emisiunile sociale de care v-am spus, de la ora 22.00, de luni pînă vineri), deci fără această fidelizare pe orizontală, prezintă atracţie foarte diminuată pentru cei care fac produse şi vor să le lanseze prin publicitate. Se reproşează grilei televiziunii de pînă acum că era teribil de stufoasă, cu zig-zaguri: s-a spus că arăta ca o varză. Ca agent de publicitate şi ca producător nu te puteai orienta în ea. În momentul de faţă noi ştim care sînt produsele la care se face publicitate: detergenţii, anumite produse răcoritoare, Coca-Cola, Pepsi-Cola (mai rar alt tip de băuturi), telefonia celulară, Connex, Dialog şi celelalte. Grosul publicităţii pe asta se bazează. Or, aceşti mari producători ştiu că produsele lor interesează în primul rînd femeile, copiii, tinerii ş.a.m.d., deci ei caută tipul de emisiuni unde cred că-şi pot plasa mai eficient spoturile publicitare pentru produsele noi. Nu absolutizăm acest criteriu, dar nici nu putem să facem abstracţie de el, pentru că nu face abstracţie de el nici o televiziune din Europa (în afară de BBC ori ţările nordice care nu au publicitate). Dar Franţa, Spania, Italia, Germania, Cehia, Ungaria, Polonia sînt nevoite s-o facă, pentru că veniturile din redevenţă, cum se spune (taxe pe audiovizual), sînt destul de mici. Iar la noi nu se poate acum mări mai mult taxa; în afară de faptul că ştim cu toţii că veniturile oamenilor sînt foarte scăzute şi în scădere, s-a mai constatat că, pe măsură ce urcă această taxă, creşte riscul evaziunii. Noi am mărit taxa de la 800 lei lunar la 3.100 lei odată cu 1 aprilie '97.

Producţia pe stoc a Televiziunii

Cu introducerea acestei grile am urmărit, de fapt, o disciplinare a producţiei. Pentru că pot să spun, fără nici un fel de exagerare, că a existat o indisciplină de producţie, în sensul că s-a produs foarte mult şi, n-aş ocoli cuvîntul, s-a produs pe „stoc". Caracterizarea făcută de cei de la *Capital*, *„TVR nu mai produce pe stoc"*, este destul de exactă. De ce era această situaţie? Ea se datora felului în care era concepută funcţionarea Televiziunii din punct de vedere strict al producerii programelor. Fiecare departament îşi avea spaţiul lui orar. El era stăpînul absolut al spaţiului, putea să dea ce voia el acolo, nu intervenea nimeni. Departamentul avea mijloacele de producţie tehnice necesare, angajaţii necesari. Era ca un mic stat în stat, care îşi producea cu foarte multă lejeritate ceea ce voia. Problema nu este de a interveni în dreptul de exprimare, ci că această producţie trebuie totuşi controlată, pentru a exista o corelare între ceea ce am ca putere economică (cît pot să fac? cîţi bani am ca să pot produce?) şi ceea ce produc. Trebuie să se pună de acord aceste două aspecte. Direcţia de programe trebuie să aibă acea autoritate care-i vine de la faptul că este „capul limpede" şi poate să vadă care emisiuni merg şi care nu, pe baza unor sondaje cît mai corecte. Deocamdată nu există posibilitatea măsurării audienţei prin sistemul **People Meter** care-ţi dă datele imediat a doua zi şi care elimină destul de mult din marja de eroare a sondajelor institutelor de la noi. În perioada care s-a scurs de la venirea mea am avut deseori prilejul să constat că, datorită unei împărţiri strict „sectoriale", se produceau, de multe ori, emisiuni care se repetau. Uneori îi puteai întîlni pe aceiaşi interlocutori, la aceeaşi oră, pe ambele canale. Asta dădea sentimentul unei lipse de coordonare: „nu ştie stînga ce face dreapta". Sentimentul acesta de instituţie neguvernată, necoordonată eu cred că este extrem de dăunător. Trebuie să se înţeleagă că libertatea şi democraţia presupun totuşi o disciplinare. Televiziunea este o instituţie, nu o agora unde fiecare face şi spune ce vrea. Deci trebuie să producem acele emisiuni de care publicul are nevoie, şi nu emisiuni pe care vrem noi să le facem.

„Emisiunile de cultură": o identificare prea restrictivă şi puţin orgolioasă

Acesta este motivul pentru care s-au eliminat emisiunile de cultură?

Cînd s-a vorbit despre „eliminarea emisiunilor de cultură", s-a avut în vedere, după opinia mea, o identificare prea restrictivă şi, aş zice eu, puţin orgolioasă. Reiese că emisiuni de cultură sînt numai emisiunile literare, de artă plastică, de muzică etc., foarte specializate, adică numai literatură şi, uneori, de critică literară, cronici de artă plastică, colocvii muzicale vorbite la

Interviu cu STERE GULEA, director general al TVR

Situaţia financiară gravă (peste 65 miliarde de lei datorii la nivelul lunii mai), blocajul organizaţional datorat neinstalării Consiliului de administraţie, disputele din interiorul TVR generate de modificarea grilei de program pe timpul verii, dificultăţi în identificarea unui profil de post public, toate acestea au făcut din televiziunea publică naţională subiect de presă.

Ce trebuie făcut pentru „reforma în televiziune"? Şi-au îndeplinit în această privinţă datoria nu doar noua conducere, nu doar reprezentanţii diferitelor organizaţii profesionale, ci şi cei ai noii puteri (Parlamentul, Executivul, Preşedinţia)?

Revista *„22"* iniţiază o dezbatere pe această temă, propunîndu-şi să prezinte punctele de vedere ale celor direct implicaţi.

televizor. Înclin să cred că tot cultură sînt şi filmele, şi teatrul etc. Şi chiar acele seriale pe care le putem considera o cultură mai uşoară (sau, pentru cei cu gust subţire, „subcultură"). Televiziunea este, totuşi, un domeniu mai popular. Înclin să cred că, datorită unei predominanţe în mentalitatea noastră, cultura este sinonimă cu literatura. Intenţia de bază, pe care sperăm s-o acoperim, este ca prin această pauză de producţie a unor emisiuni care nu erau emisiuni de cultură, ci emisiuni de literatură, să se creeze acel tip de emisiune culturală care să aibă şi aspectul de spectacol vizual şi să poată atrage cît mai mulţi telespectatori. O parte din lumea noastră culturală urmăreşte emisiunea lui Bernard Pivot „Bouillon de culture" de pe **France 2**. Este acest „Bouillon de culture" un spectacol al cărţilor, al temelor, nu numai o emisiune literară. Dar în primul rînd este un **Bernard Pivot**.

Un alt tip de realizator de emisiune culturală

Adică vreţi să creaţi un Bernard Pivot român?

Trebuie găsit **acel personaj**, cu acea calitate „teleastică" – s-o numim aşa. Sîntem în tratative avansate cu Cornel Todea, care face pentru **Tele 7abc** „As show", în ideea de a crea un tip de emisiune mai amplă. Am avut primele discuţii cu el în aceste zile şi înclin să cred în acest gen de teleast, ce adună omul de teatru care este Cornel Todea cu o capacitate de convivialitate, un anumit histrionism, o capacitate de a dialoga, de a trece ecranul. S-a născut un nou tip de realizatori de emisiune de televiziune, cu un caracter de spectacol cultural. În afară de Cornel Todea am în vedere (şi am avut tot timpul) şi alte posibilităţi. Cînd am reluat „Doar o vorbă **să̆ţ-i** mai spun", nu am vrut să reiau de fapt această emisiune (care am considerat că într-o oarecare măsură şi-a trăit epoca), ci pur şi simplu l-am invitat pe George Pruteanu pentru talentul lui. Dumnezeu i-a dat această calitate, el însă n-a fost pregătit pentru o asemenea sarcină. A fost şocat cînd eu i-am făcut propunerea şi mi-a zis: *„Mai lasă-mă puţin să mă-ncălzesc, să văd cum mă mişc"*. E vorba şi de oameni care **să vrea** să fie realizatori de emisiune, pentru că aşa am discutat şi cu Andrei Pleşu, dar el mi-a spus: *„Nu cred că sînt bun pentru aşa ceva, n-am nici dinamismul necesar să duc o emisiune de genul ăsta"*. Am vorbit cu Gabriel Liiceanu, el a vrut şi n-a vrut. Cu d-l Octavian Paler am avut o discuţie pe tema asta. D-l Octavian Paler, dacă este iubitor de adevăr, cum se proclamă, ar fi trebuit să vorbească despre păţania lui la Televiziune sub conducerea mea. Cu mai bine de două luni şi jumătate în urmă am avut discuţia să începem o emisiune. Ne-am înţeles, „l-am dat pe mîna" redacţiei, şi aşa cum a fost concretizat proiectul despre „nu ştiu ce (să zicem) lucru" care nu există, aşa a fost concretizat şi acest proiect. M-am reîntîlnit după un timp cu dînsul la un spectacol de teatru, a simţit că-i reproşez din ochi şi mi-a dat o „explicaţie": *„Nu m-a mai căutat nimeni..."*. Şi asta după o lună şi ceva, timp în care eu am crezut că lucrurile merg în sensul în care vorbisem. După care mi-a spus, la vreo două–trei zile: *„Da, am fost căutat şi voiau să vină la mine cu toţii, şi le-am spus «staţi puţin, mai bine vin eu acolo şi să discutăm»"*. Asta, după ce eu atrăsesem atenţia redactorului-şef adjunct de la Cultură, şi tot degeaba: emisiunea n-a demarat nici acum.

O încercare de „de-feudalizare"

Pentru că, de fapt, unii „realizatori" de emisiuni de televiziune voiau (şi vor) să-şi păstreze cu orice preţ acele emisiuni pe care le consideră dreptul lor. Sînt ele bune, nu sînt bune, se justifică sau nu, nu contează, fiecare vrea să aibă mica lui proprietate în programul de televiziune. Eu am numit-o mentalitate de tip feudal şi am spus, fără nici un fel de nuanţă peiorativă, că introducerea grilei de vară a fost şi o „încercare de de-feudalizare". Pentru că e vorba de o mentalitate feudală. S-a creat în timp o anumită convenţă între deţinătorii acestor spaţii literare, plastice, muzicale şi anumiţi scriitori, plasticieni ş.a.m.d. Redactorii sau realizatorii se legitimau prin prezenţa unor personalităţi în afara oricărei contestaţii valorice, iar marile personalităţi girau această incompetenţă. Dacă e vorba să fim sinceri şi direcţi, ar trebui să ne mai scrutăm totuşi şi conştiinţa şi să vedem în ce măsură n-am căzut uneori în păcatul vanităţii şi am girat prin prezenţa noastră anumite jocuri în anumite emisiuni care, înclin să cred, pentru spectatorul de rînd sînt totalmente neinteresante.

În ce fel imaginaţi, pe viitor, prezenţa culturii la Televiziunea Română?

Eu vreau să se facă la Televiziune emisiuni culturale consistente, să fie informaţie culturală. Ne gîndim la un magazin informaţional foarte dinamic, la zi (nu cu informaţii citite, ci cu imagine) şi acoperitor pentru toată ţara – fie că-i vorba de un spectacol, fie că e vorba de o carte deosebită, fie de o expoziţie deosebită, concert. Poate să fie la Iaşi, Cluj, Timişoara, Constanţa sau la Craiova, să se simtă că ţara aceasta nu este numai Bucureştiul, cu artiştii lui. Astea sînt intenţiile. Sigur că nu pot să spun acum că odată cu grila de toamnă aceste lucruri vor fi acoperite sută la sută. Cert este că astfel de emisiuni trebuie să înceapă să apară. Spaţiile dedicate culturii, educaţiei, informaţiei vor căpăta o pondere mai mare, în special pe programul doi. (Cehii au acest model: un canal unu, pe care se poate cîştiga şi publicitate, şi canalul doi, care este un canal mai cultural, cu seriale mai de calitate şi sport.) Înclin să cred că aceasta ar putea fi una dintre direcţiile posibile de politică de programe în viitor. Că va fi Stere Gulea sau nu va fi el director general este o problemă secundară: la fel va trebui să gîndească şi cel care va primi acest post după mine, indiferent cine va fi el. Aici, însă, trebuie să se asocieze şi o iniţiativă guvernamentală: alocarea unor fonduri pentru extinderea acoperirii canalului doi pe toată ţara. Atunci va exista posibilitatea alegerii emisiunilor preferate.

De ce aţi ajuns la opţiunea pentru Radu Nicolau ca director de programe?

Am fost în căutarea unei persoane care să corespundă, cel puţin pentru o anumită etapă, creării acelei direcţii de programe, care să reuşească să coordoneze. Radu Nicolau a venit cu propuneri care mi-au dat sentimentul că este un om care ştie despre ce este vorba. Cunoaşte criteriile alcătuirii unei grile, ştie ce înseamnă responsabilitatea direcţiei de programe. El are experienţa de la **Tele 7 abc**, unde a fost director de programe! Nu cred că cineva care este înginer ca formaţie profesională să fie principial descalificat pentru o asemenea funcţie. Dacă am rămîne la o asemenea mentalitate, cred că ne descalificăm; de altfel, una dintre puţinele reuşite ale epocii post-Ceauşescu este aceea că oamenii, în primul rînd tinerii, au putut, în funcţie de calităţi, să-şi schimbe profesia sau formaţia. Aşa au apărut foarte mulţi oameni de talent în presa scrisă şi audiovizuală.

Contestarea d-lui Radu Nicolau sau a d-lui Gabriel Giurgiu pe motivul că sînt ingineri mi se pare ridicolă şi trădează o mentalitate cam provincială şi ea vine de la oameni care pun semnul de egalitate între o pregătire umanistă şi cultură. Judecînd aşa, H.-R. Patapiévici n-ar trebui să publice decît cărţi de fizică.

Aici cred că intervine o problemă delicată: cultura noastră este dominată încă de cultura scrisă, în primul rînd de literatură. Or, a judeca prin această prismă cultura de Televiziune, care este o cultură de imagine, mi se pare că se doreşte menţinerea unei anumite supremaţii pe care breasla scriitoricească a avut-o sub comunism.

Acum, lucrurile se redefinesc şi trebuie să acceptăm că anumite ierarhii se vor tulbura. Asta nu înseamnă că mergem neapărat spre o creştere valorică. Aş spune că dimpotrivă. Dar asta este tendinţa lumii de azi, în care cultura orală, televizuală domină piaţa.

Dacă nu vedem acest lucru, ne vom lamenta după vremuri apuse şi vom ajunge – Doamne fereşte! – să spunem că sub comunism era mai bine, pentru că se putea face cultură.

Schimbarea, pe care mai toţi o clamăm în vorbe şi în scris, de multe ori va atinge inimaginabil de multe din interesele noastre, ale tuturor. Aici este drama schimbării şi societatea românească ezită să-şi asume acest pas. Reacţia lumii literare la grila de vară a TVR se înscrie în această logică.

Dacă noi credem că schimbare înseamnă clamarea în ziare şi reviste, în articole, a schimbării, dar, de fapt, cînd ne atinge imediat ţipăm, să ştiţi că nu ajungem nicăieri. Şi despre asta este vorba. Să ştiţi că nu fetişizez, dar dacă este cineva în situaţia mea, constată două atitudini complet diferite: una de văicăreală, a lumii literare de un anume tip, nici măcar toată lumea literară, că *„ce s-a întîmplat!!"*, că nu ştiu ce etc., şi alta, reacţia lumii *business*-ului, care este cu totul diferită. La nici o săptămînă de la intrarea noii grile, o agenţie de publicitate şi-a mărit oferta publicitară cu 500.000 de dolari. Din punctul lor de vedere, ei vor urmări ce se întîmplă. Dacă în viitor se va renunţa la această politică de programe realistă şi care să ţintească spectatorul, să ştiţi că se va recădea într-o năclăială. Pe de o parte, toată lumea era nemulţumită de Televiziune, dar pe de altă parte, brusc, toată lumea a devenit încîntată de emisiunile de care era nemulţumită. Paradoxurile astea se văd de la distanţă.

Nu mă fac că nu văd realitatea doar ca să-mi păstrez bunele relaţii cu lumea culturală

Am înţeles că au fost schimbaţi redactorii-şefi la toate redacţiile. Este adevărat sau nu?

Nu, nu este adevărat. Unde? Care?

D-l Baconsky a fost redactor-şef la „Viaţa spirituală". Nu mai este.

Da, nu mai este fiindcă pleacă ambasador. Şi pleacă cu postul păstrat, cum se întîmplă în diplomaţie. Şi atunci care este problema? A fost schimbat d-l Baconsky? De către cine?

Nu acordaţi prea mare importanţă criteriului economic la o televiziune publică?

Criteriul economic nu poate fi neglijat. O televiziune naţională cu o cotă de audienţă scăzută înseamnă o televiziune fără putere de influenţare. Eficienţa ei este egală cu cota ei de interes. Nu cred că trebuie să neglijăm factorul audienţă. La noi s-a liberalizat piaţa, dar mentalitatea de monopol a Televiziunii Române a persistat. Concurenţa, însă, a devenit extrem de acerbă; sînt canale de televiziune private care deja s-au stabilizat ca imagine şi configuraţie: **PRO Tv** şi **Antena 1**. Nu discutăm acum dacă ne plac sau nu, este vorba de cum s-au configurat ele pentru public. Televiziunea Română, după opinia mea, este acum într-o căutare (puţin febrilă) de identitate. De aceea vorbeşte cu ezitări, cu îngroşări şi subţieri de voce. S-a considerat inexpugnabilă multă vreme şi s-a trezit brusc în afara jocului de audienţă, pe punctul să fie depăşită în marile oraşe, unde **Pro Tv** şi chiar **Antena 1** sînt peste ea (vorbesc despre audienţă). Noi n-avem decît o singură oră (cel puţin pînă la schimbarea grilei) cu mai multă audienţă decît televiziunile private. Este ora de informaţii, care este de vîrf şi face faţă la concurenţă. În rest, noi ne lăudăm că sîntem cei mai audiaţi în teritoriu, dar numai pentru că sîntem singurii care avem canalul 1 cu acoperire pe tot teritoriul. Nu putem să ne furăm singuri căciula. Eu nu sînt adeptul acelei atitudini de a mă face că nu văd realitatea, pentru ca să-mi păstrez bunele relaţii cu lumea culturală românească.

Pagini realizate de Gabriela Adameşteanu şi Alic Mîrza

REVISTA PRESEI

Presa-n vremea castraveţilor

Sezonul castraveţilor, după o vorbă englezească, se întinde peste vară şi durează tot atîta vreme cît presa nu prea are despre ce să scrie, din lipsă de evenimente • Nu altceva se întîmplă şi acum, cînd mai mult se extrapolează, se apelează la valenţele analitice ale comentatorilor de serviciu ori se reiau subiecte deja cunoscute • „Noroc" cu cei trei clujeni şi cu primarul urbei, Gheorghe Funar, plecaţi, pe rînd, cu scara sau cu macaraua la „coborît" steagul Ungariei de pe clădirea Consulatului acestei ţări • Aceste întîmplări prilejuiesc editorialistului **Adevărului**, Bogdan Chirieac, să mai vorbească „Despre fobii", în **România liberă** nr. 2234, din 1 august: *„O dată mai mult, s-a văzut că naţionalismul gălăgios şi cabotin al lui Gheorghe Funar şi al celor care-i împărtăşesc maniile este, în realitate, profund antinaţional. Ne face de rîs, aduce daune grave intereselor naţionale, înfăţişîndu-ne lumii, cum nu sîntem, ca un popor de «funarioţi»".* Dar, în continuare, Octavian Paler condamnă toate tipurile de fobii: *„De ce aş accepta de la d-l Katona Adam ceea ce îmi provoacă silă la Funar? De ce Funar şi C.V. Tudor sînt «extremişti», iar românofobii sînt doar «radicali»? Cum să-mi explic grija de a observa extremismul doar printre români? Oare «românofobia» este mai puţin dezgustătoare decît «maghiarofobia»? Nu cumva extremiştii români şi extremiştii maghiari se ajută reciproc pentru a inflama şi mai mult o situaţie şi aşa inflamabilă din pricina mizeriei şi a unui guvern, îmi pare rău că trebuie s-o spun, incapabil?"* • Despre actuala guvernare vorbeşte şi Cornel Nistorescu, în **Evenimentul zilei** (nr. 1548, 30 iulie), unde face o analiză a climatului politic şi constată „Decesul Convenţiei Democrate": *„Convenţia, în ciuda faptului că guvernează, nu mai există. Nu mai au loc acele întîlniri periodice, chiar confruntări, din care reieşea totuşi un punct de vedere coerent. Convenţia Democrată – laborator politic – a dispărut şi chiar alianţa de partide nu are prea mulţi sorţi de supravieţuire (...) Astăzi ea se reduce la principalele partide care o compun. Mai contează doar tărăniştii şi liberalii. Pe ceilalţi i-a cam înghiţit vremea şi guvernarea"* • În rest, e vară, deşi cam ploioasă •

© Paul Suciu

MARIAN CHIRIAC

Săptămîna pe scurt politică

Luni 28 iulie

• ***Reprezentanţi FMI la Guvern***
Banca Naţională şi Ministerul Finanţelor şi-au îndeplinit obligaţiile faţă de organismele internaţionale finanţatoare, a declarat Victor Ciorbea după întîlnirea cu reprezentanţii FMI. Premierul a adăugat că ritmul procesului de privatizare şi restructurare nu e cel aşteptat.
• ***Gh. Funar scrie autorităţilor***
Primarul Clujului, Gheorghe Funar, a solicitat într-o scrisoare adresată ministrului de Externe închiderea Consulatului Ungariei din acest oraş şi declararea consulului persona non grata. *Funar a solicitat şi primului-ministru modificarea Ordonanţei 22/1997, prin care se permite instalarea de inscripţii bilingve.*

Marţi 29 iulie

• ***Întîlnire Guvern-sindicate***
După întîlnirea cu reprezentanţii celor patru mari confederaţii sindicale, premierul Victor Ciorbea a declarat că întreprinderile care produc pierderi vor fi supuse procesului de lichidare. Premierul a mai arătat că regiile miniere nu vor fi închise fără să existe un program de restructurare.
• ***Denunţ penal contra lui Funar***
Prefectul judeţului Cluj, Alexandru Fărcaş, a depus la Tribunal un denunţ penal împotriva primarului Gheorghe Funar şi a celor trei persoane care au dat jos steagul Ungariei de pe clădirea consulatului acestei ţări. Gh. Funar e acuzat de instigare la furt şi de întreţinerea unei atmosfere de ostilitate.

Miercuri 30 iulie

• ***PSDR critică disputele din coaliţie***
PSDR, membru al coaliţiei guvernamentale, a criticat disputele dintre partidele aflate la putere, apreciindu-le indecente şi chiar cinice. Vicepreşedintele Constantin Avramescu, crede că lipsa de omogenitate guvernamentală, datorată disputelor, întîrzie reforma.
• ***Şeful statului îi scrie lui Ilie Ilaşcu***
Preşedintele Emil Constantinescu i-a trimis o scrisoare de felicitare şi îmbărbătare lui Ilie Ilaşcu, cu ocazia zilei sale de naştere. Eliberarea lui Ilie Ilaşcu este o preocupare constantă a preşedinţiei, a arătat Emil Constantinescu.

Joi 31 iulie

• ***MAE face bilanţul***
Ministrul de Externe, Adrian Severin, a apreciat ca pozitiv bilanţul instituţiei pe care o conduce. Astfel, la Madrid, România a fost nominalizată pentru un al doilea val al extinderii NATO, la Helsinki a fost inclusă în reţeaua de drumuri europene, la Strasbourg s-a renunţat la monitorizarea sa de către Consiliul Europei, iar la Bucureşti a avut loc vizita preşedintelui SUA.
• ***PNL despre coaliţie***
Liderul PNL, Mircea Ionescu-Quintus, a recunoscut existenţa unor nemulţumiri în cadrul coaliţiei guvernamentale, dar speră că acestea vor fi atenuate la o viitoare întîlnire a partidelor aflate la putere. Quintus crede că nemulţumirile sînt generate de faptul că fiecare partid a încercat să realizeze ce a promis în campania electorală, lucru ce nu a fost întotdeauna posibil.

Vineri 1 august

• ***Preşedintele creditează Guvernul***
Preşedintele Emil Constantinescu a declarat că a hotărît să dea o ultimă şansă actualului Guvern de a trece efectiv la aplicarea programului de reformă. În următoarele şase luni şeful statului speră ca toţi miniştrii să găsească cel mai eficient management guvernamental. „Nu se va face nici un fel de abatere de la această linie, iar dacă totuşi acest lucru se va întîmpla, voi interveni", *a declarat Emil Constantinescu.*
• ***Şedinţă la vîrf a PNŢCD***
Biroul Central de Coordonare şi Control al PNŢCD a cerut tuturor membrilor de partid „să se abţină de la orice manifestări de natură să afecteze încrederea populaţiei în eficienţa Guvernului". *Premierul a fost mandatat să renunţe la orice demnitar ţărănist care nu se supune disciplinei de partid. În acest sens, a fost acceptată demisia secretarului de stat Florin Diaconescu.*

Sîmbătă 2 august

• ***Victor Ciorbea anunţă accelerarea reformei***
Premierul Victor Ciorbea a anunţat că săptămîna aceasta vor fi anunţate măsuri pentru accelerarea reformei, care vor fi aplicate în luna august. Primul-ministru a apreciat că în aceste condiţii nu este oportună o remaniere guvernamentală, urmînd ca aceasta să se producă „doar dacă va fi cazul".
• ***PL aşteaptă intrarea în CDR***
Comitetul Executiv al CDR a apreciat că Partidul Liberal, rezultat din comasarea PNL-CD şi PL '93 nu face parte din această alianţă. Preşedintele PNŢCD, Ion Diaconescu, a declarat că PL va trebui să depună o cerere pentru a fi acceptat în Convenţia Democrată.
• ***Emil Constantinescu în Valea Jiului***
Preşedintele Emil Constantinescu a fost prezent în Valea Jiului, cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la revolta minerilor din Lupeni. Şeful statului a declarat că personal îşi doreşte reconcilierea cu minerii şi a anunţat că Guvernul va lua măsuri speciale pentru reconversia industriei din Valea Jiului.

Rubrică realizată de MARIAN CHIRIAC

EDITURA UNIVERS

VÁCLAV HAVEL
VIAŢA ÎN ADEVĂR
Colecţia: *SAGITTARIUS*

Traducere şi postfaţă: JEAN GROSU
Prefaţă: ANDREI PLEŞU

„La sfîrşitul acestui al doilea mileniu după Christos, lumea noastră, şi mai cu seamă Europa, se află la o răspîntie crucială: de multă vreme n-au fost atîtea motive de speranţă că totul se va sfîrşi cu bine şi, în acelaşi timp, atîtea motive de teamă că, dacă lucrurile vor căpăta o întorsătură nedorită, totul se va transforma într-o catastrofă definitivă." (VÁCLAV HAVEL)

200 pag., 18.500 lei.
ISBN 973-34-0463-2

Acest titlu se poate comanda la:
Editura Univers, Piaţa Presei Libere nr. 1, Bucureşti • 79739
Tel. (401) 222.66.29; 617.55.25

INSTITUTUL EUROPEAN

Susan Strange — Colecţia CIVITAS

STATE ŞI PIEŢE

Traducere de Petru Iamandi; ediţie îngrijită de Lucian Dîrdală

State şi pieţe reprezintă o investigaţie atentă, pertinentă, uneori polemică, a mecanismelor „sistemului internaţional" - un concept pe care Susan Strange îl consideră fundamental, în pledoaria sa pentru un demers care să ţină seama de integrarea tot mai accentuată a actorilor politici şi economici, la sfîrşit de secol XX.

Din cuprins:
- Studiul economiei politice internaţionale
- Structurile puterii în economia mondială
- Structurile secundare ale puterii
- Alege singur sau ia ce-ţi convine

328 pagini
ISBN 973-586-034-1

În pregătire: • G. Hermet, *Istoria naţiunilor şi a naţionalismului în Europa* • F. Hayek, *Constituţia libertăţii* • J. Buchanan, *Limitele libertăţii*

Iaşi • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mailcccis.ro • http: 1/www.nordest.ro/home.htm

22 DIFUZAREA PRESEI

USIS

ŞERBA
RĂDULESCU
DIRECTOR RODIPET

ALEXANDRU LĂZESCU
președinte Nord-est Group Iași

GABRIELA
ADAMEȘTEANU
redactor-șef Revista „22"

ION
IOFCIU
viceprimar
Sector 5
București

5 august 1997
Nr.
54

22 plus

Supliment al revistei „22"

DAN
OLTEANU
director Vitrina Press
Cluj

DAN PRICOP

Distribuţia presei în Iaşi

În oraşul Iaşi s-au petrecut în ultimul an unele schimbări în domeniul distribuţiei de presă şi carte. Primăria oraşului a decis ca, începînd cu anul acesta, să desfiinţeze toate tonetele (tarabele) din oraş, ca fiind inestetice. Deţinătorii tonetelor au fost obligaţi să şi le înlocuiască cu aşa-numitele „tonete capsulate". Acestea sînt nişte „acvarii" din sticlă şi aluminiu, paralelipipedice şi total standardizate. Dimensiunea unui astfel de „acvariu", 1,2x1,5 mp (!!!), face imposibilă vieţuirea în condiţii decente a unei persoane pe parcursul unei zile de lucru. De asemenea, marfa este foarte greu de expus şi de manipulat. Mai mult, a fost distrusă orice fel de personalizare a punctelor de vînzare, toate „acvariile" fiind identice.

În Piaţa Unirii, în mod cu totul ciudat, primăria a hotărît ca cei care vînd presă să nu (!!!) vîndă şi carte, şi reciproc. A fost astfel impusă o zonă a cărţii într-o parte a pieţei şi una a presei, în cealaltă. Toate articolele fiind expuse în vitrină, clienţii sînt împiedicaţi să răsfoiască ziarele, revistele sau cărţile care i-ar putea interesa.

În aceste condiţii, vînzarea de presă şi carte a scăzut dramatic. De altfel, firma noastră a renunţat de bună voie la amplasamentul pe care îl deţinea în Piaţa Unirii. Toate încercările tonetarilor de a negocia cu primăria au eşuat, aceasta impunîndu-şi punctul de vedere.

În ceea ce priveşte oferta de presă şi carte, aceasta a crescut foarte mult. Deşi nu se mai vînd cantităţi mari dintr-un titlu, oferta este foarte variată, clientul putînd alege ceva din mulţimea de titluri. Din păcate, aşa cum am arătat mai sus, posibilităţile de expunere au fost reduse dramatic. Se menţine în continuare interzicerea vînzării de reviste sexy. Acestea se vînd, totuşi, pe sub masă.

Calitatea ofertei de presă şi carte a crescut foarte mult, astfel că, deşi scumpe, ziarele şi cărţile au totuşi căutare. În Iaşi continuă să apară 5 cotidiene, în ciuda puterii de cumpărare foarte scurte. Ziarul *Monitorul* are cea mai mare audienţă.

Considerentele mele anterioare referitoare la scăderea numărului de cumpărători de presă şi carte se menţin.

În ceea ce-i priveşte pe distribuitorii de presă şi carte, mulţi au renunţat la această activitate (unii chiar după 6 ani!), din cauza preţurilor prohibitive ale „acvariilor" (aprox. 3 milioane în dec. '96). Piaţa distribuţiei este în continuare împărţită între particulari şi RODIPET, în proporţie de 70% la 30% (estimarea mea).

După noiembrie 1996, nu se mai pune în nici un fel problema cenzurii distribuţiei de presă şi carte. Interzicerea distribuţiei de reviste sexy în Iaşi este, cred, excepţia care întăreşte regula. În viitor vor fi, probabil, lupte între marile companii de distribuţie naţionale (printre care şi RODIPET, după ce va fi privatizat) şi locale pentru ocuparea unei părţi cît mai mari de piaţă. Nu este exclus ca aceste reţele să reprezinte interesele unor grupări financiare şi, eventual, politice. De asemenea, vor apărea firme puternice de distribuţie la domiciliu a presei. Toate acestea în favoarea clienţilor şi în defavoarea firmelor mici şi a individualilor.

Noi resimţim în continuare lipsa unei asociaţii naţionale a distribuitorilor particulari de presă şi carte care să promoveze interesele acestora. De asemenea, ne-ar fi de mare folos o listă actualizată cu distribuitorii neserioşi şi cu recomandări pentru cei serioşi. Anul acesta am avut o pierdere de aprox. 400.000 lei, ca urmare a „colaborării" cu firma *Transpress* din Brăila. (Poate această informaţie foloseşte cuiva).

Firma noastră este dispusă ca, pentru o sumă lunară, să primească un *newsletter* cu chestiuni de interes din domeniul distribuţiei şi editării. Echipa revistei *„22"*, singura care, spre onoarea ei, s-a preocupat în mod sistematic de problema distribuţiei de presă şi carte, poate prelua ideea. Noi am fi primii care să salutăm această iniţiativă!

PRIVATIZAREA RODIPET

La FPS sînt 300 de cereri pentru privatizarea RODIPET-ului

ŞERBAN RĂDULESCU (director RODIPET): Împreună cu colegii mei prezenţi – d-l director Ioan Preda, managerul tehnic al RODIPET, d-na Flori Niculescu, şefa de secţie, d-l Oatul Liviu, şeful serviciului organizare reţele şi d-l jurist al unităţii, participant la toate licitaţiile ţinute în România – vă stăm la dispoziţie cu răspunsuri. Privatizarea RODIPET-ului este o certitudine. La nivelul FPS privatizarea a şi fost votată. În cadrul AGA şi al Consiliului managerial RODIPET ea a fost, de asemenea, votată. În prezent, maniera de privatizare şi întregul material aferent au fost depuse la FPS, la Direcţia de privatizare, la d-l director Saizu, din AGA actuală făcînd parte un director al FPS, d-l Timariu. Menţionez că fosta AGA, care era formată din membri PDSR, a fost schimbată. Al doilea membru al AGA, d-l Bîrsan, este tot membru FPS. Observaţi că, în general, s-au adus specialişti, ca reprezentanţi ai celui care este proprietarul de fapt al RODIPET, FPS. Nu sînt în măsură să detaliez maniera de privatizare, dar, în funcţie de eventualele dv. întrebări şi de permisivitatea legii, voi încerca să o fac.

Pînă acum sînt peste 300 de cereri de privatizare la FPS, dintre care 9 firme străine şi o societate mixtă româno-străină. Investitori sînt şi din interior, printre altele, o societate de investiţii imobiliare. Dacă RODIPET-ul va trăi şi după privatizare, poate că, împreună cu difuzorii, particulari va realiza un *modus vivendi* în activitatea de difuzare a presei, prin crearea (deja discutată între RODIPET şi alţi difuzori de presă) a unui holding de presă în beneficiul difuzării şi al activităţii de presă în general, dar nu precum cel creat acum doi ani, în dorinţa de a distruge RODIPET. Nici RODIPET nu a distrus pe nimeni şi nu-şi doreşte acest lucru. Fiecare societate de presă, mică sau mare, este componentă a vieţii democratice, a sistemului de informare. În materialul suplimentului anterior din „22", în declaraţia unui patron al unei mari societăţi de difuzare din Constanţa, se spune că *„RODIPET Constanţa are desfăşurate în teritoriu un număr de 10 chioşcuri. Aşteptăm privatizarea RODIPET ca să le luăm şi pe acelea"*. Privatizarea RODIPET nu se face ca să distrugem o unitate, ci ca să găsim soluţii pentru perfecţionarea activităţii lui.

După privatizarea RODIPET-ului, două treimi din publicaţii vor trebui să dispară

La ora actuală, RODIPET-ul ţine în spate o groază de publicaţii care reprezintă balast în difuzare. Aproape 2/3 din titluri nu au în tirajul vînzării cu bucata mai mult de 1.000 exemplare pe toată ţara. În mod normal, operaţiunile de executare a unor servicii de difuzare a presei sînt aceleaşi şi pentru 1.000 de exemplare, şi pentru 10–20.000 de exemplare (plăţi la coletărie, în special). Deci, 2/3 din aceste publicaţii trebuie să dispară în mod firesc. Reversul? Vor fi atacuri foarte bine concentrate, cred eu, cum au şi fost acum 3–4 ani, cînd conducerea RODIPET a încercat să se elimine o parte din publicaţiile care reprezentau balastul difuzării presei. Noi nu ducem o activitate corespunzătoare în ceea ce priveşte aprovizionarea. Particularii sînt mult mai elastici, mai percutanţi, aduc marfa pe piaţă mai rapid decît unitatea noastră şi e mult mai eficient să fii la o firmă particulară decît la RODIPET. Prin privatizare asta vrem să obţinem. Particularii nu iau orice ciuruc ca să-l difuzeze, ci marfă vandabilă. Acele publicaţii refuzate în viitor vor invoca libertatea presei, libertatea de exprimare: *„RODIPET – distrugătorul libertăţii"*, se va spune. Acesta va fi un prim impact. Mă gîndesc apoi la publicaţiile culturale, de informare, în special la nivelul studenţi–elevi, care în RODIPET au anumite facilităţi, de 50% cost de difuzare şi altele. Vor mai avea ele acest regim? Da, dacă viitorii acţionari vor mai permite. Dacă va mai fi conducerea de acum. Dacă nu, multe dintre aceste publicaţii culturale şi care ajută în general la informarea diversificată vor dispărea.

Relaţia RODIPET–Poşta Română

RODIPET are în proprietate numai 15% din sediile sociale. La ora actuală, 85% din aceste spaţii sînt în proprietatea Poştei Române, cu care am avut mari probleme, legate de dorinţa firească a acesteia de a-şi extinde activităţi specifice şi de a ne da afară din spaţii. Poşta are o conducere forte, care îşi diversifică activitatea, ştie ce vrea şi care ne-a creat mari probleme în ceea ce priveşte sediul social al activităţii. Au existat situaţii, cum s-a întîmplat la Oltenita, cînd presa n-a fost distribuită deoarece poşta ne-a blocat spaţiile, a pus lacăte pe uşi. Nu ştiu dacă, după privatizare, în lipsa unei înţelegeri, a unei convenţii, nemaifiind apărati de statutul de unitate de stat, nu vor exista anumite probleme. Poate că unitatea RODIPET va fi apărată de redacţiile şi editurile direct interesate în existenţa acestei societăţi de difuzare.

Sînt 6 vagoane poştale care transportă numai presă şi pe care poşta nu e interesată să le ţină. Le ţine numai sub presiunea noastră şi a unor factori conlucrativi de pe la Guvern, pentru că stilul nostru balcanic încă funcţionează. Pierderile la aceste vagoane sînt de aproximativ 100 milioane lei/lună. Ele vor trebui preluate, fiindcă altfel sîntem blocaţi. RODIPET are acum 300 de maşini, de diferite capacităţi, şi reuşeşte să facă faţă unor situaţii, de bine, de rău. Dar aceste maşini nu pot fi dizlocate pentru a înlocui cele 6 vagoane care lucrează pe magistrale şi care, odată preluate, vor ridica iarăşi costul de difuzare. Încă mai există facilităţi pentru noi. Apropo de taxe şi de dorinţa presei de a diminua din obligaţiile financiare: nu s-a reuşit nici pînă acum eliminarea, în sistemul de transport poştal, a TVA-ului aferent abonamentelor. Noi am reuşit pînă în noiembrie'96 să eliminăm TVA la vînzarea cu bucata, iar la poştă să nu mai plătim coletăria şi transportul pentru asemenea colete. Dar toţi sacii cu abonamente sînt taxaţi plus TVA, operaţiunea fiind considerată ca mesagerie, ca prestare activitate, şi nu "conţinut presă". Speranţa noastră este că impactul principal al privatizării va fi dispariţia convorbirilor telefonice sub forma presiunilor, din diferite părţi şi locuri ale puterii, care, după '96, ca să fiu sincer, au dispărut complet.

Hachette în România

RODIPET nu a căpătat niciodată subvenţii de la Guvern şi nici nu şi-a dorit acest lucru, pentru că, dacă ar fi avut, ar fi avut şi nişte obligaţii fantastice. Din contră, Guvernul ne-a băgat pe gît o datorie de 1.200.000 dolari, plătită de noi în 5 ani, ca să-şi astupe gaura cu importul de presă, de la ROMPRES FILATELIA, pe care ne-a predat-o nouă. Numai în momentul în care am reuşit să depunem valuta în bancă am putut relua importul de presă în România. Franţa nu a dorit sub nici o formă să accepte vreo înţelegere. Apropo de Franţa: Hachette a sosit în România cu dorinţa de a cumpăra mai întîi pachetul majoritar la RODIPET. Dorinţa era categorică, cu atît mai mult cu cît consilierul personal al preşedintelui Franţei este şi patronul firmei Hachette. Acestea se întîmplau în perioada campaniei pentru postul de primar al capitalei a d-lui Ilie Năstase. Ajungem, fără

Alexandru Lăzescu (Nord-Est Group Iaşi), Gabriela Adameşteanu (Revista „22"), Răzvan Paul (Revista „22") şi Şerban Rădulescu (director general RODIPET)

să vrem, la conotaţiile sociale sau politice, care pot implica o activitate de difuzare a presei. Din discuţiile de atunci, am înţeles că s-au arătat foarte interesaţi în a participa la cumpărarea RODIPET. După circa două luni, corespondenţa purtată a conchis că firma franceză, deocamdată, nu mai doreşte să cumpere în Europa de Est un alt sistem de difuzare, întrucît este în curs de achiziţionare a sistemului naţional de difuzare polonez, pentru care s-au întocmit actele. Însă conducerea poloneză a refuzat în cele din urmă vînzarea acestui sistem naţional. De aici hotărîrea francezilor, plus o complicaţie financiară în Cehia. Sînt zvonuri că se mai poartă totuşi discuţii, la nivelul FPS, dar de acolo nu am nici o informaţie concretă.

RODIPET a fost creat de actuala lui conducere, aceasta, dacă se poate, vă rog să reţineţi. Din 24 septembrie '90, cînd am fost numit director (eram tehnician), a apărut ideea creării acestui sistem prin unirea a cinci tronsoane de activitate: tranzit Gara de Nord, fosta Direcţie de Difuzare a Presei, oficiile judeţene de difuzare a presei, încă două componente

şi 49 de chioşcuri pe care am reuşit să le mai luăm. Investiţii au fost, dar s-au făcut şi datorită bunăvoinţei unor redacţii şi edituri care au avut un gest de clemenţă faţă de RODIPET, în ce priveşte capacitatea noastră de plată faţă de ele. Pentru că, dacă ele ne-ar fi strîns de gît şi ne obligau să ajungem cu plăţile la zi, dar n-am mai fi reuşit să găsim soluţii să ne dotăm nici cu acel minimum pe care îl avem la ora actuală.

Nu am mers pe tarabe, ci pe chioşcuri

Tendinţa pe care o observ în prezent: la fiecare colţ de stradă răsare o tarabă. În Bucureşti, nu cred că există staţie de metrou, colţ de bloc, fără o tarabă. Noi nu am mers pe tarabe, ci pe chioşcuri, pe care le producem noi. Urmează să scoatem în curînd un prototip de chioşc mai mic, mai puţin costisitor. Le plantăm în principalele oraşe, ele sînt numai pentru presă şi nu vor vinde concomitent alte produse. În condiţiile în care şomajul este în floare, mulţi se gîndesc să demareze o afacere pe baza activităţii de difuzare a presei – redacţiile îţi dau marfa, banii trebuie să-i dai abia ulterior, deci demararea investiţiei este relativ uşoară. Numai că veniturile noastre ale tuturor se disipează, noi nu mai reuşim să controlăm, iau puţin şi ei, luăm puţin şi noi. A scăzut cu 42% nivelul „fizic" în RODIPET, între noiembrie '96–iunie '97, veniturile au scăzut cu 48%. Situaţia este foarte neplăcută. Problematica cu care ne confruntăm este disiparea veniturilor, scăderea puterii de cumpărare a populaţiei, opţiunea pentru televiziune, acceptată mai mult decît presa scrisă. Aprobările pentru tarabe se dau fără mari probleme. Nu neg că au apărut şi tarabe reuşite, cu un design plăcut. Recunosc, mai există şi chioşcuri RODIPET lamentabile, chiar în Bucureşti, dar sperăm ca într-o perioadă foarte scurtă, cam în 6 luni, să le putem înlocui cu cele din fibre de sticlă şi plastic.

Difuzarea presei – o afacere rentabilă?

GABRIELA ADAMEŞTEANU (redactor-şef *„22"*): Care este regimul de difuzare a publicaţiilor româneşti în străinătate şi, dacă încasaţi pentru ele valută, cum plătiţi editorilor acestor publicaţii? Vreau să vă reamintesc vechiul nostru diferend pe tema difuzării în străinătate, faptul că atunci cînd eram o revistă de opoziţie am obţinut foarte greu dreptul să nu ne difuzaţi dv. în străinătate, pentru că abonamentele în străinătate reprezintă pentru noi o importantă sursă de venit. Dar şi după ce am obţinut acest drept, ne-aţi spus: *„Dv. puteţi să scrieţi pe revistă că e interzis dreptul de difuzare prin RODIPET, noi vă putem difuza, iar dv. nu aveţi cum controla"*. Într-adevăr, n-am avut cum controla. Dintr-o neatenţie a celor de la poştă, am avut o dovadă că existau abonamente în străinătate făcute de RODIPET, deşi pe revista *„22"* la fiecare număr noi scriem *„E interzisă difuzarea în străinătate"*. A doua întrebare: este o afacere, în acest moment, difuzarea de presă? Aş vrea să adaug (ca să nu se sperie publicaţiile culturale că nu vor mai fi difuzate dacă se privatizează RODIPET) că, la o întîlnire cu directorii şi redactorii-şefi, premierul Victor Ciorbea a amintit că se va lua în seamă la discutarea noului statut al RODIPET-ului necesitatea unei protecţii speciale a revistelor culturale. Pentru că altfel, dacă ne ocupăm numai de profit, cultura nu va mai ocupa nici un loc în această ţară. Trebuie menţinută atenţia asupra publicaţiilor culturale. Peste tot în lume, deşi au tiraje mici, ele sînt totuşi difuzate.

ŞERBAN RĂDULESCU: Remarca şi angajamentul practic al Guvernului sînt remarcabile. Să sperăm că şi dorinţa acţionarilor RODIPET va fi pe aceeaşi lungime de undă. Omului cînd îi iei banul, reacţionează violent. Avem o amintire tristă cu privire la privatizare. Acum 3 ani s-a dispus, de asemenea, „privatizarea de urgenţă a RODIPET". Atunci s-a dispus astfel, de către factorii de decizie ai vremii: întîi RODIPET să-şi vîndă toate chioşcurile – erau atunci 415. Ni se spunea şi unde să le vindem, ni se indica şi preţul. Ce rămînea, urma să fie privatizat. Dar, în cazul acesta, ceea ce rămînea, urma să fie desfiinţat!

Despre abonamentele în străinătate. Este adevărat că am spus doamnei Adameşteanu că operaţiuni de export ale unor publicaţii româneşti se pot face fără ca dînsa să poată controla existenţa lor. Vă rog să reţineţi că am spus *„o poate face şi RODIPET, o poate face oricine"*, dar aceasta nu înseamnă că RODIPET a şi făcut-o. Nu eram interesaţi să difuzăm cîteva zeci sau sute de exemplare cu riscul de a încălca contractual un angajament.

Referitor la abonamentele în străinătate, noi mergem, în general, pe ideea de a lucra cu o singură firmă în fiecare ţară. Dacă observăm, însă, că firma concurentă din ţara respectivă oferă un comision net superior, vom alege, desigur, varianta cea mai favorabilă economic. Am observat că în ţările occidentale se mizează pe ideea de cunoaştere a partenerului. Faţă de români există o reticenţă deosebită. Nimeni nu vrea să lucreze cu firmele româneşti, deşi la ei sîntem buni platnici. Încasările le facem în valută. Plăţile pe care le facem faţă de redacţii şi edituri le facem în lei la cursul zilei. Daţi-mi posibilitatea legală să le fac în valută şi le voi face în valută. Eu nu am ce cîştiga cînd plătesc lei la cursul zilei.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: Dar chiar acum, cînd funcţionaţi bine, plătiţi redacţiile abia după o lună, o lună şi jumătate.

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu funcţionăm bine. RODIPET la ora actuală şi-a perfecţionat activitatea, dar consider că va merge bine în momentul privatizării lui şi luării unor măsuri drastice, în care să nu existe posibilitatea de a ajunge cu marfa în urma unui particular.

Afacere din difuzarea presei? Cred că, la ora actuală, a demara o activitate în orice domeniu nu este o soluţie. Cred că singura variantă a existenţei societăţilor sau a unor întreprinderi din ţara noastră este menţinerea unei activităţi pe linia de plutire sau aşteptarea creării unor condiţii de relansare. După părerea mea, nu trebuie demarată la ora actuală o afacere cu difuzarea presei. Cei care o fac, totuşi, sînt oameni care îşi doresc şi ei un venit. Dar ne afectează şi pe noi. Cel mai mult ne-au scăzut veniturile în Bucureşti, ca urmare a exploziei tarabelor care oferă difuzarea presei. Foarte bine că oferă informaţie peste tot, dar trebuie menţinută şi structura organizatorică a unei întreprinderi. Nu putem intra la comune şi sate şi nici nu vom intra, pentru că acolo nu vom putea găsi rentabilitate. Poşta nu poate difuza presă pentru că ea transportă coletele, indiferent ce conţin ele, în 48 de ore. La ora actuală, numai sistemul de poştă RODIPET poate duce presa în 24 de ore, în aproape orice punct din ţară.

Ponderea RODIPET-ului în sistemul naţional de difuzare

ALEXANDRU LĂZESCU (preşedinte Nord-Est Group Iaşi): O observaţie, apropo de revistele culturale. Nu e nevoie să vii cu măsuri administrative, se pot lua măsuri strict economice. Ele au un preţ de difuzare, care e limpede că, la un tiraj mic, este mai mare pe bucată. Guvernul ar putea să subvenţioneze RODIPET-ul, indiferent de formula juridică în care va exista el. Şi atunci dispare problema unei influenţe politice. Nu trebuie altceva decît măsuri economice.

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu RODIPET trebuie să fie subvenţionat. Redacţiile respective ar trebui subvenţionate de guvern!

ALEXANDRU LĂZESCU: Dacă există o voinţă politică spre a face chestiunea aceasta, se găsesc soluţii. Iar atunci, problema dv. nu mai există. Problema de fond pe care o discutăm este privatizarea. Ea a fost foarte controversată, ştiu că dv. aţi avut anul trecut un material către FPS în care vă spuneaţi păsurile, conflictele pe care le-aţi avut cu anumite structuri de difuzare. Ca să avem o evaluare, vă rugăm să ne spuneţi: 1) **ponderea dv. ca număr de puncte de difuzare**, 2) **ponderea ca valoare şi volum, număr de bucăţi, în ceea ce priveşte sistemul naţional**. Ca profesionişti în acest domeniu, credeţi că acoperirea actuală în puncte de difuzare în România este bună, comparativ cu alte ţări? În Scandinavia sînt foarte multe abonamente şi ponderea la stradă este mică, în timp ce în Grecia, Italia, Belgia, difuzarea la stradă e importantă. Plecînd de aici, cum consideraţi acoperirea ca puncte de difuzare în România: bună, rea, foarte proastă? Ca să ştim cam pe unde stăm. Pentru că, atunci cînd discutăm despre acele tarabe care apar la colţ de stradă, este clar că ele există deoarece au o justificare economică şi deoarece există un vad de presă. Adică răspund unei anumite necesităţi. În ceea ce priveşte privatizarea, n-am înţeles care ar trebui să fie procedura. Care este punctul dv. de vedere, cum o vedeţi? În Polonia a fost o adevărată dispută între Hachette, care a vrut să cumpere sistemul, şi nişte investitori locali. Decizia care s-a luat în Polonia nu a fost una economică. La nivelul ofertei economice trebuia ales Hachette, dar dacă s-au pus alte criterii în joc, lucrurile au mers altfel. Din cele 300 de scrisori de intenţie pe care le-aţi primit, probabil vreo 10–15 sînt serioase şi este important ca dv. să transmiteţi opiniei publice un punct de vedere. Vreau să vă întreb dacă aveţi un studiu care să vă dea o valoare de piaţă, să va poziţioneze în piaţa românească.

Privatizarea RODIPET cu parteneri preselecţionaţi

ŞERBAN RĂDULESCU: Ponderea RODIPET este de 37–38% din difuzarea presei la vînzare cu bucata. RODIPET este difuzorul cel mai important, dar nu poate determina sistemul de vînzare cu bucata. Sistemul RODIPET şi cele particulare se întrepătrund. De multe ori vadurile comerciale sînt apropiate. Ponderea la abonamente este următoarea:

Mihaela Paraschiv (Ambasada SUA)

90% abonamente la RODIPET, 9,5% la firmele particulare.

Este acoperit întreg teritoriul, dar, ca şi în cazul firmelor particulare, nu este posibil să acoperi, în anumite judeţe, decît parţial comunele şi satele; avem aproximativ 140 de comune unde facem difuzare de presă. În ce priveşte maniera de privatizare, studiul este depus la FPS. Maniera propusă de RODIPET este cu parteneri preselecţionaţi. Sîntem prudenţi în ceea ce priveşte societăţile de difuzare a presei deoarece, cum v-am mai spus, există patroni de presă care doresc desfiinţarea RODIPET. La o consfătuire a difuzorilor de presă, s-a propus ca difuzorii să facă în aşa fel încît să cumpere de la RODIPET pachetul majoritar de 51%. După care să-l împartă ca feliuţele de tort şi "*adio, RODIPET, te-ai format în '90 şi ai dispărut în '97*." Nici asta nu ne dorim. S-a permis accesul oricărui investitor, străin sau român, la pachetul majoritar, cu condiţia să nu deţină activităţi nici de editare, nici de difuzare la intern.

Voce: Aveţi criterii pentru preselecţie?

ŞERBAN RĂDULESCU: Unul singur: nu sînt criterii. Totuşi, la lista respectivă, un sistem de difuzare cum este trustul *Total Press*, care a dorit întotdeauna subordonarea RODIPET, va fi îngrădit în anumite pachete maximale. Unii vor putea cumpăra 3%, alţii 5% , alţii 10% din acţiunile RODIPET, în funcţie de difuzare, de ponderea în activitatea noastră, şi de problemele care au existat pînă acum. Au fost perioade de 6 luni cînd nu am primit nici o publicaţie a trustului *Total Press*, pe vremea d-lui Iliuţă Naghi, pentru că se dorea falimentarea noastră, care deja aveam, în ponderea difuzării, 52% publicaţii ale trustului. Noi difuzam atunci numai 48% din restul publicaţiilor şi 52% publicaţiile trustului. Eram în pragul de a fi declaraţi o componentă a trustului *Expres*. În acel moment, publicaţiile trustului s-au vîndut cel mai bine. Dintre ofertele de privatizare pentru pachetele majoritare, cred că doar 10–15 sînt serioase. Celelalte pînă la 300 sînt redacţiile şi editurile care doresc să fie acţionari la RODIPET, pe considerentul că vor fi tratate altfel. Şi pentru că sentimentul de acţionar la o firmă implică şi alte avantaje.

Valoarea RODIPET este între 12–15 miliarde lei, întrucît n-am avut cum să ne facem sedii sociale şi am mizat totul pe maşini şi pe chioşcuri, pentru a putea găsi rapid soluţia întoarcerii banilor, pe crearea unei reţele şi unei activităţi imediat desfăşurate. Aşeptăm să vedem cît vom fi toleraţi în spaţiile unde nu sîntem proprietari. Asta e tot ce avem. S-a creat un mit despre RODIPET, că e un colos. Nu e nici un colos. Cifra anuală de afaceri e pînă în 50 de miliarde lei.

ALEXANDRU LĂZESCU: Dacă ar fi să faceţi o estimare a unei investiţii necesare, de ce sumă aţi avea nevoie şi în ce aţi investi-o?

ŞERBAN RĂDULESCU: Dacă am avea în momentul acesta 25 de miliarde, tot n-am termina ce dorim. În momentul privatizării prioritatea o constituie sediile sociale. Am investi, de asemenea, în informatică, maşini de transport. Dacă facem o comparaţie, nu numai difuzarea din Cehia şi Polonia, dar şi aceea din Republica Moldova este superioară ca dotare RODIPET-ului. La ora actuală, sîntem aproape de încheiarea sistemului naţional de calculatoare. El există deja, sînt peste 250 de calculatoare, cu centrală telefonică proprie.

ALEXANDRU LĂZESCU: Pe de o parte discutăm despre RODIPET deoarece e o instituţie strategică, şi sînt de acord că e aşa. Pe de altă parte, există cîteva nedumeriri, inclusiv în ce priveşte cifra de afaceri. Mi se pare că undeva este o eroare. Nu se poate să fie aşa de puţin.

ALEXANDRU LĂZESCU: Putem pune la îndoială cifra de afaceri comunicată? Comisionul care este?

ŞERBAN RĂDULESCU: 37%, maximum 38%, la vînzarea cu bucata. Este numai sentimentul de îndoială sau aveţi argumente?

ALEXANDRU LĂZESCU: Cred că dv., cînd definiţi cifra de afaceri, definiţi comisionul, care este undeva între 30–35%, mediu. Ceea ce înseamnă că, de fapt, desfacerea dv.de presă este de 150 de miliarde. Şi dacă înmulţim iar cu 3, ajungem la...

ŞERBAN RĂDULESCU: Sincer vă întreb: sînt în postura să fiu declarat mincinos? Daţi-mi dreptul la apărare! Vă aduc bilanţurile, e singura mea şansă ca să vă conving.

ALEXANDRU LĂZESCU: Noi voiam să înţelegem, să vedem nişte informaţii foarte clare despre piaţa de difuzare din România. Dv. sînteţi cel mai important producător din această piaţă.

ŞERBAN RĂDULESCU: Eu v-am spus că asta este. Ca persoană juridică am interesul să fiu în cele mai bune relaţii cu viitorii mei acţionari, pentru că dv. asta sînteţi.

Şerban Rădulescu (director general Rodipet)

VĂLEAN POPESCU (Ingual, Baia Mare): După privatizare veţi avea, la nivel regional, aceeaşi tactică de luptă ca pînă acum sau altfel? La Baia Mare s-au amplasat cîteva chioşcuri RODIPET, în zonele cu vad făcute de particulari, de 6–7 ani. S-au primit amenzi, la cîteva puncte de 2 milioane de lei, dar chioşcurile sînt tot acolo. Marţi a fost licitaţie la Baia Mare, la care RODIPET s-a prezentat pentru 4 chioşcuri şi a luat unul. Cum se va lucra pe viitor? Veţi trece în rîndul privatizaţilor. Veţi lupta cot la cot cu ei?

La 1 ianuarie 1998, RODIPET va fi unitate privatizată

ŞERBAN RĂDULESCU: Economia de piaţă implică asemenea coate, inevitabile. Nu putem să spunem că ne căsătorim şi din momentul acela împărţim salariile. Eu consider însă că activitatea se poate desfăşura conform unor criterii stabilite în comun şi unui regulament care să fie acceptat de toate părţile. În Germania, difuzarea presei este structurată pe landuri şi sînt 5 organizaţii de difuzare a presei care şi-au stabilit landurile, au dat drumul la licenţele de difuzare şi au stabilit exact criteriile după care se poate lucra în difuzarea presei. Practic, s-a eliminat concurenţa. În Franţa e şi mai şi. Dăm exemple, pentru că sînt la modă exemplele occidentale. Deci, ce va fi vom stabili în funcţie de situaţie. Cine ştie cu cine veţi vorbi mîine la RODIPET. Nu trebuie să existe luptă, deoarece la concurenţă pierdem toţi.

ALEXANDRU LĂZESCU: Aveţi un orizont de timp privind derularea procesului de privatizare a RODIPET?

ŞERBAN RĂDULESCU: Da. În mod cert, la 1 ianuarie 1998 RODIPET va exista ca unitate privatizată.

DORIN PARASCHIV (NDC Press): De ce nu se ridică chioşcurile în urma acestor amenzi?

ŞERBAN RĂDULESCU: Datorită faptului că amenzile, de multe ori, sînt dictate.

DORIN PARASCHIV: De către cine?

ŞERBAN RĂDULESCU: De către concurenţă. Nu dăm satisfacţie celor care, eludînd legea, determină asemenea amenzi. Ni se dau asemenea amenzi la chioşcurile de plastic, pe care eu le consider civilizate şi situate în vaduri comerciale normale.

DORIN PARASCHIV: Dar aceste vaduri sînt făcute de alţii!

ŞERBAN RĂDULESCU: Nimeni n-a făcut vadurile. Sau, mai degrabă, vadurile nu sînt create de societăţi, ci de oameni, prin traficul pietonal, prin aglomerările determinate de staţiile de autobuz.

DORIN PARASCHIV: Adică particularul respectă determinarea respectivă şi RODIPET nu. Este o lege care ar trebui respectată de toţi. Vrem o concurenţă cinstită.

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu veţi găsi niciodată în lumea aceasta o concurenţă cinstită. Dacă vreţi să reuşiţi, trebuie să eludaţi legea, dar nu să o încălcaţi. Dacă RODIPET ar fi mers pe ideile acestea, ar fi murit de mult. Cred că toate lucrurile acestea se pot reglementa la nivelul unei asociaţii naţionale a difuzorilor, al unui holding sau altceva, după ce RODIPET se va privatiza.

Vid de legislaţie în difuzarea presei

ION GIURGIULESCU (Maraton, Tg. Jiu): Aveţi la ora actuală o statistică a filialelor dv., să vă daţi seama dacă ele sînt rentabile peste tot? Ca strategie, aveţi în vedere să renunţaţi la acelea care sînt sau pot deveni vreodată nerentabile? Sau le veţi menţine în continuare pe cheltuiala altor filiale?

ŞERBAN RĂDULESCU: La ora actuală, nu există filială RODIPET nerentabilă, ci doar necorespunzător dotată, fără sediu social, fără o echipă de conducere competitivă sau corespunzătoare. Există multe probleme. Numai în ultimele 4 luni am destituit 10 directori. Şi trebuia chiar mai mulţi. După părerea mea, numai 60% din directori sînt ceea ce vrem noi la centru să fie.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: În legătură cu resursele dv. umane şi cu programul pe care îl au funcţionarii dv., consideraţi că sînteţi competitivi în raport cu difuzorii particulari?

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu.

ALEXANDRU LĂZESCU: În ce zone nu sînteţi?

ŞERBAN RĂDULESCU: Niciunde. Din toate punctele de vedere (cu unele excepţii) sîntem sub calitatea activităţii difuzorilor particulari.

MARIN BOJIN (Marel, Deva): Există reglementări în ceea ce priveşte difuzarea presei?

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu există. Este un vid total de legislaţie în domeniul difuzării presei. Dar poate după privatizare vom elabora reglementările noastre împreună cu difuzorii particulari şi vom forţa autorităţile să ne dea şi nouă drept de existenţă recunoscută prin acte normative. La ora actuală noi ne ghidăm după nişte instrucţiuni valabile de la 1 aprilie 1994, „Instrucţiuni de presă". Nici nu vă mai spun după ce ne-am orientat pînă la acea dată.

ALEXANDRU LĂZESCU: Cu ce ar trebui să înceapă reglementarea? Considerînd că difuzarea de presă este o activitate specială, cum ar trebui să fie reglementările privind partea economică? De exemplu, la publicitatea în presă TVA este 9%, iar ziarele şi publicaţiile sînt scutite la vînzare de TVA. Aveţi în vedere nişte chestiuni speciale?

ŞERBAN RĂDULESCU: Da. Ele pot fi multe. Dau un exemplu: vrem să importăm maşini şi utilaje pentru cartare, dar dacă le importăm la taxele care sînt acum, sîntem terminaţi. Sau: vrem să producem noi anumite utilaje sau să producem chioşcuri, cum am şi făcut-o, printr-un aport de finanţă comună cu difuzorii particulari. Or, un asemenea lucru nu se poate realiza în condiţii avantajoase, deoarece este considerată activitate economică şi, în consecinţă, se plăteşte impozit mare la stat.

ALEXANDRU LĂZESCU: Întrebarea era dacă aveţi nişte propuneri concrete.

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu avem, deocamdată.

Ce înseamnă privatizarea RODIPET pentru editori?

TIBERIU CAZACIOC (Centrul pentru Jurnalism Independent): Sînt trei categorii de reprezentanţi aici: editori, editori care au şi difuzare şi difuzori. 90% din discuţiile de pînă acum au atins problema privatizării din punctul de vedere al difuzorilor. Din punctul de vedere al editorilor, aş întreba ce ar aduce nou privatizarea RODIPET? Avem vreun avantaj? Interesul nostru este să ştim: vor creşte comisioanele? Adică, ridicăm preţul la publicaţii sau îl menţinem, ca să menţinem un tiraj corespunzător?

ŞERBAN RĂDULESCU: În momentul în care există zonare în difuzarea presei, publicaţiile centrale vor dispărea treptat. Dacă RODIPET nu se privatizează în maniera propusă de noi, nu va trăi mai mult de 6 luni. Dacă va fi privatizare pe zonă, va muri majoritatea publicaţiilor centrale, indiferent că sînt cotidiene sau periodice. Va creşte influenţa şi puterea tuturor genurilor de publicaţii locale – economice, de informaţie etc. Toate se asimilează puterii (mănunchiul: presă, Guvern, interese locale, primării). Totul se înmănunchează şi, vrînd-nevrînd, conştienţi-inconştienţi, toţi se vor duce, cu ocazia acestor zonări, spre crearea puterii de zonă. Aşa se va face şi organizarea difuzării presei.

VIRGIL BABOŞ (BIC Press): Am participat la organizarea difuzării de stat timp de 45 de ani şi în continuare lucrez în difuzarea presei, ca particular. În legătură cu publicaţiile culturale, d-l Rădulescu a accentuat de cîteva ori că, în cadrul privatizării, atît RODIPET, cît şi particularii difuzează publicaţiile rentabile, cu tiraje mai mari. Difuzarea de stat a suportat cheltuieli şi pentru publicaţiile mici şi a depus destule eforturi ca să le menţină în viaţă. În perspectiva privatizării, însă, dacă nu se vor lua măsuri de subvenţionare a lor, ele practic vor dispărea. E o problemă pe care trebuie să o analizeze statul. Pentru publicaţiile acestea, privatizarea RODIPET înseamnă catastrofa.

Fără politică!

ŞERBAN RĂDULESCU: RODIPET trebuie să devină după privatizare o firmă competitivă şi să revină într-o activitate elastică (nu rentabilă, pentru că RODIPET este rentabil). Trebuie să dea fluenţă activităţii, să elimine balastul pe care îl reprezintă 2/3 din titluri. 1.000 de oameni pot fi oricînd disponibilizaţi şi nu sînt, datorită acestor publicaţii mărunte, care nu-şi justifică existenţa. Dacă te duci la un chioşc, nici nu ştii la ce să te uiţi, dacă a apărut publicaţia ta, pentru că nu o vezi în vitrină. Îi spui chioşcarului: *„De ce nu mi-ai pus publicaţia mea la vedere?" „Şefu', îmi vin cîte 50 de titluri pe zi. Îmi trebuie o jumătate de oră să schimb vitrina, în fiecare zi. Sînt 1.000 de titluri pe lună."* Este bine că nu s-a transformat RODIPET în regie, deoarece ar fi fost mai rău din alte puncte de vedere. Să nu se facă politică, asta e foarte important. Toate societăţile de difuzare ştiu bine că unul e PD, unul e PNL. Asta ar mai lipsi, ca la RODIPET să devină acţionari PNL, PD, PNŢCD! Facem un guvern al difuzării presei, nici o problemă! Şi, în funcţie de voturi, ne alegem un Parlament al difuzării presei, pe criterii politice.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: D-le Rădulescu, mie-mi place foarte mult cîtă îndrăzneală aveţi dv., cînd ştiţi că RODIPET, în primii ani, după '90, s-a purtat ca un *killer* cu presa de opoziţie. Toată lumea ştie acest lucru, dar nu v-il mai spune acum, ca să nu vă incomodeze cu trecutul. Noi îl uităm şi dv. avansaţi pe un teritoriu plin de mine pentru dumneavoastră. Eu nu aş băga mîna în foc că vînzătorii dv. nu sînt politizaţi. Să vă dau un exemplu. Nu dau numele vînzătorului dv. de la un chioşc RODIPET, din centrul Bucureştiului. Ştiţi ce înseamnă să etalezi o anume publicaţie şi să o pui mai în faţă decît pe alta. Din întîmplare, trec des pe acolo şi mă uit. *România Mare* este pusă sus şi mai văd un ziar extraordinar de îngălbenit, un număr vechi din *Politica*, cu acelaşi redactor-şef, C.V. Tudor. Întreb: *„De ce niciodată nu văd «22» la dv.?" „A, păi el se vinde imediat."* Eu îl întreb: *„De ce afişaţi în schimb mereu* România Mare *şi* Politica*?" „Pentru că Vadim, Tudor are dreptate*, îmi spune vînzătorul. *Nu vedeţi ce e în ţara asta?"*

ŞERBAN RĂDULESCU: Sistemul nostru de organizare este făcut în aşa fel încît fiecare să-şi primească salariul şi în funcţie de ce vinde. Fiecare individ poate avea un punct de vedere, dar să-l aibă în particular. Noi avem o groază de exemple la Braşov, Timişoara, Iaşi, unde am dat afară oameni pe criterii politice. Chioşcarii care vor fi găsiţi că fac parte dintr-un partid politic îi dau afară, cîtă vreme voi mai fi director. Nu au dreptul, deoarece sentimentul de apartenenţă la un partid îţi dă, inconştient, tendinţa de a face lucruri necontrolate.

Abonamentele difuzorilor particulari ajung mai repede decît cele prin poştă

GABRIELA ADAMEŞTEANU: S-ar putea să descoperim că, deşi i-am chemat, cu insistenţă, reprezentanţii FPS nu se află în sală, de asemenea, nici Guvernul nu ne-a trimis pe nimeni, deşi a fost insistent invitat, şi nici secţiile de presă de la Preşedinţie şi de la Guvern.

KRÁLIK LÓRÁND (Bihari Naplo Oradea): Mă ocup cu difuzarea de presă în Oradea şi judeţul Bihor. Aceasta a însemnat că au venit noi oameni, cu idei noi, s-au raţionalizat traseele, pentru reducerea cheltuielilor. Şi acum avem cazuri cînd, de exemplu, maşina poştei din Oradea pleacă la 6.00 spre Aleşd, direcţia Cluj, şi ajunge la Aleşd la 7.00, pe cînd maşina care pleacă din Aleşd spre sate mai mici din împrejurimi este deja plecată de un sfert de oră. Aceasta numai pe tema raţionalizării. Cotidianul de dimineaţă nu are cum ajunge în ziua respectivă la abonaţi, în mediul rural.

ALEXANDRU LĂZESCU: Cîte cotidiene distribuiţi, din totalul de abonamente?

KRÁLIK LÓRÁND: Distribuim cotidianul orădean de limbă română (al nostru este de limbă maghiară), *România liberă*, cu care am pornit abia de 2 luni şi nu avem încă foarte mulţi abonaţi la el. În total avem 8.200 de abonaţi la cotidianul propriu, iar la celelalte cotidiene 1.600. Noi am pornit activitatea în judeţ abia din martie. La început am avut în vizor partea nordică, cu populaţie mai mare de maghiari. Aceasta este şi o tactică de rentabilitate, să porneşti de acolo de unde ai mai mulţi cititori. În aceste 4–5 luni la cotidianul propriu am reuşit să creştem de la 43% (cît difuzam înainte din tirajul lui) la 53%. Rezultatul creşterii îl simţim la lichiditate. Nu e acelaşi lucru dacă poşta îmi plăteşte peste o lună şi ceva sau banii îmi vin imediat prin oamenii angajaţi.

ALEXANDRU LĂZESCU: Cum faceţi abonamente? Aveţi agenţi?

KRÁLIK LÓRÁND: Da, avem agenţi pe care, pînă în mai, eram obligaţi de Direcţia Muncii să-i angajăm cu carte de muncă, chiar dacă nu era prea legal. În schimb, nu ne înregistrau contractele de colaboratori. Pentru angajaţi se plăteşte 1% Direcţiei Muncii pe fondul de salarii, iar pentru colaboratori nu se mai plăteşte. Aici era şi interesul lor. În Oradea sînt în regim de comision toţi, dar în judeţ, din cei 30 de angajaţi, numai 5 merg pe comision, restul la salarii fixe. Cu ei sîntem în pierdere. În prima perioadă orice începi trebuie să calculezi pierderea.

Şantajul poştei

ALEXANDRU LĂZESCU: Abonamentele sînt pe o lună sau pe trei?

KRÁLIK LÓRÁND: Depinde de publicaţie. Pentru o publicaţie serioasă şi stabilă facem abonamente chiar şi pe 12 luni. Iar dacă e neserioasă, cum avem una în Oradea, facem numai pe o lună. Am avut un caz de desfiinţare a unui cotidian cînd a trebuit să returnăm banii oamenilor. Oamenii nu prea au bani. 95% plătesc pentru o lună. Aici există factorul de risc pentru noi, la abonamentele pe care le contractezi prin reţeaua ta: încasezi banii şi abia la sfîrşitul anului constaţi efectul inflaţiei. Poşta cere taxă de distribuire 21 lei/exemplar. Noi nu cerem nici un leu în plus, nu percepem taxă de distribuire, ne bazăm numai pe comision la alte publicaţii. Am avut foarte multe probleme de cînd am pornit activitatea în afara Oradei. Ne-am lovit de multe conflicte de interes cu poşta. Factorul poştal este concurentul curierului nostru, pentru că nu pot interzice poştei să nu difuzeze în localităţile respective, deoarece nici nu pot acoperi tot judeţul. Iar dacă interzic să-mi ducă în nordul judeţului, nu-mi va duce nici în sud. E un şantaj. În structura abonaţilor, potrivit unui studiu pe care l-am făcut, 46% sînt pensionari. Poştaşul îi şantaja pe aceşti oameni că, dacă nu se abonează la el, nici pensia n-o s-o mai primească acasă. Dacă nu exista acest şantaj, am fi dublat numărul abonaţilor. Cu vînzare liberă avem aproximativ 30 puncte din judeţ, iar la multe din aceste puncte ducem marfă de 2 ori pe zi. Am fost contactaţi de factori poştali pentru a colabora, în particular, dar nu s-a realizat. Dacă factorul poştal este descoperit că face concurenţă neloială poştei îşi pierde locul de muncă.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: Am auzit de mai multe ori comentarii despre abonamentele de la *Adevărul*, care face o intensă politică promoţională pentru ele. Adică le-a menţinut la un preţ extrem de scăzut, într-o perioadă inflaţionistă. Anumiţi colegi, editori de presă, considerau că menţinerea abonamentelor la un preţ foarte scăzut înseamnă o subvenţionare indirectă a cititorului. De altfel, noi chiar avem abonamente cu jumătate de preţ pentru anumite categorii de cititori. Pînă la ce punct este profitabilă menţinerea unui preţ scăzut la abonamente?

Imagine de la seminar

Reorganizarea preconizată de poştă va face ca presa să ajungă şi mai tîrziu la sate

KRÁLIK LÓRÁND: După calculele noastre, abonamentul reprezintă o reducere de numai 16% din preţul cu bucata al ziarului. Şi *România liberă* subvenţionează. La *România liberă*, un abonament lunar este 8.000 lei. Mai procedează astfel, de exemplu, cotidienele care abia apar pe piaţă, cum este *Ştirea*, care acordă o reducere de 49% la un abonament, faţă de preţul cu bucata. Ce ne-a determinat să facem reţeaua de abonamente? Pe de o parte, am fost forţaţi. La încheierea contractului cu poşta pe 1997 (aparţinem de Direcţia teritorială de poştă Cluj) ne-au ridicat substanţial comisioanele. Noi am avut şi înainte comision mai mare, fiindcă în Oradea, unde era rentabilă difuzarea presei, poşta nu avea abonaţi, iar noi o duceam în condiţii mult mai avantajoase pentru public. Au vrut să ne ridice la 30%, iar colegilor care aveau înainte contracte de 20% cu poşta li s-a majorat la 25%. Nici nu au vrut să discute, au spus că ne pot radia din catalog. Trebuie să precizez că în Franţa maximum de procent pentru abonamente stabilit prin lege este de 23%.

O altă problemă ne-o ridică faptul că se preconizează o reorganizare a Direcţiei poştei, cu o reducere drastică de personal, de la 1 ianuarie. În mediul rural, de exemplu, vor fi trei sate cu un singur factor poştal. Aceasta înseamnă că presa nu va mai ajunge aproape în nici un sat în aceeaşi zi, ceea ce reprezintă o pierdere enormă. Însă, dacă poşta iese dintr-un segment de piaţă, acesta poate fi cucerit cu o anumită rentabilitate de altcineva. Noi am încercat acest lucru pentru că am avut experienţă, am avut o bază şi am vrut să cucerim acest segment de piaţă. În legătură cu vînzarea liberă, la simpozionul de acum un an şi jumătate am vorbit despre cît de benefic o să fie pentru toţi editorii şi difuzorii de presă faptul că se formează difuzori angrosişti, care, regional, vor rezolva problemele de transport şi vor scuti multe alte cheltuieli cînd va exista o distribuţie centralizată pe regiune, pe cinci–şase judeţe. Trebuie să recunosc că acest fenomen, după părerea mea, a luat o întorsătură cam interesantă, în sensul că angrosiştii au început să devină şi detailişti, să nu se ocupe numai de difuzarea en gros, ci să pună tonete, chioşcuri. Şi au început războaie în diferite oraşe. La noi se simte destul de tare. Ba chiar şi pentru poziţiile de angrosişti sînt războaie în multe localităţi, să nu vorbesc de Timişoara, unde este *Along Press* şi *Eliptic*. În Timişoara s-a licitat un loc de chioşc pînă la 100 de milioane, iar în Oradea, 68 milioane pentru un chioşc, deşi toate vînzările pe anul respectiv nu ating suma de 68 milioane. Aceasta nu are nici un efect acum, dar va avea efect cînd o să vină angrosistul şi o să le crească micilor vînzători de pe piaţă procentul, iar mai departe o să-l impună editorilor.

Monopol şi concurenţă în presă

ALEXANDRU LĂZESCU: Există Oficiul Concurenţei care poate fi sesizat în asemenea cazuri.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: Dar *Legea antimonopol*?

ALEXANDRU LĂZESCU: Dacă ne referim la domeniul presei, nu există în momentul de faţă.

VIRGIL ŞTEFAN NIŢULESCU (Comisia Cultură, Artă, Mass-media, Camera Deputaţilor): Există *Legea concurenţei*, care are are două definiţii. Una care se referă la monopol în general, adică pentru orice domeniu, şi a doua – concentrarea economică, care nu este monopol, dar are o poziţie semnificativă. Rămîne de văzut cum se aplică zonal. În momentul în care se întîmplă aşa ceva, ar trebui sesizat Oficiul Concurenţei, care impune anumite preţuri acolo unde piaţa nu poate interveni.

KRÁLIK LÓRÁND: Noi am avut nişte probleme cu *Along Press*-ul (distribuitorii zonali) cu care am colaborat anii trecuţi, în legătură cu publicaţiile *Expres*. Ne-am dus la RODIPET, am încheiat contract ca să primim marfa Trustului *Expres* de la RODIPET. Am primit marfă 3 zile, după care ne-a fost oprită, fiindcă se dăduse un telefon de la trust că RODIPET nu va mai primi marfă *Expres* dacă rebelilor din Oradea li se dă şi lor marfă. Nu ştiu dacă editorul nu are interesul să vîndă. Şi d-l din Deva trebuie să ştie, că a avut aceeaşi situaţie.

VIRGIL ŞTEFAN NIŢULESCU: Altă reglementare privind concurenţa în difuzarea presei nu există decît cea stabilită prin *Legea concurenţei*. În ceea ce priveşte editarea, vor exista probabil alte reglementări. Se va urgenta interdicţia potrivit căreia un proprietar al unui post TV nu va putea avea în acelaşi timp şi un post de radio sau o publicaţie, decît în anumite limite. În ceea ce priveşte difuzarea presei nu văd de ce ar fi necesară o altă legislaţie decît cea care ţine de *Legea concurenţei*.

GABRIELA ADAMEŞTEANU: Aş dori să explicitaţi puţin ceea ce aţi spus despre această interdicţie. Mai ales că în acest moment sînt deja constituite trusturi care au un post de TV, radio, un ziar. Ce e rău în faptul că vor exista mai multe astfel de trusturi?

VIRGIL ŞTEFAN NIŢULESCU: Se încearcă (iar în unele ţări există deja asemenea reglementări) împiedicarea constituirii unui monopol asupra informaţiei (asupra creării informaţiei, nu asupra difuzării ei). Este posibil ca o asemenea prevedere să intre în *Legea audiovizualului*, aşa cum va fi ea modificată, să sperăm cel mai tîrziu pînă la mijlocul anului viitor. Deocamdată nu pot spune nimic concret,

Virgil Ştefan Niţulescu (expert juridic Comisia pentru Cultură, Arte şi Mass-media a Camerei Deputaţilor)

acestea sînt numai propuneri, dar care nici măcar nu s-au concretizat la nivelul unor propuneri legislative asumate de un deputat. La noi în Comisie au existat asemenea discuţii şi sînt destui deputaţi favorabili unei restricţionări în România a proprietăţii asupra unor tipuri diferite de mijloace de informare în masă.

ALEXANDRU LĂZESCU: Cred că aici se intră într-o capcană. Există astfel de prevederi în alte ţări, dar ce se întîmplă acolo nu are nici o legătură cu ce se întîmplă în România. Dacă avem în vedere pieţele americane, unde există un singur cotidian, dacă ai şi un post de televiziune înseamnă că ai un cvasimonopol într-o anumită zonă. În România nu e oraş care să n-aibă două cotidiene, ba sînt şi 4–5. Mi se pare exagerat a aduce aici o astfel de prevedere. Apoi, aceste prevederi se referă la un tip de legislaţie de acum 15–20 de ani. Acum pe plan mondial este o fragmentare extraordinară a canalelor de informaţie. Există distribuţia directă prin satelit, sute de canale distribuite prin cablu. Noi discutăm azi de o piaţă extrem de fragmentată. A prelua lucruri care erau valabile atunci cînd nu existau decît 2 canale TV, un cotidian şi un post de radio, în condiţiile actuale, cînd a apărut şi distribuţia prin Internet, cînd discutăm de *broadcasting*, mi se pare a lua din trecut o formă fără fond. Să nu mi se ia drept o pledoarie *pro domo*, dar cred că în momentul de faţă e de dorit o consolidare a pieţei, pe radio, pe presă scrisă, adică structuri puternice, capabile să investească şi să creeze. Ele sînt necesare pentru că piaţa românească e extrem de săracă pe audiovizual. Toată piaţa românească de publicitate e de 100 milioane de dolari. Cheltuiala de publicitate la noi e de sub 5 dolari/locuitor. În Cehia e de 30 dolari. În publicitatea scrisă, în 1990, an electoral, cu chiu cu vai s-au dat vreo 20 milioane dolari, în timp ce în Ungaria s-au dat 150 milioane dolari. Dacă faci asta, aparent pare o democraţie a informaţiei, dar pe o piaţă săracă (şi din punctul de vedere al capacităţii de a cumpăra ziare a oamenilor, noi avem nişte tiraje de nimic, ziarele nu sînt de masă) va fi contraproductiv, pentru că va împiedica exact constituirea unor structuri care să aibă capacitatea de investiţie pentru a face o structură informaţională mai eficientă. Tot vorbim de profesionalismul presei, de capacitatea de a procesa informaţie. Păi, nu există! Pentru că presa nu are arhive constituite, nu are infrastructuri de comunicaţie. Nici TVR nu le are. Cred că aceasta e o zonă importantă, chiar dacă numai tangenţial legată de subiectul nostru, şi ar fi contraproductiv de abordat în acest fel. Cred că ar trebui discutat pe tipuri de argumente şi, dacă se abordează, de luat în consideraţie toate consecinţele.

Difuzarea presei nu este sprijinită la licitaţii locale

KRÁLIK LÓRÁND: S-a publicat recent modificarea ordonanţei privind TVA, care este avantajoasă şi pentru difuzori. În altă ordine de idei, chiar dacă în Bucureşti se discută, pe plan guvernamental şi legislativ, că trebuie sprijinită informaţia şi accesul la ea, pe plan local noi ne luptăm cu nişte fenomene foarte ciudate. De exemplu, ultima licitaţie de locuri de tonete în Oradea. Cei care vînd presă au licitat împreună cu cei care comercializează băuturi alcoolice sau covrigi, care nu ştiu ce au în comun cu informaţia. Consiliile locale, desigur, au o libertate, dar consider că ar trebui respectate nişte legi sau decrete. A fost o ordonanţă pe vremea guvernului Văcăroiu, cu reducerea taxelor pentru difuzori la 25%. Dacă la licitaţie participă unul care face comerţ cu produse mult mai profitabile decît vînzarea de presă sau chiar producţia de presă, nu cred că vom avea vreodată cîştig în faţa lui. La licitaţie s-au scos 80 de puncte, s-au adjudecat 60, din care mai bine de 40 au fost ale altora. De pe o zi pe alta s-au ridicat tonetele care existau fără să se anunţe că locurile vor fi desfiinţate. Consiliul local, unde majoritatea aparţine partidelor de guvernămînt, pare-se că vrea să stoarcă cît mai mult difuzarea presei, iar efectul stoarcerii difuzorului va fi resimţit de editor.

Voce: Care a fost rezultatul licitaţiilor? Şi în Timişoara au fost blocate licitaţiile, fiindcă amplasamentele care se licitează nu sînt libere de sarcini. Aceasta însemna că, pentru a fi libere de sarcini, ridic toate chioşcurile şi pînă se face licitaţia nu se mai vinde un ziar în toată Timişoara, cam o lună.

Voce: Dv. aţi încercat un dialog?

KRÁLIK LÓRÁND: Sigur, încă de cîte ori. Am fost chiar împreună cu concurenţii, ca d-na Sălăjan de la *Murray Press*, şi nu a avut nici un efect.

FLORICA SĂLĂJAN (Murray Press, Oradea): Voiam să completez spusele d-lui Kralik. În Oradea sînt peste 100 chioşcuri, 119 cu ale RODIPET-ului şi se considera că este o suprasaturaţie. Dar nu chioşcurile i-au interesat pe viitorii angrosişti, ci pur şi simplu să existe. S-a ajuns ca cei din Timişoara să dorească neapărat o licitaţie. Firma *Murray* n-a licitat, deoarece are 30 de chioşcuri şi nu ne interesau alte puncte. Fiecare încearcă însă să acapareze. Fiecare a ajuns unic distribuitor la un ziar sau două şi începe tîrgul cu *„ţi le aduc, da-ţi dau 10% şi 5% retur"*. Ăsta este şantaj. Sînt convinsă că de la editori sau redacţii ei iau cu mult mai mult. Este cazul *Evenimentului zilei*. Mi-au dat o listă şi mi-au spus că ori le iau pe toate ori nimic, cu 18%, plus 2% retur. Asta s-a întîmplat la toate firmele care aduceau în Oradea şi pentru şantajul acesta am întrerupt contractele pe care le aveam şi am renunţat la *Evenimentul zilei*.

Voce: Şi la Tîrgu Mureş se întîmplă acelaşi lucru.

GINA IONESCU (director comercial Ringier): Lucrez în difuzare de mai mult timp şi-i cunosc pe majoritatea difuzorilor prezenţi. Ştiu că, pînă în 1992, difuzorii au fost ajutaţi de edituri să se dezvolte, pentru că era interesul tuturor să existe multe puncte de difuzare. Lucrez acum la o firmă particulară şi mă ocup de difuzare de multă vreme. Şi datorită înţelegerii venite din partea noastră, care i-am păsuit cu banii (pentru că voiau să investească în chioşcuri, să participe la licitaţii), s-au dezvoltat firmele de difuzare. Dar să nu se vorbească aici de monopoluri pentru publicaţii. Poate că sînt trusturi cu cotidiene cu care au fost probleme. În România nu există însă monopol nici pentru ţigări. Dacă eşti bun, toate firmele particulare vor să te difuzeze. La un moment dat s-a dus o politică greşită din partea Trustului *Expres*, care

Gina Ionescu (director comercial RINGIER)

voia să dicteze piaţa, dar s-a dovedit că nu poate. E treaba lor.

Informaţia nu circulă

ŞERBAN RĂDULESCU: E bine să se facă un catalog al societăţilor de difuzare a presei, pentru ca ele să comunice între ele şi să-şi realizeze de acum înainte o politică unitară, mai ales acum, cu ocazia privatizării RODIPET.

ION GIURGIULESCU: D-le Rădulescu, RODIPET a fost şi este cel mai mare difuzor de presă. Doamna de la Oradea spune că n-a vîndut *Evenimentul zilei* un an, firma de la Tîrgu Mureş nu a vîndut, eu nu vînd de 3 ani. Tot din cauză de conflict cu d-l Iliuţă Naghi. De ce RODIPET n-a sistat vînzarea *Evenimentului*? Ăsta ar fi fost mecanismul economiei de piaţă!

ŞERBAN RĂDULESCU: Nu am avut nici o informaţie.

ION GIURGIULESCU: *Total Press* face ce vrea cu ziarul ăsta? Vă trebuia altă informaţie? Degeaba îi acuzăm, oamenii şi-au urmărit interesul, noi trebuia să ni-l apărăm pe al nostru.

ŞERBAN RĂDULESCU: Asta s-a întîmplat pentru că n-am luat legătura unii cu alţii şi nu circulă nici o informaţie. RODIPET are interdicţie prin contract de a furniza publicaţiile Trustului *Expres* oricărei firme de difuzarea presei, altfel plăteşte contravaloarea mărfii livrate. Subsemnatul a semnat contractul, pentru ca să pot lua şi eu *Evenimentul* şi publicaţiile trustului. Dar să ştiţi un lucru: eu am pierdut, am căutat să menţin unitatea între noi, nu ştiam că există firme de difuzare particulare care refuză să ia *Evenimentul zilei*, că atunci eram primul care să ia legătura cu ele.

Voce: Trebuia să ştiţi! Aveţi sondaje?

ŞERBAN RĂDULESCU: Credeţi că în sondaje apare cine ia şi cine nu? D-l Ghinea e aici. Ştiţi că la un moment dat cei de la RODIPET nu discutau decît cu d-l Ghinea şi toate problemele care doreau să fie rezolvate vizavi de d-l Iliuţă Naghi se discutau cu d-l Ghinea. În 40% din judeţele ţării avem directori şi nici unul dintre ei nu m-a informat despre problema discutată.

Fiscalitate excesivă

GEORGE OJOG SCHULZE (redactor-şef Exklusiv): Editura plăteşte tipografia, impozitul pe profit, la o marfă care se va vinde sau nu, iar banii de la RODIPET sau firmele particulare vor veni peste cîteva luni. Fiscalitatea este excesivă. Pe deasupra, în condiţiile în care nu mai există nici un fel de normă vizavi de perisabilitate, noi trebuie să facem în aşa fel cu retururile cotidienelor, încît să ni le scădem din contabilitate folosind tot felul de mijloace neortodoxe. De aici urmează încurcăturile. Şi în sistemul de difuzare se întîmplă la fel, pentru că fiecare lucrează în felul lui. Apar editurile, dispar editurile. Altceva: noi avem cod la Registrul Comerţului de **industrie**, dar Ministerul de Finanţe ne trece la **servicii**, mă refer la edituri. Mulţi patroni de edituri îşi publică 98% din materiale singuri. Ce „serviciu" prestează omul ăsta? El **produce**, e înregistrat ca atare la Camera de Comerţ, la OSIM, dar producător e considerată tipografia, iar editura e considerată prestatoare de servicii.

ŞERBAN RĂDULESCU: Întotdeauna au fost şi vor fi publicaţii care cresc şi vor pieri, cum va fi, pesemne, şi cu societăţile de difuzare. Cînd o redacţie merge bine, meritele sînt ale ei, dar cînd merge prost, de vină e difuzarea. De aceea e bine să ne unim. Nici o redacţie sau editură nu oferă decît clemenţa păsuirii la plată, nu o creditare. Noi avem un cost de difuzare, care este clar în fiecare lună. Din care, atunci cînd îl calculăm, eliminăm orice pierdere. N-avem voie altfel. Ministerul de Finanţe ne-a controlat acum 2 ani şi în costul de difuzare a observat şi alte elemente. La ora actuală costul este constituit numai din elementele de cheltuială, nu din fond de pierderi sau altele care ţin de activitatea curentă. Pe baza acelui tarif şi în funcţie de valoarea fiecărei publicaţii, se formează comisionul. Dacă valoarea este de 10.000 lei, tariful va fi transpus la această sumă într-un procent mult mai mic decît dacă valoarea e 1.000 lei. Comisioanele RODIPET sînt între 25–35%. Avem şi cu 50%, în funcţie de valoarea foarte mică a unor publicaţii subvenţionate de Guvern, care au raţiunea lor de existenţă. Costurile de difuzare, dacă nu este o publicaţie culturală, mi le recuperez. D-l Păunescu a ţinut să păstreze *Curierul Naţional* la o valoare foarte mică şi procentul de difuzare a fost de 58%; ca să-mi recuperez tariful, comisionul era altul. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi la *Cotidianul*. Treaba lor, pot să vîndă şi cu 100 de lei, dar cînd mi-o dau mie şi îmi mai dau pe deasupra diferenţa pînă la costuri, îi priveşte! Face fiecare ce vrea cu banul lui. RODIPET acceptă şi promovări. La un moment dat, sînt foarte multe reture. Nu că am vrea noi. *Cotidianul*, de exemplu, şi altele, spun astfel: *„Mi-ai comandat atît, în limita procentului meu maximal. Vreau să-ţi mai dau 10.000 exemplare. Te deranjează?"* Zic: *„Da. Dacă pierd?" „Nu pierzi. Le plătesc!"* Şi atunci îl iau.

Profesie şi profesionalism

Voce: Din revista noastră, noi vă dăm 12.000. Comanda dv. e de 3.000 bucăţi.

ŞERBAN RĂDULESCU: V-am înţeles foarte bine. RODIPET vă comandă din centralizarea tuturor comenzilor din ţară 3.000 şi, cînd văd că ne daţi 12.000, vă vindem 8.000. Faptul că această comandă pentru dv. e de numai 3.000 face ca directorul de zonă, care oricum are sute de titluri, cînd vede că oricum îi daţi în plus, să n-o mai analizeze. O comandă suplimentară forţată creează, pe lîngă retururi multe, şi o vînzare mai bună. Daţi-i 8.000 şi veţi vedea că nu mai vorbim de 8.000, ci de 6.000 vîndute.

Voce: Dar de ce nu ne permiteţi să lucrăm direct cu RODIPET-ul local?

ŞERBAN RĂDULESCU: Pentru că unii îşi vor bate joc de el.

GEORGE OJOG SCHULZE: O editură poate fi sabotată de dv.? Vă dau un exemplu. La Galaţi, în difuzarea CFR, este o firmă particulară care vinde presă de două milioane pe zi. Chioşcul RODIPET de alături are un afiş „Plecat în concediu de odihnă". Celălalt vinde de două milioane pe zi. Dar nu poate să ia presă de la RODIPET. În acelaşi timp, firme particulare din anumite zone din ţară merg prost. Dar merg filialele RODIPET bine. Eu nu pot să lucrez cu filiala RODIPET, pentru că ei mă trimit la dv. Nu mă interesează, ca politică a editurii, un contract cu RODIPET central, ci cu cel din trei judeţe.

ŞERBAN RĂDULESCU: Veniţi la RODIPET central, încheiem contract cu acele 3 judeţe.

GEORGE OJOG SCHULZE: Da, dar RODIPET central îmi virează banii peste 6 luni, pe cînd cei de la judeţ au controlul foarte exact.

ŞERBAN RĂDULESCU: Un director din ţară, cu numai 15% contract de difuzare, cînd a fost întrebat de ce a pus edituri numai 15% comision şi nu şi-a recuperat aproape nimic din costul de difuzare (pentru că 11% reprezenta numai salariul chioşcarului şi CAS etc.), a spus: *„Dar ştiţi cum m-a luat?"* Capacitatea managerială a directorilor judeţeni nu este întotdeauna corespunzătoare. 10 au fost schimbaţi în ultimele 4 luni. Pînă la găsirea unor soluţii, va mai trece.

GINA IONESCU: Un chioşc alăturat unuia RODIPET vinde presă mult mai mult decît acesta. L-am contactat pe vînzătorul de la RODIPET, care îmi spune că el nu are vînzare. Bine, dar cel de alături, care stă de dimineaţa pînă noaptea, cum are? *„Eu nu am vînzare, plec mai devreme."* La ora 3 închide. Cel particular stă în două schimburi şi sigur că are vînzare.

Voce: Aici e vorba de profesie şi de profesionalism.

(Urmare în suplimentul viitor)

Nord-Est Group (Iaşi)

KRÁLIK LÓRÁND
director general al Editurii Bihary Napló Oradea

Tendinţe în difuzarea presei

Referindu-ne la raportul vînzare liberă-abonament la domiciliu, aproape în fiecare ţară în domeniul difuzării presei întîlnim o situaţie aparte. Sînt ţări în care abonamentul la domiciliu este o tradiţie, cum ar fi de exemplu în Japonia, unde 98% din vînzări se realizează prin abonament, sau chiar în SUA, unde rata tirajului desfăcut sub formă de abonament la domiciliu depăşeşte 80%. Cealaltă extremă o putem găsi în Italia, unde, pînă în anii '90, nu a existat aproape deloc abonament la domiciliu, fiind introdus abia acum cîţiva ani. Numărul abonamentelor la cotidiene nici pînă acum nu a reuşit să treacă de pragul de 10% din tirajul total. În România, obiceiurile de difuzare erau sau chiar sînt influenţate de factori externi. Înainte de 1989, numărul mare de abonamente la cotidiene era „efectul" politicii, cum, de altfel, o situaţie asemănătoare exista şi în ţările învecinate din tabăra comunistă. Odată cu primii paşi spre economia de piaţă, acest raport s-a modificat radical, putînd să spunem: chiar s-a întors în favoarea difuzării presei prin vînzare liberă.

Difuzare prin abonament

Deşi tradiţiile de difuzare sînt influenţate de mai mulţi factori, editorii cotidienelor de obicei au interesul să difuzeze un tiraj cît de mare posibil prin abonament. Abonamentele la domiciliu înseamnă un tiraj sigur pentru editori, fără retururi, care este foarte puţin influenţat de alţi factori (de ex. meteorologici, sfîrşitul de săptămînă etc.). Pe de altă parte, în ţările dezvoltate, chiar la ieşirea unui cotidian pe piaţa publicităţii, contează foarte mult numărul abonaţilor. După studii efectuate, există diferenţe între cei care cumpără ziarul cu bucata şi abonaţi. După studii mai recente ale firmei „Median" din Ungaria, aproximativ 95% dintre abonaţi citesc toate articolele, pe cînd la cei care cumpără ziarele din chioşcuri acest procent este doar de 38%. La vînzarea spaţiului publicitar acest raport poate fi decisiv. De aceea mulţi editori încearcă să atragă abonaţi prin reduceri de 40–60% la abonamentul, lunar calculat la preţul de bucată al ziarelor din luna respectivă.

Bineînţeles, există şi ziare (de exemplu cele care apar după-amiază sau seara, respectiv ziarele de scandal, precum şi majoritatea revistelor) în cazul cărora desfacerea prin vînzare liberă este incomparabil mai eficace.

În România, în perioada postdecembristă numărul abonaţilor la ziare a scăzut vertiginos. Singurele ziare care au reuşit cît de cît să-şi menţină numărul ridicat de abonaţi au fost cotidienele locale (judeţene). Dintre cotidienele naţionale, pînă în anul 1996 doar unul singur avea o strategie fermă pentru a menţine numărul de abonaţi, şi anume *Adevărul*. În ultimul timp, şi cotidianul *România liberă* pune accent deosebit pe contractarea abonamentelor.

Această recesiune în contractarea abonamentelor de la începutul anilor '90 se datorează în bună parte rigidităţii reţelei de difuzare a Poştei Române. Deşi editorul are interesul ca ziarul lui să ajungă în orele dimineţii la abonat, în majoritatea localităţilor cotidienele ajung la abonat abia pe la amiază sau în unele localităţi chiar a doua zi, nemaivorbind de cazurile în care în anumite sate factorii poştali ajung numai de 2–3 ori pe săptămînă. Iar în perioada în care pensiile sînt distribuite de factorii poştali, chiar şi în oraşe presa ajunge cu mare întîrziere, cîteodată seara sau a doua zi. La sate se întîmplă frecvent ca poştaşul în perioada de vară să plece de dimineaţă la munci agricole şi avem cunoştinţă de cazuri în care ziarul ajunge în mod regulat cu 2–3 zile întîrziere. Sîmbăta, numai abonaţii de la oraşe primesc cotidiene, la sate nu se distribuie ziare. Împotriva acestei mentalităţi nu s-au luat măsuri, ba chiar, în cursul anului trecut, prin înfiinţarea centrelor regionale poştale, situaţia s-a înrăutăţit datorită unor aşa-zise raţionalizări de transport, prin care s-a ajuns la imposibilitatea ca în unele locuri mai îndepărtate ziarul să poată ajunge în aceeaşi zi.

Chiar dacă, teoretic, după 1990 a dispărut monopolul Poştei Române de pe piaţa difuzării presei prin abonament, faptic acest monopol există şi la ora actuală. S-au format în unele localităţi reţele de difuzare prin abonament (mai ales în Transilvania), dar puţine la număr şi restrînse, limitîndu-se de obicei la reşedinţa de judeţ sau eventual la 2–3 oraşele. Poşta a rămas singura care acoperă toate localităţile dintr-un judeţ. La încheierea contractelor pe anul 1997, Regia Autonomă a Poştei, folosindu-se de situaţia de monopol, a reuşit să ridice substanţial comisioanele contractuale, forma de difuzare prin abonament ajungînd la limita rentabilităţii pentru editori care, pe lîngă comision, mai acordă reduceri pentru abonaţi.Trebuie să amintesc că în Franţa comisioanele maxime percepute sînt stabilite prin legi, şi anume acestea nu pot depăşi 23% din valoarea publicaţiei sau abonamentului.

În ţările dezvoltate, mai ales în SUA şi în Europa de Vest, mulţi editori sînt direct interesaţi în difuzarea prin abonament prin reţea proprie. Reţeaua proprie, pe lîngă faptul că asigură un control eficace asupra propriului produs, prezintă şi avantajul încasării imediate de către editor a contravalorii abonamentului care se plăteşte anticipat. (Astfel, editorul poate să-şi mărească lichiditaţile – efectul *cash flow*).

După acest model am încercat şi noi să ne clădim o reţea de difuzare prin abonament. În Oradea, deja din martie 1990, numai noi difuzăm cotidianul nostru prin abonament la domiciliu. Dificultăţile întîmpinate la încheierea contractului cu Regia Autonomă a Poştei şi calitatea serviciului oferit, respectiv zvonita reducere de personal de după 1 ianuarie 1998, care ar duce la scăderea şi mai pronunţată a calităţii serviciului, ne-au condus la hotărîrea de a lărgi reţeaua de difuzare prin conectarea unor oraşe şi sate. În aşa fel încît, începînd cu 1 martie 1997 (s-ar putea ca în premieră pe ţară), am început să contractăm abonamente în

KRÁLIK LÓRÁND

comunele din nordul judeţului Bihor. La ora actuală, avem abonamente contractate în peste 30 de localităţi.

În decursul ultimului an ne-am mărit procentul de participare în desfacerea propriului cotidian de la 43,45% la 53,03%, sperînd ca în următorii doi ani acest procent să se ridice pînă la 70%.

Trebuie să subliniem că acest mod de difuzare este rentabil doar la 70–80 abonaţi pe localitate. Am avut dificultăţi cu angajarea personalului, Oficiul Forţei de Muncă obligîndu-ne pînă recent să angajăm cu carte de muncă toţi curierii. Ne-a afectat în mod negativ şi comportamentul unor factori poştali locali care, temîndu-se că, dacă nu vor mai avea abonamente, postul lor se va desfiinţa, îi şantajau mai ales pe pensionari cu ameninţarea că, în cazul în care nu se abonează la ei, nu vor primi nici pensia la domiciliu. Datorită structurii abonaţilor, dintre care mai mult de 40% sînt pensionari, aceste manifestări de concurenţă neloială au încetinit destul de mult contractarea noilor abonamente. Chiar dacă contractarea abonamentelor a fost încetinită în localităţile respective, concurenţa a avut şi un efect benefic, reuşind să forţăm factorii poştali să difuzeze ziarele mai devreme şi mai repede decît obişnuiau înainte.

În perspectivă, dorim ca în următorii ani să acoperim aproximativ 60–70% din teritoriul judeţului.

De la 1 mai a.c. am introdus în oferta de abonament pe lîngă ziarele locale şi cotidianul *România liberă* care, în sate situate chiar la 70 km de la Oradea, ajunge la abonat deja în orele dimineţii. Din păcate, alte cotidiene nu se pot introduce în reţea, fiindcă pentru difuzarea în abonament e necesar ca ziarul să ajungă cel tîrziu pînă la orele 4–4.30 la cartare. Deşi, în afară de *România liberă*, şi *Ziua* are ediţie de vest, aceasta din urmă ajunge mai tîrziu, după orele 5. Pentru cotidienele centrale, reţelele locale de difuzare prin abonament pot fi accesibile numai dacă se rezolvă tipărirea unei ediţii în zona respectivă.

Difuzare prin vînzare cu bucata

Apariţia unor ediţii regionale zonale se resimte şi în vînzările cu bucata ale cotidienelor naţionale, înregistrîndu-se o creştere nu prea spectaculoasă, dar stabilă. Aceste cotidiene au avantajul că oferă informaţia cu un avans de 3–4 ore faţă de cele care nu au ediţii regionale.

În ceea ce priveşte peisajul pieţei difuzării presei prin vînzare cu bucata, acesta era caracterizat pînă în 1995 prin prezenţa unui difuzor naţional, respectiv RODIPET S.A. şi o mulţime de difuzori locali. Din 1995 au început să apară trusturi de presă care iniţial îşi manifestau intenţia să devină numai difuzori regionali, adică difuzori en gros.

În vestul Europei aproape în fiecare ţară există difuzori regionali, în afară de Franţa, unde difuzarea presei este dominată de o reţea de difuzare ce se află în proprietatea Asociaţiei Editorilor de Presă Francezi. În Marea Britanie sînt numai doi difuzori regionali, pe cînd în Italia şi în Germania, mai mulţi. În Germania există chiar 105 difuzori regionali pe piaţa presei en gros.

Folosindu-se de lipsa de flexibilitate a reţelei de difuzare naţională RODIPET, în România au apărut cîţiva difuzori regionali, dintre care unii, cu timpul, folosindu-se de avantajul contractului en gros şi de monopolul regional, au încercat să forţeze şi cucerirea pieţei en detail prin metode mai mult sau mai puţin convenţionale (de exemplu, reducerea comisionului de la 17–20% la 8–10% pentru concurenţii en detail). Aceste conflicte de interese cu difuzorii locali au dus la diminuarea tirajului cotidienelor centrale angajate în conflict (de exemplu, *Evenimentul zilei* în Oradea a pierdut 70–80% din tiraj, în timp ce *Ziua* şi *România liberă* şi-au ridicat tirajul desfăcut în Oradea). Pe lîngă acest fenomen, anume că difuzorii en gros încearcă să monopolizeze şi piaţa en detail, se poate observa o luptă acerbă pentru poziţia de difuzor regional, ceea ce se va solda cu apariţia mai multor trusturi naţionale de difuzare, fiecare avînd mai mult sau mai puţin *dealeri* regionali.

De această situaţie se folosesc consiliile locale care scot la licitaţie amplasamentele de chioşcuri şi tonete, preţul de adjudecare ajungînd de multe ori la sume aberante (100 milioane lei pe an pentru un spaţiu de 8 mp în gara Timişoara, 92 milioane lei pe an pentru un chioşc din centrul din Oradea sau 60–70 milioane lei pentru locuri de chioşc în Oradea, unde nici valoarea totală a mărfurilor vîndute într-un an nu acoperă chiria). Degeaba se pronunţă guvernul pentru sprijinirea căilor de circulaţie a informaţiei (implicit a difuzării presei), dacă pe plan local primarul partidului de guvernămînt (de exemplu, primarul din Oradea) permite ca cei care vînd covrigi, sucuri, prăjituri, băuturi alcoolice sau salată să liciteze pentru acelaşi loc de tonetă ca şi cel care vinde presă. Pe plan naţional, informaţia nu poate fi considerată un pilon al democraţiei, dacă pe plan local purtătorul informaţiei este considerat numai o vacă de muls.

Echipa de pregătire a seminarului: **Gabriela Adameşteanu** (redactor şef), **Oana Armeanu** (şef secţie socială), **Mircea Vlad Ionescu** (şef marketing-difuzare), **Mihaela Cucu** (asistent marketing-publicitate), **Răzvan Paul** (redactor) şi **Elisabeta Olea** (secretariat)

Responsabili de număr: **Gabriela Adameşteanu** şi **Răzvan Paul**;Copertă: **Dan Perjovschi**;
Tehnoredactor: **Lucian Dumitru**;
Corectură: **Mara Ştefan, Rodica Toader** şi **Alic Mîrza.**

Supliment apărut cu sprijinul Comisiei pentru Democraţie (USIS)

CRONICĂ DE CARTE

ANDREI CORNEA

Miturile istorice şi reforma învăţămîntului

Reforma şi Reformarea

Sîntem o ţară care acceptă cu entuziasm reforma-ideologie, reforma-etichetă, pe scurt Reforma, dar care prea adesea abhoră reforma practică, adică Reformarea. Ca probă, învăţămîntul: Dincolo de vorbăria incontinuă despre reforma în învăţămînt pe care o auzim de ani de zile, prea puţin s-a reformat autentic în ceea ce priveşte maniera de predare, programa, mentalitatea profesorilor. Iar dacă ne referim numai la studiul istoriei românilor în ceea ce se numeşte, pompos, învăţămîntul preuniversitar, schimbările metodice şi metodologice sînt chiar aproape nule.

Cel mai grav poate este faptul că predarea acestei materii a rămas identificată cu o „liturghie" ce posedă un conţinut sacru şi care, chipurile, nu ar putea fi, după foarte mulţi, predat copiilor – indiferent de naţionalitate – *decît în limba română*, de parcă aceasta ar fi latina acestei liturghii; de unde şi indignarea ce i-a cuprins pe mulţi cu ocazia emiterii recentei Ordonanţe de urgenţă ce, printre altele, modifică această situaţie, admiţînd, pentru învăţămîntul în limbile minorităţilor naţionale, limbile respective la învăţarea istoriei românilor.

Pentru a continua totuşi pe aceeaşi cale, a desacralizării istoriei în şcoli, propun Ministerului Educaţiei Naţionale o măsură simplă (evident, care nu epuizează problema, dar ar fi, totuşi, extrem de eficientă): să ceară tuturor dascălilor de istorie din şcoala generală şi liceu să folosească cartea lui Lucian Boia, profesor la Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti, ***Istorie şi mit în conştiinţa românească***, editura Humanitas, 1997, drept *material didactic de bază*, în aşteptarea redactării unor noi manuale de istorie, croite după ideile aceleiaşi cărţi.

Îmi exersez imaginaţia (nu foarte mult, ce-i drept) încercînd să anticipez ce s-ar putea întîmpla într-o astfel de situaţie în rîndurile unei părţi foarte însemnate dintre profesorii şi profesoarele de istorie şi, în general, în societatea noastră: mai întîi stupoare, apoi incredulitate, apoi indignare, apoi petiţii, proteste, declaraţii patriotice, articole vehemente în presă, interviuri, urmate, mă tem, de retragerea măsurii cu argumentul etern că „nu e acum momentul"...

Miturile istorice la români

Dar ce anume conţine această carte de 300 de pagini atît de exploziv? În sine, adică în contextul contemporan al metodologiei istoriei – nu foarte mult (unele presupoziţii şi idei ale sale mă duc cu gîndul la lucrările de tip „postmodern" ale lui Paul Veyne); în context românesc, mai ales şcolar-românesc – imens!

Astfel, şcolarul „cuminte" şi profesorul „normal" află, de aici, mai întîi că istoria obiectivă, „aşa cum a fost", nu poate fi reconstituită definitiv, univoc, într-un discurs magistral, autentic, adevărat. Istoria nu este decît o succesiune de istoriografii, de naraţiuni parţiale şi partizane, de imagini şi de discursuri redactate de istorici.

În al doilea rînd, cititorul află că aceste discursuri sînt „mituri" sau că, oricum, presupun o importantă dimensiune „mitologică". Aceasta nu înseamnă, în viziunea autorului, nici că ar fi neapărat false, nici că ar fi ridicole; doar că ele sînt produse cu ajutorul unei „logici a imaginarului" şi tind să conţină aserţiuni considerate *esenţiale*, cu valoare de *simbol* în legătură cu comunitatea umană unde şi pentru care au fost elaborate. Boia ştie că producerea „miturilor" istorice este inevitabilă, dar crede, totodată, că procesul este controlabil şi că spiritul critic poate şi trebuie să relativizeze ceea ce, altfel, riscă să capete aerul unui adevăr absolut.

În sfîrşit, cea de-a treia idee conducătoare a demersului lui Lucian Boia este că „miturile" istoriei (de exemplu, cele ale istoriei româneşti) se grupează sistematic, după „paradigme", dacă e să folosim terminologia lui Thomas S. Kuhn: există, de exemplu, o paradigmă istoriografică paşoptistă, una junimistă, una interbelică, două comuniste (prima preceauşistă, cealaltă – ceauşistă) şi încă una – postcomunistă. Fiecare „paradigmă" elaborează istoria naţională în chip diferit, fiecare alcătuieşte un discurs fundat pe un alt tip de ideologie şi, bineînţeles, conţine o altă încărcătură „mitologică".

Astfel, ceea ce şcolarul sîrguincios învaţă la şcoală se pulverizează, în cartea lui Boia, în cîteva mari teme „mitice", reluate şi folosite în chip divers, conform unor paradigme diferite, de către istoricii români din secolele XIX şi XX.

LUCIAN BOIA
„Istorie şi mit în conştiinţa românească",
ed. Humanitas, 310 pp.

Marile „mituri" naţionale – unitatea, continuitatea, latinitatea (sau autohtonia), „mitul" occidentalizării (sau „al intrării în Europa"), cu diferitele sale modele (Franţa, Germania, SUA), ori „mitul" contrar, al „protocronismului", „mitul" „bunului suveran", al salvatorului, „mitul" „celuilalt", al „conspiraţiei mondiale" şi, nu în ultimul rînd, „mitul" „specificului naţional" sînt prezentate – mulţi ar fi tentaţi să spună „reduse la" – construcţii ale imaginarului istoric, ceea ce înseamnă, de fapt, că ele sînt înţelese drept derivaţii ale ideologiilor epocii, maşinării intelectuale de justificare a unor pretenţii politice. Sînt convins că multe dintre aceste deconstrucţii ale „mitologiilor" istorice româneşti vor stîrni indignarea – vorba lui Caragiale – a „dăscălimii": cum să accepţi, de pildă, că Mihai Viteazul n-avea nici umbră de „conştiinţă naţională românească", că românii nu sînt nici latini, nici daci, nici măcar daco-romani, ci, pur şi simplu... români, ca să nu mai vorbim, *oroarea ororilor*, despre faptul că teoria continuităţii pe întreg spaţiul vechii Dacii a unei populaţii romanizate ar fi şi ea doar un „mit" istoric, contestat, de altfel, nu doar de istoricii unguri, ci şi de istorici români eminenţi, precum Hasdeu, Onciul, Xenopol. Dar – va replica cititorul îngrozit, care credea a şti cu totul altceva – cum vom mai putea argumenta atunci drepturile noastre istorice asupra Ardealului? Ce se va întîmpla atunci?

Pur şi simplu, nu se va întîmpla nimic – îi răspunde ironic Lucian Boia. Trebuie să ne dezvăţăm să mai invocăm argumentele istorice în speranţa că astfel vom legitima un stat, o graniţă, sau o politică. România este ceea ce este şi cît este nu fiindcă aşa au vrut Burebista, Mihai Viteazul, Gelu etc., ci fiindcă locuitorii acestei ţări trăiesc astăzi împreună într-un anume fel şi îşi exprimă astăzi anumite opţiuni fundamentale comune. Asta e tot: nu naţiunea istorică şi etnică, ci naţiunea politică formează temeiul şi legitimitatea statului modern. Aproape că nu reuşesc să-mi închipui o clasă într-un liceu din România în care profesorul să declare senin elevilor săi – *şi neapărat conform programei şcolare în vigoare* – că diversele teorii ale continuităţii sînt tot atîtea forme de „mitologie" a istoriei şi că nu trebuie să se neliniştească de posibilitatea ca ungurii în Transilvania şi slavii în Moldova să fi fost acolo *înaintea românilor*! Nu mulţi îşi dau seama că această modificare de programă şi de optică ne-ar aduce, pe termen ceva mai lung, la fel de aproape de Europa ca un calup întreg de legi şi reglementări economice, fiindcă ar opera o profundă reconversiune a mentalităţilor.

Pericolul relativismului

Acestea fiind zise, m-aş referi şi la unele aspecte metodologice şi conceptuale ale cărţii lui Lucian Boia. Forţa demitizantă a argumentelor sale, bazate pe cercetarea „mitologiilor" istoriografice, este incontestabilă şi, mai ales, în condiţiile dogmatismului bine cunoscut de la noi – extrem de binevenită. Totuşi, *metodologic mai degrabă decît practic*, apar unele probleme: spre exemplu, dacă orice naraţiune istorică este, în fond, un „mit", există sau nu vreo posibilitate de a discrimina între „mituri", preferînd, pe considerente obiective sau raţionale, pe unul în favoarea altuia? Boia lasă subiectul deschis şi, deşi, practic, el preferă anumite tipuri de discursuri altora (de exemplu, occidentalismul autohtonismului), nu e prea limpede care este temeiul teoretic al unor asemenea opţiuni, cu atît mai mult cu cît el scrie: *„se poate ieşi dintr-o ideologie, dar nu se poate ieşi din ideologie"*.

În ceea ce mă priveşte, cred că prioritatea mitului occidentalizării asupra mitului autohtonismului sau al naţionalismului este dată de faptul că nu numai primul, dar şi cel de-al doilea mit a fost împrumutat din Vest. Naţionalismul, doctrina statului-naţiune, cît şi teoriile valorizînd „substratul" etnic sînt, privite din perspectiva unui *metadiscurs* critic, *la fel de occidentale şi de neautohtone ca şi rivalele lor*; ceea ce înseamnă că utilizarea lor excesivă conţine mereu o contradicţie logică inevitabilă.

Se poate, după părerea mea, acorda o prioritate unor mituri istorice asupra altora şi pornind de la un argument mai general: într-adevăr, a discuta despre „mituri" istorice, adică despre diferitele moduri de a scrie istoria, înseamnă a crea un metadiscurs, aşa cum este chiar cartea lui Boia. Or, un metadiscurs autentic are, în mod inevitabil, *o dimensiune critică* explicită sau implicită şi este imposibil în absenţa acestei dimensiuni critice. Asta înseamnă că metadiscursul va privilegia inevitabil, fie şi la modul implicit, acele tipuri istoriografice cu care seamănă în presupoziţii sau în rezultate, adică care, la rîndul lor, posedă, fie şi implicit, o dimensiune critică. Drept urmare, reconstrucţia-metadiscurs va privilegia, din motive de coerenţă internă, *paradigmele critice* (precum junimismul, la noi) şi, în general, abordările raţionaliste, aşa cum de altminteri chiar şi face, la modul practic, Lucian Boia. Aşadar, miturile se deosebesc şi se ierarhizează şi după aptitudinea lor de a furniza cadrele teoretice pentru metadiscursuri („meta-mituri", dacă se vrea), care să le cuprindă atît pe ele, cît şi pe rivalele lor.

Nu pot dezvolta aici acest subiect. Oricum, cred că deconstrucţia vechiului discurs „adevărat", unic nu trebuie să conducă la relativizarea totală a valorii diferitelor naraţiuni, la o egalitate valorică pe care nu o pot rupe decît idiosincrazii umorale, la declararea ca ilegitimă teoretic, raţional, a pledoariei în favoarea unui „mit", mai degrabă decît a altuia, în fine la obsesia *plasării echidistante*. Lucian Boia cade uneori în această capcană a relativizării şi a echidistanţei, de exemplu, atunci cînd discută despre *antisemitismul românesc*, sugerînd o simetrie (falsă, după părerea noastră) între mitologia antisemită şi cea care i se opune, sosită de regulă, scrie autorul, din partea unor istorici evrei. Chiar lăsînd deoparte implicaţiile morale, putem afirma că denunţarea antisemitismului, oricît de „mitologică" ar fi, şi ea, ca orice discurs, are o dimensiune critică şi raţionalistă importantă, mult mai susceptibilă de a alcătui fundamentul teoretic *necontradictoriu* al unui metadiscurs comprehensiv, deci şi a unei cărţi precum cea a lui Lucian Boia. Aşadar, această denunţare trebuie privilegiată măcar din motive logice, de coerenţă internă a metadiscursului.

Dar, ţinînd seama de felul cum este scrisă cartea, de adresarea ei, toate aceste chestiuni teoretice rămîn secundare. Rezum: lucrarea este admirabilă. A o recomanda drept lectură obligatorie pentru toţi profesorii şi profesoarele de istoria românilor mi s-ar părea, din partea Ministerului Educaţiei, o bună dovadă că nu numai Reforma, dar şi Reformarea sînt, la noi, mai mult decît un mit.

FOURTH WAY SCHOOL
bazată pe sistemul
GURDJIEFF – OUSPENSKY
acceptă acum studenţi.
Ultima zi pentru înscrieri:
joi 14 august.
Tel.: 335.30.24.

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Ultima apariţie
HAJIME NAKAMURA
Orient şi Occident:
o istorie comparată a ideilor

În curînd
H.-I. MARROU
Sfîntul Augustin
şi sfîrşitul culturii antice

Lansare
Marţi 5 august ora 17
la Muzeul Ţăranului Român
ERNEST BERNEA
Spaţiu, timp şi cauzalitate
la poporul român
(Prezintă HORIA BERNEA şi
GABRIEL LIICEANU)

„Nu pot să lupt cu mănuşi

Interviu cu ministrul de Interne, GAVRIL DEJEU, realizat de Iulian Anghel

Sînteţi celebru prin faptul că, după instalarea dv. în funcţie, aţi făcut în ministerul pe care îl conduceţi cele mai multe schimbări.

Am atacat această problemă din două unghiuri: o dată, au existat unele aspecte cu caracter general care au trebuit îndreptate în minister. Am interzis sponsorizările în cadrul Ministerului de Interne. Am pus donaţiile sub controlul direct al ministrului. Am interzis consumul de alcool în minister. Am interzis acele credite preferenţiale luate de la Bancorex. Am socotit necesare aceste măsuri, pentru că vreau ca personalul Ministerului de Interne să nu depindă decît de lege. Nici de sponsori, nici de donatori. De asemenea, trebuie, pentru că angajatul ministerului este purtătorul autorităţii atîta vreme cît el este în serviciu într-o instituţie a ministerului, să existe garanţia unui comportament civilizat şi adecvat.

Din moment ce aţi luat măsurile de care vorbiţi, înseamnă că abaterile existau.

Sigur că da. Acesta este un aspect al problemei, la care se adaugă şi acele cazuri şi fapte în care se constată abateri penale sau administrative ale celor din MI în timpul exercitării profesiei şi pe care eu, prin Corpul de control care îmi stă la dispoziţie, le supraveghez, le verific şi iau măsurile cuvenite. Am luat nenumărate măsuri de sancţionare a unor abateri disciplinare ale personalului poliţiei sau jandarmeriei. Schimbările pe care le-am făcut au trebuit să mă convingă de faptul că eu m-am înconjurat de oameni loiali instituţiei şi profesiunii noastre, avînd în vedere situaţia care de ani de zile a existat în acest minister. Acest proces de schimbare are două conotaţii. Una dintre ele derivă din faptul că acest minister are o structură militarizată: dacă, de pildă, am luat măsura înlăturării din funcţie a unui ofiţer, nu pot să aduc în locul lui un civil, pentru că de aşa natură sînt atribuţiile în statutul de funcţionare al ministerului, încît posturile trebuie ocupate de ofiţeri. Asta se cheamă după unii „rotaţie de cadre". Sigur, poate fi interpretat şi ca un fel de rotire de cadre, dar în această situaţie „rotirea" îşi are justificarea ei. Eu nu am luat un ofiţer dintr-un post pentru a aduce altul de aceeaşi valoare. Am urmărit să îmbunătăţesc situaţia sub raportul loialităţii faţă de instituţie, sub raportul loialităţii faţă de programul nostru de guvernare, să îmbunătăţesc structura de comandă şi de conducere a ministerului.

Această „curăţenie" era şi este necesară

Aţi limitat acţiunea la nivelul ministerului sau aţi extins-o şi în teritoriu?

Această acţiune s-a extins şi în teritoriu. Nu este cazul să explic aici ce importanţă are comanda unui inspectorat de poliţie la nivelul unui judeţ. Trebuia să am convingerea că şi la nivelul judeţelor există oameni loiali, care să ofere certitudinea de probitate morală şi profesională. Sigur, în România sînt 41 de judeţe. Eu, deocamdată, am făcut schimbări acolo unde acestea s-au impus cu necesitate. Pentru că aceste schimbări au avut şi un reflex negativ. S-a creat o stare de incertitudine şi nesiguranţă.

Sînt la încheierea acestei prime faze a modificărilor şi am transmis mesaj în teritoriu că la nivelul posturilor de comandă, atît la centru cît şi în teritoriu, s-au făcut aceste schimbări. Mai există vreo două judeţe unde lucrurile trebuie încă lămurite. În continuare cei numiţi în posturile de conducere trebuie să facă ce eu n-am competenţa şi posibilitatea să fac. Şi anume, ca aceşti şefi de inspectorate judeţene să-şi vadă şi ei oamenii pe care-i au în subordine şi **acolo unde se impune cu necesitate** să ia măsura înlocuirii cadrelor din subordine care sînt incompatibile şi nedemne să deţină în continuare funcţia. Această „curăţenie" este necesară, dacă vrem să avem o structură în care să avem încredere pînă la ultimul cadru. După ce şi această operaţiune va fi terminată (acolo unde este cazul), va urma un al doilea tempo: şi el va fi în funcţie de rezultatul efectiv al acţiunii şi activităţii fiecăruia dintre noi. Acolo unde se va dovedi că oamenii **rămaşi** sau **puşi** în funcţii sînt eficienţi şi îşi fac datoria, ei vor rămîne. Cei care nu-şi vor face datoria sau **nu vor da dovadă de profesionalism şi de moralitate**, profitînd de încrederea pe care le-am acordat-o, vor trebui să plece.

Dacă cer unui poliţist să-şi facă datoria, nu înseamnă că el trebuie să caute infractori şi unde nu sînt

Deocamdată, încercăm să instaurăm un climat de stabilitate şi de „pus pe treabă". Şi, fiindcă veni vorba de asta, trebuie să subliniez un lucru: am spus-o şi o voi spune şi în viitor: dacă eu cer unui poliţist să-şi facă datoria asta nu înseamnă că el trebuie să facă excese, să caute infractori şi unde nu sînt. Ar fi unul dintre lucrurile cele mai grave care s-ar petrece în România. Poliţia trebuie doar să-şi facă datoria pentru a stîrpi fenomenul infracţional şi pe cel de încălcare a legii. Eu îl voi felicita pe acel şef de post sau de unitate de poliţie care nu va avea în zona lui nici un caz de infracţiune. Dar nu pe ascunse, nu dosind lucrurile, ci ajungînd la performanţa ca, într-adevăr, conduita şi comportamentul social în zonă să fie ca atare. Şi atunci îl voi aprecia nu după numărul de infracţiuni şi de infractori prinşi, ci dimpotrivă, după starea de normalitate şi de legalitate din zonă. Dacă aş constata însă, ferească Dumnezeu, că se „fabrică" infractori şi infracţiuni ar fi o chestiune de destituire, fără discuţie.

Miliţieni „revoluţionari"

Legat de prima mea întrebare, vă reamintesc, domnule ministru, că acum cîteva luni aţi dispus ca acele cadre din Ministerul de Interne care aveau certificat de revoluţionar să renunţe la el. Aţi dat un termen: la expirarea lui aţi dat o declaraţie în care se spunea că doar 15% din cei avuţi în vedere au renunţat la certificatele de revoluţionar. Totuşi, după această declaraţie a dv. nu s-a mai auzit nimic. Ce-aţi făcut în continuare?

GAVRIL DEJEU, ministru de Interne

Am dat dispoziţie direcţiei de resurse umane să-mi prezinte situaţia existentă în cadrul ministerului pe tot tabloul acesta al revoluţionarilor din minister. Mi s-a prezentat situaţia celor care au renunţat, a celor care n-au renunţat şi care se declară urmaşi ai eroilor morţi în Revoluţie, ai eroilor răniţi în Revoluţie sau propriu-zis se declară luptători în Revoluţie. Din punctul meu de vedere titlul de noblete a fost şi trebuie să fie acordat celor care au înţeles să lupte pentru Revoluţia română. Acest titlu trebuie însă acordat numai celor care au luptat pentru Revoluţie, nu şi celor care au luptat împotriva Revoluţiei. La noi nu s-a făcut nici un fel de deosebire în această privinţă. Toată lumea care a fost implicată în Revoluţie este beneficiară de certificate. A doua problemă: miliţia era o structură care apăra statul de atunci. Este posibil – nu zic ba – să fi existat şi miliţieni care să se fi transformat pe loc în revoluţionari. Dar, ţinînd seama de mentalitate şi de oprobriul opiniei publice la adresa autorităţii comuniste, este foarte puţin probabil ca foşti miliţieni să fi fost cuprinşi în sînul adevăraţilor revoluţionari. Pentru mine rămîne un semn de întrebare: cum s-au obţinut, totuşi, aceste certificate? S-au obţinut datorită uşurinţei cu care au fost eliberate, pe parcurs. Eu am făcut oarecare investigaţii în această privinţă, dar m-am oprit, pentru că acum s-a înfiinţat o Comisie parlamentară care verifică, filă cu filă, toate dosarele revoluţionarilor din România. Aştept ca această comisie, care va examina, după ştiinţa mea, vreo 30.000 de dosare de revoluţionari, să-şi spună cuvîntul şi în privinţa dosarelor noastre. Eu ce pot să fac? Pot să examinez dosarele; le cer de la comisiile unde se găsesc. Să spunem că, prin oamenii mei, le examinez. Mai departe elaborez un referat. Atît pot să fac. Măsuri nu pot lua, pentru că nu eu le-am eliberat. Singurul lucru care am putut să-l fac a fost apelul să se renunţe de bunăvoie la ele. L-au făcut vreo 68–70 de oameni, din vreo 600, cîţi aveam.

Aţi acuzat în dese rînduri Justiţia că eliberează persoane pe care poliţia le-a arestat, acuzate de diferite infracţiuni. La rîndul lor, reprezentanţii Justiţiei vă acuză, pe dv. şi Parchetul, că nu aduceţi probe suficiente pentru ca persoanele arestate să fie învinovăţite de delictul pentru care le-aţi reţinut. Pe ce vă bazaţi atunci cînd spuneţi că Justiţia nu-şi face datoria şi că eliberează infractorii pe care dv. îi arestaţi?

Mă bazez pe fapte, nu pe vorbe. La ultima mea conferinţă de presă, am arătat şapte–opt cazuri notorii în care poliţia şi procuratura au găsit de cuviinţă că este vorba de infractori periculoşi, au luat măsura trimiterii lor în judecată în stare de arest, iar instanţele de judecată, recte judecătorii, i-au eliberat. Şi, după eliberare (unii au fost eliberaţi şi de două ori), au comis în continuare infracţiuni grave. Eu nu fac decît să constat aceste lucruri. Dacă se crede că aşa se poate lupta împotriva corupţiei, atunci este o credinţă falsă. Eu n-am protestat împotriva faptului că cineva a fost pus în libertate pentru o situaţie de boală dovedită care n-ar fi putut să fie tratată în regim de penitenciar. N-am protestat dacă cineva a fost arestat dintr-un motiv superficial şi instanţa, pe bună dreptate, a găsit de cuviinţă că se impune judecarea în stare de libertate. Am protestat şi protestez în aceste cazuri grave de corupţie şi de infracţionalitate, unde s-a dispus punerea în libertate nejustificat.

Justiţia şi Ministerul de Interne

Justiţia spune că dv., poliţia, comentaţi deciziile luate de instanţă, iar prin lege acest lucru vă este interzis.

N-am criticat pe nimeni pentru că a pronunţat o sentinţă de achitare. Este dreptul suveran al unei instanţe de judecată să decidă asupra cauzelor pe care le are în judecată. Dar, ca oriunde în lume, **hotărîrile pe care le iau instanţele de judecată sînt supuse judecăţii opiniei publice**. Nu înseamnă că, dacă avem putere judecătorească, ea poate să facă absolut tot ce-i trăzneşte prin cap, fără măcar un control de opinie. Prezumtiv, eu am încredere în Justiţia română.

Dar decizia de punere în libertate nu înseamnă că procesul a fost judecat, că el nu poate continua şi că, în final, cel judecat nu ar putea fi condamnat...

N-am spus niciodată că punînd pe cineva în libertate înseamnă că l-ai achitat. Dacă cineva a prelungit raţionamentul, a făcut-o pe propria răspundere. Din acest punct de vedere, mi-am exprimat doar dezamăgirea că **nu s-a ajuns încă, de 7 luni de zile, la o judecare în fond**. A pune pe cineva în libertate nu înseamnă a-l declara nevinovat. E posibil să fie judecat în stare de libertate şi judecata să meargă în continuare, să fie dreaptă, corectă. Am spus doar că instituţia arestării preventive şi a judecării în stare de arest are o justificare legală, în cazuri bine motivate, unde se evidenţiază o cotă de periculozitate serioasă a infractorului sau a infracţiunii. Aici este problema. Eu am dreptul să apreciez. Nu pot da dispoziţii, nu am posibilitatea. Dau dispoziţii doar subalternilor mei. Exprim însă o părere, am dreptul s-o exprim, şi ca cetăţean, şi ca ministru. În anumite cazuri, măsura punerii în libertate este nejustificată.

Dv., care chiar în familie aţi avut deţinuţi politici, cum apreciaţi declaraţia d-lui Răzvan Temeşan, conform căreia acesta ar fi un deţinut politic?

Eu n-am văzut nimic politic în problema lui Temeşan. Temeşan este învinuit pentru producerea unei pagube economiei naţionale de 600 de milioane de lei, într-un dosar, şi vreo 800 de milioane de lei, în altul. Dacă, uzînd de abuz în serviciu şi de fals în acte şi producînd un prejudiciu, poţi să fii socotit deţinut politic, asta este treaba avocatului. Din punctul nostru de vedere este o pură infracţiune de drept comun.

Conflictul dintre poliţie şi medici

Las acum la o parte „cearta" cu magistraţii şi mă refer la conflictul poliţiei cu medicii. A cui a fost ideea de a organiza „flagrante" medicilor şi de ce aţi considerat o astfel de măsură binevenită?

Eu recunosc şi apreciez valoarea socială şi profesională a profesiunii de medic. Şi cred că această valoare nu este susţinută băneşte, la ora actuală, de bugetul statului. Un medic nu poate acum să-şi asigure din salariu o viaţă decentă, potrivit statutului său social şi profesional. Iar bugetul nu poate să o facă. Şi atunci, ce este de făcut? Este împămîntenit la noi obiceiul ca, în cazul medicului, dacă a făcut o muncă şi o prestaţie bună, el să fie de bunăvoie recompensat de către pacient. Există însă şi un alt aspect, grav de această dată: condiţionarea muncii de plata unor foloase. Şi una, şi alta sînt infracţiuni. Prima este primirea de foloase necuvenite, a doua este mită. În alte părţi, în privinţa celei de a doua s-a luat o decizie, anume, să se tolereze, dar să se impoziteze aceste venituri. Mi se pare o soluţie, chiar dacă este cvasiacceptabi-

împotriva infracţionalităţii“

lă. De ce? Pentru că în primul rînd este vorba de o atitudine neforţată a cetăţeanului de recunoaştere a unei munci. Pe de altă parte, pentru motivul pe care îl arătam mai înainte în legătură cu puţinătatea veniturilor medicului. Aici, prin urmare, sînt de părere că nu trebuie să intervenim, chiar dacă ne situăm pe lîngă lege, atîta vreme cît nu se rezolvă problema acestei contradicţii între calitatea şi valoarea prestaţiei medicului şi remuneraţia slabă. În celălalt caz însă este vorba de condiţionarea actului medical de plata unei sume de bani. Iar asta este intolerabil.

Cum veţi face distincţie între cele două cazuri?

Distincţia trebuie făcută. Nu voi accepta ca un medic să fie tracasat pentru aceste foloase date din proprie iniţiativă de către pacient. Dar, după ştiinţa mea, au existat şi există unii medici care condiţionează o operaţie de plata a sute de mii sau milioane. Asta este o încălcare flagrantă de lege. Au fost cazuri în care oameni săraci au fost nevoiţi să facă împrumuturi de sute de mii sau milioane pentru a putea să vină să spună: *„Domnule doctor, am banii, puteţi veni să-mi faceţi operaţia“*. Ne aflăm pe un teren delicat. Ziarele spun că de-acuma se sare calul şi se arestează pentru orice. Nu trebuie să se aresteze şi să se constate infracţiune acolo unde ea nu există. Eu voi da dispoziţii foarte severe personalului Ministerului de Interne să urmărească şi să vadă numai acolo unde există infracţiune propriu-zisă. E o chestiune, însă, delicată. Am auzit că medicii au decis să nu mai lase să intre poliţia în sălile spitalelor. Este o încălcare flagrantă de lege. Noi, poliţia, avem obligaţia să veghem asupra respectării legii de către orice cetăţean, indiferent de locul în care se găseşte. Ce ar însemna dacă toate spitalele din România ar interzice accesul poliţiei în spitale, iar după ei s-ar lua şi cei din fabrici, şi cei din şcoli? Nu putem să tolerăm ideea că abandonăm lupta împotriva corupţiei numai pentru că cei vizaţi sînt medici sau au alte profesii.

Atitudinea poliţiei faţă de măsurile pe care v-aţi hotărît să le luaţi împotriva medicilor sînt percepute negativ, poate dintr-un motiv simplu. Noi, oamenii de rînd, nu avem nimic de a face cu marii infractori. Nu întîlnim traficanţi de droguri, criminali etc. Ne întîlnim, însă, în viaţa de zi cu zi, cu infractori mărunţi. Există deja o „mafie“ a taximetriştilor în aeroporturi, Gara de Nord, există o mafie a pieţelor – deşi sîntem în sezon, preţurile sînt dictate. Pare disproporţionată „ofensiva“ împotriva medicilor, atîta timp cît aceşti infractori nu par a fi atinşi de „ofensiva“ dv. împotriva corupţiei...

Nimic mai periculos pentru societatea românească, la ora actuală, decît să se încerce să se acopere aceste fenomene, chiar mărunte, pentru că pînă la urmă nu cazurile mari produc pagube. Dar, cum aţi spus dv., ce se întîmplă la piaţă, ce se întîmplă la taxiuri, în prăvăliile la cîntar, în alte părţi, unde cetăţeanul este „ciupit“ (te duci să cumperi 1kg de carne, vii acasă, vezi că în loc de 1kg ai 900 g), sînt fenomene de masă. Zilnic, sute de mii, poate milioane de cetăţeni sînt înşelaţi, furaţi puţin cîte puţin. Noi n-am ajuns încă să dezvoltăm acţiuni în masă împotriva unor astfel de fenomene. Dar le vom dezvolta. Ne vom duce aceste misiuni, de respectare a legii şi de instaurare a unor mentalităţi ale ordinii şi disciplinei în viaţa socială. Să trăim în continuare înşelînd? Furînd? Chiar dacă e vorba de lucruri mărunte?! Nu se mai poate. Dacă cineva ne va spune că n-avem voie s-o facem, vom depune cărţile. Dar atîta vreme cît se apreciază că trebuie să luptăm împotriva încălcării legii, împotriva infracţionalităţii, şi a marii infracţionalităţi, şi a infracţiunilor mărunte, o vom face.

Poate că n-o să vă spună că nu aveţi voie să faceţi asta, doar o să vă întrebe poate cum o veţi face.

Cu mijloace absolut legale. Nu pot să lupt cu mănuşi împotriva infracţionalităţii. Infractorul trebuie să ştie că trebuie să suporte nişte rigori, prevăzute de lege. Dacă se socoate că dispoziţiile legale sînt prea severe, să se modifice dispoziţiile legale. Dar eu am să cer personalului şi subordonaţilor mei ca, în această privinţă, să respecte cu sfinţenie legea. Împotriva unui infractor, a unui contravenient nu se iau măsuri de „curtoazie“. Nu putem combate infracţionalitatea din România cu binecuvîntări.

Creşte numărul filierelor şi al consumatorilor de droguri

În ce priveşte marea infracţionalitate, ce măsuri aţi luat? România, după ultimele date, nu mai este, de pildă, o ţară de tranzit pentru traficanţii de droguri, ci chiar o piaţă de desfacere.

Împotriva marii infracţionalităţi în domeniul financiar-bancar, am obţinut rezultate. Nici o bancă nu-şi mai permite să facă ceea ce făcea pînă acum. Anumite rezultate am înregistrat şi în domeniul contrabandei de ţigări, cafea sau materiale strategice. Poliţia, organele de vamă, organele Gărzii Financiare şi ale Curţii de Conturi descoperă mult mai multe infracţiuni decît o făceau pînă acum. Asta a creat un sentiment de prudenţă, să zicem. Problema drogurilor este de mare actualitate. Din păcate, state cu servicii mult mai vechi în domeniul combaterii drogurilor n-au obţinut nici ele rezultatele scontate. Şi nu ştiu în ce măsură le vom obţine noi, pentru că fenomenul se generalizează, are tendinţa de dispersie, cuprinde arii tot mai mari.

Vă referiţi la filiere sau la pieţe de desfacere?

La ambele, pentru că ele sînt interdependente. Filiera stimulează consumul, consumul stimulează importul. În ambele domenii se semnalează fenomene îngrijorătoare. Creşte şi numărul consumatorilor în România, mai ales printre studenţi şi tineri, şi progresiv cresc în mod corespunzător şi liniile de aprovizionare. Pentru combaterea acestui trafic cu droguri este nevoie de o specializare deosebită a organelor de combatere, nu numai poliţia, ci şi alte organisme. Noi avem o brigadă specializată de combatere a drogurilor. Acum am format pe lîngă conducerea ministerului şi o brigadă de combatere a crimei organizate, inclusiv drogurile. O brigadă pe care o vom specializa la maximum.

Cîţi oameni va avea o astfel de brigadă?

Pînă în 200 de oameni. Încercăm să punem în lucru în mod organizat tot ce avem mai bun în domeniul acesta al pregătirii şi desfăşurării luptei pentru limitarea fenomenului. În România, acest fenomen al consumului de droguri şi al traficului este încă într-o fază de început. Trebuie să ştiţi că bătălia împotriva consumului de droguri nu poate fi concepută doar ca o bătălie naţională.

Cu ce instituţii corespunzătoare din ţările vecine sau din alte ţări colaboraţi pentru combaterea traficului cu droguri?

Cu Bulgaria, cu Iugoslavia, cu Polonia. Cînd am fost în Statele Unite, am obţinut promisiunea deplasării în România a unui grup de experţi din partea serviciului de aplicare a legii din Departamentul de Stat al Statelor Unite. Vom pregăti un memorandum pentru cînd vor veni, să le spunem care sînt nevoile şi necazurile noastre. Avem nevoie de sprijin material. Îmi pun mari speranţe în discuţia pe care am avut-o cu directorul FBI, care va trimite în această delegaţie un expert FBI pentru a ne ajuta în punerea la punct a unui sistem informaţional pe problema drogurilor. Informaţia joacă un rol extraordinar. Dacă am stăpîni informaţia de la locul de pornire şi pînă la locul de tranzit sau de consum, dacă ar exista un sistem de comunicaţie rapid, lupta împotriva fenomenului ar fi mult mai eficientă. Există în derulare diverse modalităţi de cooperare şi instruire între poliţia americană şi poliţia română. În septembrie, va fi un al patrulea curs de instruire pe care poliţia din **Louisville** îl face cu poliţişti români. Avem nevoie de experienţa lor, mult mai bogată, avem nevoie de instruire şi de sprijin financiar şi informaţional. Şi vama, şi noi am început să desfăşurăm o activitate laborioasă de depistare a fenomenelor de contrabandă la graniţă. Cu toate acestea, datorită anumitor cauze, activitatea în punctele de frontieră este încă nesatisfăcătoare. Este un motiv de preocupare pentru noi de a găsi cele mai potrivite formule ca, la graniţă, să poată conlucra poliţia de frontieră, poliţia judiciară, grănicerii şi vameşii. La ora actuală, de pildă, toate cele patru structuri au patru comenzi. Nu se ştie cine răspunde.

Problema poliţiei de frontieră nu este limpezită legal

Acesta să fi fost motivul pentru care aţi încercat trecerea comenzii poliţiei de frontieră din subordinea secretarului de stat Albu (ales de PD) în subordinea directă a Ministerului de Interne, deci a dv., care sînteţi ministru PNŢCD? Toată lumea crede că a fost o decizie politică...

Aceasta a fost ideea. Din punct de vedere structural, poliţia de frontieră, în cadrul ordinului pe care l-am emis eu, rămînea acolo unde este. Alineatul 2 al ordinului arăta: *„poliţia de frontieră rămîne în structura Direcţiei de Paşapoarte“*. Poliţia de frontieră a fost sub o comandă pe care eu am destituit-o, a secretarului de stat Ion Marin. Poliţia de frontieră a fost scoasă din locul ei normal – locul ei normal fiind în cadrul IGP, în cel mai rău caz în cadrul Secretariatului pentru Ordine, din cadrul ministerului şi pusă într-un compartiment separat, cu o direcţie centrală, la Bucureşti, fără nici un fel de control în teritoriu. A fost un lucru de natură să stimuleze infracţionalitatea. Doresc ca în viitor să se pună capăt acestei situaţii.

Aţi revocat această măsură sub presiunea PD, care v-a cerut demisia?

Nu am revocat-o sub presiunea Partidului Democrat. Nu mă impresionează presiunea nimănui. Realitatea este că această problemă nu este limpezită din punct de vedere legal nici la ora actuală. Există păreri împărţite: dacă măsura pe care am luat-o eu în cadrul ordinului este sau nu legală. Am luat această măsură pe baza referatului făcut de singurul organ calificat din minister, Direcţia de Organizare, care mi-a spus: *„da, măsura este legală“*. Şi, pe baza acestei afirmaţii şi a referatului acestei direcţii, am dat ordinul. Dar există şi păreri potrivit cărora măsura nu este legală. În faţa unei controverse şi a unei divergenţe nelimpezite, am aplicat un principiu: de vreme ce există o problemă controversată şi nelămurită, unde nu ai certitudinea legalităţii măsurii, cel mai bun lucru este să te întorci la punctul de pornire. Nu datorită presiunilor făcute, ci datorită unei judecăţi de jurist pe care o am. Am mai făcut-o şi din alt motiv: există posibilitatea ca în cadrul reorganizării întregului minister să se tranşeze şi această problemă printr-o hotărîre de guvern. Situaţie în care lucrurile vor deveni foarte clare.

Veţi urmări în continuare rezolvarea acestei probleme?

Voi urmări problema în continuare, şi nu numai la poliţia de frontieră. Nu mă interesează absolut nimic altceva decît ca şi poliţia de frontieră, poliţia judiciară şi toate structurile acestui minister să devină eficiente şi să se vadă rezultate ale acestei bătălii pe care vrem s-o dezvoltăm. Am avut în vedere ideea eficientizării comenzii şi conducerii acesteia, nu criteriul politic. Nu la secretarul de stat care conduce sectorul, departamentul, mă refer, ci la faptul că pînă acum, de ani de zile, această poliţie s-a dovedit ineficientă. Voi discuta cu specialiştii noştri, să vedem care va fi cea mai bună soluţie pentru a eficientiza comanda şi activitatea poliţiei de frontieră. Acolo însă trebuie făcute nişte modificări: în frontieră trebuie să existe un singur comandant, pînă la urmă. Nu trei sau patru. Şi un om care trebuie tras la răspundere pentru ceea ce se întîmplă acolo.

Credeţi că el ar trebui să facă parte din Ministerul de Interne?

Atîta vreme cît se referă la poliţie, la poliţia judiciară obişnuită şi la grăniceri, care toţi sînt ai noştri, trebuie să fie omul nostru. La vamă este altceva. Nu depind de noi, ci de Ministerul de Finanţe. Dar, pînă la urmă, între noi şi vamă trebuie să se stabilească o relaţie de cooperare eficientă. Şi trebuie să se ştie un lucru: că poliţia de vamă are dreptul să controleze nu numai ce se întîmplă în acel punct de frontieră, ci pînă la ultimul centimetru pătrat de teritoriu românesc. Că nu există zonă care să poată să scape de sub controlul poliţiei. Orice se întîmplă acolo, la ora actuală, nu se desfăşoară sub bune auspicii.

Dacă treburile nu merg aşa cum v-aţi dori să meargă, ţinînd cont de presiunile care se fac asupra Ministerului de Interne, vă veţi da demisia?

Voi încerca să-mi fac datoria. Sper ca guvernul şi preşedintele ţării în continuare să susţină această bătălie împotriva corupţiei şi infracţionalităţii. Nu cred că se va ivi o situaţie în România în care să se dea înapoi de la această bătălie. Dacă s-ar întîmpla ca tocmai conducerea statului, guvernul şi preşedintele să nu mai susţină această bătălie, atunci ar urma să iau atitudine. Dar faptul că cei care sînt vizaţi reacţionează nu mă deranjează deloc. Cunosc metoda: cei care sînt vizaţi fac gălăgie, tocmai pentru a abate atenţia şi a răsturna raţionamentele. Asta nu m-ar afecta deloc.

Opacitate şi transparenţă

*Centrul Logistic **Tactic** şi Serviciul de presă al Ministerului de Interne au organizat săptămîna trecută, în cadrul programului „Transparenţa securităţii–securitatea transparenţei“ (program sponsorizat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile), un seminar la care au fost invitaţi ziarişti acreditaţi pe lîngă Ministerul de Interne.*

Ministerul de Interne promovează în mod programatic transparenţa şi deschiderea comunicaţională, totuşi această transparenţă nu poate să fie totală, au afirmat reprezentanţii ministerului. Ei au încercat să-i convingă pe ziarişti prezenţi de necesitatea păstrării tăcerii asupra unor subiecte care vizează persoane bănuite de a fi comis anumite infracţiuni. Motivele sînt multiple, unele dintre ele ţin de prezumţia de nevinovăţie a persoanei bănuite de încălcarea legii, altele de dreptul la imagine, de protecţia victimelor etc. În multe alte cazuri decizia de a nu face publice anumite informaţii este motivată de teama că, odată cunoscute, anumite fapte pot influenţa anchetele poliţiei sau pot da sugestii unor potenţiali infractori. Au fost prezentate cazuri în care informaţiile apărute în presă au îngreunat anchetele poliţiei prin punerea în gardă a infractorilor care nu fuseseră reţinuţi. În situaţiile enumerate mai sus, s-a spus: „opacitatea de care serviciile de presă din MI sînt acuzate este pe deplin justificată“. **(I.A.)**

Dr. MONICA SĂVULESCU VOUDOURIS (Olanda), Prof. Dr. CAMIL FUCHS (Israel)

Identitatea iudaică la noua generaţie

Rezultate preliminare dintr-un studiu de sociologie comparată prezentate la Conferinţa internaţională „România şi românii în ştiinţa contemporană"
Braşov, România, 27–31 mai 1997

Globalizarea, fenomen mondial mult discutat în ultimul deceniu, presupune atît fluctuaţia internaţională a capitalului, cît şi a forţei de muncă. Această fluctuaţie umană atrage după sine probleme sociologice inedite, de amploare mondială. Studiul unor asemenea probleme necesită la rîndul lui internaţionalizarea cercetării sociologice.

Un proiect de cercetare sociologică comparată a iniţiat în urmă cu un an Institutul de cercetări **Studia Interetnica Research** din Olanda (prof. **H. Heeren**, dr. **W.H. Campbell**, dr. **M. Săvulescu-Voudouris**). Invitaţia de colaborare a fost lansată Universităţii din Tel-Aviv (prof. **Camil Fuchs**), Universităţii din Amsterdam (prof. **H. Lamur**) şi Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (doct. **Mihai Răzvan Ungureanu**).

Dată fiind actualitatea şi modernitatea cercetării sociologice internaţionalizate, coautorii proiectului au avut în vedere şi antrenarea studenţilor în acest demers. Cercetarea a îmbinat astfel un aspect teoretic cu unul practic: o suită de prelegeri despre socio-psihologia imigranţilor şi a minoritarilor (dr. **Monica Săvulescu-Voudouris**, Olanda) şi despre prelucrarea datelor statistice (prof. **Camil Fuchs**, Tel Aviv) au fost susţinute la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi; interviurile pe teren au fost efectuate de studenţii din Olanda şi România (**Mashja Cohen**, Universitatea din Amsterdam, **Dana Ionescu** şi **Dumitru Iacob**, Universitatea „Al.I. Cuza", Iaşi).

Cercetarea şi-a propus studiul identităţii iudaice la generaţia de după cel de-al doilea război mondial în două ţări europene (Olanda şi România). Prezentul raport este un studiu-pilot bazat pe un număr relativ redus de respondenţi din cele două ţări. Etapizarea cercetării, cu un studiu-pilot precedînd cercetarea pe scară largă, s-a dovedit de mare importanţă în acest caz. Analizarea aspectelor variate ale subiectului cercetat (incluzînd formularea chestionarelor, selectarea eşantionului, selectarea celor care au luat interviurile etc.) a oferit, potrivit studiului-pilot, informaţii valoroase care pot îmbunătăţi substanţial cercetarea pe scară largă, mărindu-i acurateţea şi validitatea.

De ce „identitatea iudaică"?

În ultimele decenii, emigrarea/imigrarea a devenit un fenomen de masă în Europa. În aproape fiecare ţară europeană se naşte în prezent o a doua sau chiar o a treia generaţie de imigranţi. Chiar şi popoarele tradiţionaliste, care n-au cunoscut niciodată o emigraţie masivă, au acum o numeroasă diasporă. La toate aceste populaţii, conservarea identităţii etnice în circumstanţele absolut diferite create de emigraţie este o problemă de mare semnificaţie. Această conservare a identităţii la noile generaţii diferă mult de la o ţară de emigraţie la alta. Copilul de greci, turci, sau marocani, spre exemplu, născut în Germania, diferă mult de cel născut în Franţa sau Olanda, ca să nu mai vorbim de diferenţa faţă de cel născut în ţările de origine.

Acceptat fiind deci faptul că formele de păstrare a identităţii diferă de la un grup etnic la altul şi de la o ţară la alta, studiul unei **minorităţi anume** în cîteva ţări din Europa poate contribui la înţelegerea multiplelor aspecte ale acestei problematici.

Identitatea iudaică, **prin vechimea ei, aria întinsă de răspîndire şi gradul înalt de conservare**, poate fi considerată paradigmatică. Studiul ei în cîteva ţări pune în evidenţă factori generali care contribuie la păstrarea identităţii unei minorităţi de-a lungul secolelor, **specificitatea** anume a minorităţii studiate şi specificitatea **ţărilor** în care se face studiul privind politica lor naţională. Deci, scopul general al acestei cercetări a fost studierea factorilor de continuitate şi discontinuitate în conservarea identităţii unui grup etnic de imigranţi (spre exemplu turci, greci, marocani, născuţi în Europa şi – de ce nu? – români născuţi în alte ţări decît cea de origine a părinţilor lor). Scopul specific al cercetării a fost studiul conservării identităţii iudaice, considerată paradigmatică, la generaţia de după cel de-al doilea război mondial.

De ce generaţia de după cel de-al doilea război mondial?

Motivul alegerii acestui grup-ţintă este dat de faptul că pentru prima dată apare în istoria poporului evreu un element comun cu celelalte grupuri etnice de emigranţi, şi anume, **posibilitatea deciziei** de a emigra în propria ţară (Israelul) sau de a rămîne în ţara în care s-a născut.

Diferenţa faţă de celelalte grupuri etnice de emigranţi se constată în relaţia acestei generaţii cu ţara de origine: un trecut extrem de îndepărtat în care părinţii au emigrat, spre deosebire de trecutul relativ apropiat al turcilor, marocanilor, grecilor etc. Un alt element substanţial de diferenţiere: experienţa traumatică a Holocaustului prin care au trecut părinţii generaţiei studiate.

De ce Olanda şi România?

Motivul alegerii celor două ţări trebuie căutat în elementele lor comune: ambele au avut în trecutul apropiat o substanţială populaţie evreiască; această populaţie a fost concentrată în anume regiuni (spre exemplu, în Amsterdam şi respectiv în Iaşi, cele două localităţi în care s-a desfăşurat studiul); în ambele ţări, generaţia anterioară celei studiate a trăit experienţa Holocaustului; ambele ţări au cunoscut o masivă emigraţie spre Israel după cel de-al doilea război mondial. Faptul că totuşi un anume grup a rămas în Europa aduce date interesante despre motivaţiile generale ale vieţii în diasporă.

Există, desigur, diferenţe între cele două ţări din punctul de vedere al subiectului cercetat, şi anume: Olanda este o ţară situată geografic în vestul Europei, cu un regim democratic oficializat de peste un secol, este o ţară cosmopolită (cu populaţii postcoloniale şi nu numai), o ţară în care antisemitismul şi orice altă formă de rasism sînt pedepsite prin lege.

România, cu o altă istorie şi aşezare geografică pe continent, este o ţară postdictatorială, cu o cultură tradiţională şi tradiţionalistă (deşi o oarecare experienţă în multiculturalism începe după 1918), o ţară în care anumite tendinţe antisemite mai răzbat totuşi în presă şi în documentele unor partide extremiste (sau, citîndu-l pe prof. **Nicolae Cajal**, preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti: *„În România nu mai există antisemitism, dar există antisemiţi"*).

Rezultatele de care dispunem în momentul de faţă sînt cele obţinute printr-un **studiu-pilot**, realizat prin chestionarea a cîte 20 de respondenţi din fiecare ţară. Chestionarea s-a desfăşurat în interviuri *face to face*, pe baza a 170 de întrebări codificate şi a numeroase întrebări deschise referitoare la identitatea iudaică potrivit definiţiei lui **Ido Abraham**: unitatea constituită din gradul diferit de reprezentare a cinci aspecte, şi anume: 1) religie, cultură, tradiţie; 2) experienţa directă sau indirectă a antisemitismului şi xenofobiei; 3) relaţia cu Israelul; 4) relaţia cu populaţia şi cultura ne-evreiască; 5) experienţa de viaţă personală. Potrivit acestor obiective, studiul a urmărit să scoată în evidenţă imaginea pe care o are grupul-ţintă despre el însuşi (se consideră parte a poporului ţării în care trăieşte, grup etnic minoritar, grup religios, populaţie transnaţională etc.) şi cauzele care determină această imagine.

Printre aspectele studiate putem numi: motivaţia grupului de a rămîne în diasporă (factori politici, economici, religioşi, culturali, de încredere/neîncredere într-o ţară sau alta), formele de comunicare în cadrul grupului etnic (relaţie între generaţii, organizaţii etnice etc.) şi în afara grupului etnic (izolare, solidaritate, participare la activităţi împotriva antisemitismului şi xenofobiei etc.).

Rezultatele studiului-pilot – întrebările codificate:

A. Acest studiu s-a realizat pe răspunsurile a 20 de evrei tineri din România şi 20 din Olanda care au acceptat să participe la cercetare. Vîrsta respondenţilor a fost de 18–29 ani în România şi 20–34 ani în Olanda. Intervievaţii au fost selectaţi prin tehnica „bulgărelui de zăpadă". Atît într-un grup, cît şi în celălalt, au fost 13 bărbaţi şi 7 femei. Cele 170 de întrebări au fost împărţite în şase secţiuni, corespunzător unor arii specifice de interes: a) general şi demografic; b) identitatea iudaică a respondentului şi a familiei lui; c) atitudini personale şi generale referitoare la identitatea iudaică; d) discriminare şi manifestări antisemite; e) participarea la activităţile organizaţiilor evreieşti şi neevreieşti; f) relaţii cu Israelul.

B. Analiza statistică a datelor a avut ca prim scop evidenţierea diferenţelor privitoare la sus-numitele aspecte ale identităţii iudaice în cele două ţări.

C. Analizele pe care le prezentăm sînt bazate pe indicii obţinuţi din cele 170 de întrebări originale. Indicii sînt calculaţi ca şi combinaţii ale răspunsurilor la subsetul întrebărilor referitoare la problemele specifice. Toţi indicii sînt gradaţi pe o scară de la 1 la 10. Am creat 15 asemenea indici, calculaţi pentru fiecare subiect din cele două ţări. Tabelul alăturat prezintă indicii şi media lor la cele două eşantioane. Am însemnat cu ** indicii unde a apărut o diferenţă statistică semnificativă între mediile celor două ţări.

Observăm din tabel o diferenţă semnificativă între ţări la opt dintre cei 15 indici:

- condiţiile în ţara în care trăiesc
- efecte ale identităţii iudaice în viaţa socială şi profesională
- solidaritate cu ne-evreii
- discriminare
- manifestări antisemite
- încredere în viitorul evreimii în ţară
- planuri de a emigra în Israel
- încredere în viitorul Israelului

În continuarea analizei datelor, constatăm că evreii din România au mai puţine motive să fie mulţumiţi de efectele identităţii lor iudaice asupra vieţii lor sociale şi profesionale decît cei din Olanda. Aceeaşi diferenţiere în favoarea Olandei în problema discriminării şi a manifestărilor antisemite.

Respondenţii din România au mai puţină încredere în viitorul evreimii decît respondenţii din Olanda şi o mai mare dorinţă de a emigra în Israel. Au de asemenea o mai mare încredere în viitorul Israelului decît respondenţii eşantionului din Olanda.

Dar, comparativ cu Olanda, în ceea ce priveşte relaţiile lor cu populaţia ţării, tinerii evrei din România par să exprime mai multă solidaritate cu ne-evreii în general şi cu evreii şi ne-evreii cu care împart aceeaşi mentalitate şi au aceleaşi idealuri.

Deşi mediile în cele două ţări nu arată o diferenţă semnificativă, am constatat că indicii diferă totuşi ca distribuţie. Astfel în România evaluarea se concentrează în jurul cifrei 7, niciodată necoborînd sub 5. Foarte rar ea se ridică peste 9. Situaţia este diferită la eşantionul olandez. Aici avem atît evaluări foarte joase, cît şi foarte înalte, denotînd o mai largă dispersare a atitudinilor la această populaţie.

Dacă examinăm indicele solidarităţii cu populaţia ne-evreiască, vedem nu numai că la eşantionul din România media este mult mai extinsă decît la cea din Olanda, dar întreaga distribuţie se concentrează în jurul unor valori diferite (8,5 în România şi 6,5 în Olanda). Aceasta indică faptul că în România **în mod uniform** şi mult mai mult decît în Olanda, populaţia evreiască pare să fie mai solidară cu populaţia ne-evreiască.

Analiza răspunsurilor privind discriminarea relevă că, în Olanda, la nici unul dintre indici nu există subiect care să dea o cifră peste 6. Din nefericire, în eşantionul român aflăm la amîndoi indicii respondenţi cifra 8, sugerînd că ei simt, fie personal, fie în general, că în ţară există semne de discriminare şi manifestări antisemite.

Alte analize se referă la viitor, mai exact la încrederea respondenţilor în viitorul evreimii în ţara în care trăiesc şi respectiv la încrederea lor în viitorul statului Israel. Rezultatele la problematicile sus-menţionate sînt complet opuse în cele două ţări. În ceea ce priveşte încrederea în viitorul evreimii (a modului de viaţă evreiesc, deci) în ţara în care trăieşte, în eşantionul românesc nu există nici un respondent a cărui evaluare să fie peste peste 6, pe cînd în eşantionul olandez marea majoritate a evaluărilor este concentrată peste 6, indicînd un nivel mai înalt al încrederii. Imaginea este însă răsturnată cînd este vorba despre încrederea respondenţilor în viitorul Israelului. Aici, în eşantionul românesc, marea majoritate a evaluărilor este peste 7, indicînd un nivel mai înalt al încrederii, pe cînd în eşantionul olandez majoritatea evaluărilor sînt sub 7.

Rezultatele studiului-pilot – întrebările deschise

Datorită posibilităţii de-a intra în legătură cu respondenţii folosind tehnica „bulgărelui de zăpadă" şi a vîrstei pe care ne-am propus-o (18–35 ani) pentru grupul-ţintă, majoritatea celor intervievaţi a fost constituită din studenţi sau proaspăt licenţiaţi. Eşantionul este deci format de un grup de tineri intelectuali, atît în Olanda, cît şi în România.

După cum am mai menţionat, pe lîngă întrebările codificate, respondenţilor li s-a oferit posibilitatea de a răspunde şi la întrebări deschise. Cu toată circumspecţia de rigoare necesară interpretării unor întrebări individuale deschise, putem totuşi observa pe baza acestor întrebări anumite caracteristici ale populaţiei studiate.

Astfel, constatăm că:

– tinerii din studiul nostru sînt deschişi faţă de societatea în care trăiesc, idealişti şi toleranţi faţă de popoarele cu care coa-

D. Mediile celor 15 indici, în România şi Olanda

	R	O	
1) Condiţii în ţară	5,27	6,7	**
2) Religie, tradiţii	7,4	7,1	
3) Efecte ale identităţii asupra vieţii sociale/profesionale	6,5	7,4	**
4) Solidaritate cu evreii	7,8	7,2	
5) Solidaritate cu ne-evreii	8,1	6,8	**
6) Atitudini şi sentimente legate de identitate	7,9	7,8	
7) Discriminare	4,2	2,7	**
8) Manifeste antisemite	5,4	2,7	**
9) Încredere în viitorul ţării	7,4	7,0	
10) Încredere în viitorul evreimii în ţară	3,3	7,0	**
11) Activităţi în organizaţii evreieşti	4,4	3,4	
12) Importanţa organizaţiilor evreieşti	7,3	7,6	
13) Participare la activităţi organizate	3,8	4,4	
14) Planuri de emigrare în Israel	8,2	5,6	**
15) Încredere în viitorul Israelului	8,7	5,8	**

bitează (atît cele naţionale, cît şi restul etniilor conlocuitoare);

– dar, în acelaşi timp, îşi asumă în unanimitate identitatea iudaică (mai detaşaţi şi cu mai puţin patos în Olanda – unde apar răspunsuri de tipul *„accept"*, *„m-am născut astfel"* etc. – şi integral, cu mai multă şi dramatică conştiinţă de sine în România – *„consider o laşitate orice formă de dezicere"* etc.);

– în nici una din aceste ţări nu apare nici o formă de extremism religios (*„respect orice religie"*, *„toate religiile sînt pentru mine interesante"* etc.) sau politic, deşi generaţia se dovedeşte ancorată în general în actualitatea politică a ţărilor respective. Acest lucru este evident în răspunsurile la întrebările deschise, unde apar referiri negative la persoane şi situaţii concrete (Corneliu Vadim Tudor şi corespondenţii lui olandezi Theo van Gogh şi Jan Maat, activitatea unor grupuri extremiste de ultimă oră, cum ar fi cel din Cîmpulung Moldovenesc, discursuri şi documente ale partidului România Mare, declaraţii ale lui Petre Roman prin care se dezice de identitatea lui iudaică – tipul non-Jewish-Jew).

Există la aceste chestionare şi cîteva răspunsuri care ne dau de gîndit, cum ar fi, spre exemplu:

– faptul că respondenţii, deşi „respectă", nu cunosc, de fapt, în profunzime, nici una din religiile popoarelor cu care coabitează (cu o nonşalantă ignoranţă în Olanda; mai atenuat în România, unde, familiile mixte fiind mai frecvente, şi penetraţia în lumea spirituală a „celuilalt" este mai mare);

– respondenţii declară aproape în unanimitate că organizaţiile etnice au un rol important în păstrarea identităţii, dar nu se implică aproape deloc în activităţile acestor organizaţii (din raţiuni individualiste în Olanda – *„nu am timp"*, *„am alte interese"*, etc.; cu justificări adeseori derutante în România – *„nu am puterea necesară"*, *„din comoditate"*, *„e o treabă pentru bărbaţi"*, *„nu m-am gîndit la aşa ceva"*);

– respondenţii nu se manifestă **activ** împotriva rasismului şi xenofobiei în nici una din cele două ţări, deşi în ambele ei recunosc recrudescenţa acestor fenomene în ultimii ani;

– **antisemitismul** nu li se pare o formă de **xenofobie, ci un dat în sine**, necorelat cu atitudinea intolerantă faţă de alte etnii, deşi, din nefericire, această atitudine ştim că există (în Olanda faţă de turci sau marocani; în România adeseori faţă de maghiari şi mai totdeauna faţă de ţigani).

Continuarea şi extinderea cercetării

Deşi există o literatură destul de vastă despre identitatea iudaică de dinaintea şi din timpul celui de-al doilea război mondial, atît în Olanda cît şi în România, la capitolul „generaţia de după război", cataloagele bibliotecilor şi ale centrelor de informare sînt aproape goale. Dată fiind utilitatea lui, realizatorii acestui studiu îşi propun extinderea lui la 200 de respondenţi în fiecare din cele două ţări ale cercetării-pilot. Acelaşi colectiv este implicat momentan într-un studiu-pilot al identităţii iudaice în zona Caraibelor (fostă colonie olandeză), unde grupul ţintă este caracterizat de un element specific, care poate avea urmări fundamentale asupra identităţii lui: nici tînăra generaţie şi nici părinţii ei nu au cunoscut direct Holocaustul. Caracteristica aceasta, manifestîndu-se cu particularităţile de rigoare, specifice zonei, istoriei şi climatului spiritual, apare şi în ţările Americii Latine. O altă zonă cu mare populaţie evreiască şi cu multe aspecte de multiculturalism, în care cercetătorii intenţionează să-şi continue studiul.

Importanţa demersului

Studiul tratează **în premieră** un grup etnic cu o anumită particularitate:

– generaţia de evrei născuţi după cel de-al doilea război mondial este **prima generaţie** de evrei din istorie care **din emigranţi fără ţară, devin emigranţi cu o ţară (Israelul)**. Astfel, asistăm la momentul istoric în care, în cazul lor, la fel ca în cazul altor grupuri de emigranţi de diferite etnii, atît identitatea lor cît şi atitudinea altora faţă de ei sînt influenţate nu numai de **factori interni** (tradiţii, religie, viaţă de comunitate, etc.), ci şi de **factori externi** (viaţa politică şi socială din Israel). Studiul efectuat pînă acum ne arată că fascinaţia raportării la noua ţară există la toţi respondenţii (mai accentuată, dar în mai mare necunoştinţă de cauză în România – *„doresc să merg în Israel, dar n-am avut încă posibilitatea"*, *„nu dispun de posibilităţi financiare să merg în Israel"* etc.; în cunoştinţă de cauză şi cu multe accente critice în Olanda – *„din cauza politicii lui Nethaniahu nu sînt de acord cu ceea ce se întîmplă acum în Israel"*, *„în Israel există pericolul unui război între religioşi şi liberali"*, etc).

– În condiţiile continuării şi lărgirii acestei cercetări, ea ar putea deveni primul studiu despre **un grup etnic aflat şi rămas în diasporă, care, pe parcursul generaţiei studiate, dobîndeşte un stat naţional**. Istoria contemporană ne dă argumente să credem că acest proces poate continua şi în cazul altor etnii, cum ar fi, spre exemplu, **palestinienii, kurzii**, etc. Pentru studiul lor, în viitor, continuitatea şi discontinuitatea păstrării identităţii iudaice în diasporă la o generaţie contemporană cu înfiinţarea statului ei naţional va avea, în mod cert, o valoare paradigmatică.

ŞTEFAN ARDELEANU

O etică a relaţiei profesor–elev

Societatea românească trece printr-o perioadă de transformări mai mult sau mai puţin profunde. Aparent, pasul grăbit al reformei creează impresia unor schimbări în bine la toate nivelurile. Cu toţii ne dorim să vedem în deceniile care urmează o Românie mai civilizată, mai democrată, mai apropiată de ceea ce vedem sau auzim de prin alte părţi. Părerea mea este că unul din factorii care ar putea duce la concretizarea speranţelor noastre, mai mult decît alţii, îl reprezintă copiii. Viitorul le aparţine. Din această perspectivă se poate spune că rolul învăţămîntului este covîrşitor.

Cred că cea mai mare realizare de care am putea fi capabili ar fi aceea de a aduce copiilor noştri un plus de libertate. Un copil liber, care gîndeşte cu mintea-i proprie, va deveni un adult liber şi capabil de decizii proprii. Un copil respectat şi tratat ca atare îi va respecta la rîndu-i pe ceilalţi, şi acum, şi mîine, cînd va deveni adult. Şi cine ar putea avea un rol important în vederea realizării acestui deziderat? Firește că educatorul, învăţătorul, profesorul. Întrebarea este: se urmăreşte acest deziderat?

Copilul român – un copil stresat

Statisticile internaţionale plasează România între primele locuri în lume din punctul de vedere al informaţiei cuprinse în programele de învăţămînt. Toate materiile, începînd cu istoria, geografia, continuînd cu ştiinţele exacte, conţin programe cu cantităţi imense de informaţie, ce depăşesc cu mult nivelul mediu de capacitate intelectuală a unui copil. S-ar putea susţine că finalitatea dorită ar fi obţinerea unei temeinice culturi generale. Dar rezultatul concret (şi aici am în vedere majoritatea covîrşitoare a copiilor) este cu totul opus. Ceea ce se realizează este o suprasolicitare căreia puţini copii îi fac faţă. În plus, materiile sînt privite de către profesori ca fiind disjuncte. În general, fiecare profesor are în vedere strict obiectul său de activitate şi este şi destul de pretenţios. Foarte mulţi elevi se descurcă bazîndu-se pe simple calcule matematice, avînd ca unic scop asigurarea mediei de promovare. Ce se întîmplă cu elevii ambiţioşi cărora le este ruşine să obţină note mici? Aceştia sînt pur şi simplu forţaţi să renunţe la copilărie. Să iau ca exemplu un copil de clasa a 8-a, care are de susţinut un examen de admitere. El are, în linii mari, următorul program: 5–6 ore pe zi şcoală. Apoi, circa 2–3 ore are de pregătit temele pentru acasă. În plus, alte 2–3 ore se pregăteşte la matematică şi română, unde are de susţinut examenul respectiv. O sumă ne arată că elevul respectiv studiază circa 11–12 ore pe zi, depăşind programul unui salariat obişnuit. Rezultatul este crearea unui copil stresat, obsedat de examenul ce-l aşteaptă, pe de-o parte, dar şi dornic să fie la înălţime şi la celelalte obiecte, cum a fost pînă acum. Este conştient profesorul de această realitate? În principiu, nu. Din contra, cum prinde ocazia să găsească vreun astfel de elev cu lecţia nepregătită, îl şi sancţionează prin notare sau prin vorbe de genul: *„Tocmai tu, Ionescule, să vii cu lecţia nepregătită! Ce exemplu le dai tu colegilor tăi? Să-ţi fie ruşine!"*. Şi puteţi fi siguri că-i va fi ruşine. Practic, fiecare profesor are pretenţia de la aceşti copii să fie capabili de asemenea eforturi pe care nici ei, ca profesori şi adulţi, nu sînt în stare să le facă. Eterna justificare este olimpiada. Olimpiada reflectă anumite realizări, într-adevăr extraordinare, dar ale unui număr foarte restrîns de copii. Aceste realizări nu sînt un argument pentru suprasolicitarea la care sînt supuşi copiii normali şi care constituie marea majoritate. Pentru a nu vorbi de copiii slab dotaţi intelectual, care sînt pur şi simplu depăşiţi. Spre exemplu, geometria care se studiază în clasele 6–7–8 se repetă, aproape, cu mici plusuri, în clasele 9–10. Învăţămîntul gimnazial este un învăţămînt al detaliului. Copiilor le este imposibil să înţeleagă tot, fiind prea mult, şi atunci memorează cît pot. Luaţi o lecţie predată în clasa a 6-a la un obiect, biologie, să zicem, luaţi un copil premiant şi întrebaţi-l în clasa a 7-a din ea. Cei mai mulţi nu îşi vor aminti mai nimic, pentru că nu au avut efectiv timp pentru înţelegere şi asimilare. Au tocit, cum se spune, au luat nota şi au uitat.

Profesori şi elevi

Pedagogic vorbind, relaţia profesor–elev implică trei componente: **predare, învăţare, evaluare**. Dar această relaţie, fundamentală în orice societate, se grefează, ca orice relaţie umană, pe un fond etic. Ceea ce vreau să afirm este faptul că accentul pus pe etica relaţiei profesor–elev este ca şi inexistent, în cel mai fericit caz este minimalizat. Faptele converg, din contra, spre lipsa cadrului etic care ar trebui să fie fundamentul relaţiei respective.

Firește că nu voi cădea în păcatul unei generalizări pripite, recunoscînd că există destule excepţii. Voi analiza un prim aspect: limbajul. Mulţi dascăli au o viziune unilaterală din acest punct de vedere. Astfel, unii profesori nu consideră ca pe o lipsă de respect folosirea unui limbaj jignitor la adresa elevilor. El cere elevilor să-l respecte, dar nu şi invers. Astfel, se ajunge ca folosirea unor cuvinte precum *„tîmpitule"*, *„cretinule"*, *„handicapatule"*, *„dobitocule"*, *„idiotule"* să fie folosite în mod curent, de către unele din cadrele didactice, la adresa elevilor lor. În schimb, orice strîmbare din nas sau chiar o întrebare poate fi socotită o ofensă gravă adusă profesorului, pentru care nici o măsură nu este prea severă. Ca să nu mai spun că sînt profesori care acordă note de 2 sau 3 la materia lor pentru acte de indisciplină, ceea ce este inadmisibil, neavînd nici o legătură. Deontologic, o lege morală spune că trebuie să-i tratezi pe ceilalţi în aceeaşi măsură cum te tratează ei pe tine, ca fiind toţi persoane umane. Această lege elementară este respinsă în mod constant de către unii profesori. Ce este trist şi chiar ciudat este faptul că această lipsă de respect, reflectată în limbaj, este acceptată chiar de către unii părinţi, cărora nu li se pare deloc nelalocul ei! Mai mult, s-au văzut cazuri cînd părinţii au cerut profesorilor să-i bată pe copiii lor, căci numai aşa se poate face treabă! Un alt tip de violenţă, pe lîngă cea verbală, mai rar întîlnită, este violenţa corporală. Incredibil, dar pe deplin adevărat, violenţa, bătaia, mai pe românește, este încă o „metodă pedagogică" folosită în unele şcoli. Repet, în unele cazuri, această practică este acceptată chiar şi de unii părinţi. Dar, chiar şi în aceste cazuri extreme, profesorul nu are nici un fel de justificare pentru utilizarea unor astfel de „metode".

Profesori şi profesori

De ce apare această unilateralitate în etica relaţiei profesor–elev? De ce respect doar de-o parte şi nu şi de cealaltă? Probabil că vîrsta ar fi cauza acestei nereciprocităţi. Acest criteriu al vîrstei apare nu doar în acest tip de relaţie, ci şi în cadrul relaţiilor **profesor-profesor**. Acest criteriu afirmă, în mod tacit, dar larg acceptat, faptul că vîrsta ar fi un criteriu absolut al competenţei. Astfel, un profesor tînăr este tratat ca unul care trebuie să tacă, ca unul al cărui cuvînt este cu totul irelevant, indiferent de capacităţile sale sau de modul său de a fi. În general, într-o cancelarie, numai cei cu vechime considerabilă sînt într-adevăr competenţi. Nu vreau prin aceasta să neg rolul experienţei în procesul de învăţămînt, dar a absolutiza acest criteriu duce, ca orice absolutizare, la consecinţe nefaste. Astfel, după ce că salariile sînt mici, cum sînt, acest criteriu absurd este un factor suplimentar ce duce la exodul tinerilor spre alte domenii.

Există unii profesori care gîndesc cam aşa: *„salariile sînt atît de mici, munca de profesor este aşa cum este, cu un mare consum nervos, copiii îmi macină toată viaţa etc. De ce să nu compensez aceste dezavantaje într-un fel?"*. Şi unii o şi fac, după regula celebră a şpăgii. Sînt profesori care, în mod premeditat, lasă corigenţi. La fiecare sfîrşit de trimestru şi, în mod special, la sfîrşitul anului şcolar, la uşa acestor oameni sînt cozi în toată regula. Fiecare copil după posibilităţi, unii, în ciuda lipsei de posibilităţi financiare, se descurcă cum poate. Firesc că aceştia nu sînt singurii care practică acest tip de venit ilicit. Sînt alţii pe lîngă care cîştigurile lor sînt o nimica toată. Este adevărat, salariile sînt mici. Dar profitul realizat mi se pare monstuos şi inacceptabil din punct de vedere moral, deoarece apare de pe urma unor copii. Or, copiii sînt cei din urmă care ar trebui puşi în contact cu aceste practici. În plus, ce respect mai poate impune un astfel de om? Ce model de urmat? Mai mult, cei care sînt corecţi şi nu profită de pe urma copiilor sînt de multe ori priviţi prin analogie cu primii, în virtutea unei inerţii firești la niște copii, care nu au capacitatea de discernămînt a unui adult.

M-am referit în mod special la copiii din ciclul gimnazial, dar nu cred că nu se păstrează cît de cît analogia şi la ciclul liceal. Cum la noi predomină extremele, aş aminti şi cazuri opuse celor descrise pînă acum. La un liceu din Bucureşti, un profesor a îndrăznit să-i dea un 4 unui elev al cărui părinte este un om mai mult decît înstărit. Elevul, care era dotat şi cu bodyguard, l-a aranjat pe „îndrăzneţ". Pentru a nu aminti de cazuri şi mai grave, de tentative de viol asupra unor tinere profesoare din partea unor liceeni care au părinţi sus-puşi.

Această problemă, într-adevăr spinoasă, a aspectelor etice ale relaţiilor dintre profesori şi elevi, trebuie scoasă la lumină, deoarece numai aşa pot fi rezolvate cazurile extreme, ca şi cele mai puţin de senzaţie, dar poate mai de profunzime, care se regăsesc în învăţămîntul românesc. O etică bazată pe respect reciproc, cu toate consecinţele de rigoare, un cadru democratic de dialog între profesori şi elevi şi o orientare mai mult spre formarea de personalităţi, de oameni cu capacităţi proprii de orientare în viaţă, este ceea ce cred eu că ar trebui să stea la baza sistemului educaţional.

ANDREI CODRESCU

A face artă din cortina tocată

Reflecţii asupra artei post-comuniste

Cînd am ales titlul de mai sus, am avut în minte „varză tocată". Această importantă legumă se toacă foarte frumos şi este esenţială pentru înţelegerea Europei de Est. Tocătoarele de hîrtie, de exemplu, încă nu au ajuns în România, pentru că, dacă ajungeau, poliţia secretă n-ar fi **îngropat** documentele – le-ar fi tocat, aşa cum procedează CIA sau alţii cu asemenea dotări civilizate. Varza este floarea Europei de Est, aşa cum usturoiul e ceea ce Salvador Dali numea odată *„floarea de lună a Mediteranei"*.

Această vegetală frunzoasă, ca o ceapă, este o legumă postmodernă desăvîrşită.

Bineînţeles că în vreme ce rosteam „varză" în asociere cu „tocat", mintea mea rezona Cortină. În ce măsură Cortina de Fier este mai importantă decît o Cortină de Varză îi preocupă pe mulţi artişti postmoderni care îşi expun aici operele.

Găsesc pretutindeni în această expoziţie aluzii la varză . În pictura Ioanei Bătrînu, „Porcii noştri", porcii înfăţişaţi conotează varza. Întrebarea se ridică, mai întîi: *„Care e diferenţa între porcii noştri şi ai lor?"* Numai cineva crescut sub soarele luminos al cincinalelor poate înţelege întrebarea şi-i poate da un răspuns: *„Porcii noştri sînt diferiţi de porcii lor, pentru că porcii noştri sînt porci* ***socialişti****"*.

Fotografia din 1992 a lui Josef Kiraly are ca subiect enorma satisfacţie, amestecată cu viclenie, a unei gospodine tipice, care ţine la vedere un trunchi de porc deschis pentru privitorul care simte, dacă e un est-european înfometat, invidie, lăcomie şi scîrbă, deopotrivă.

Toate ţările din regiune, oricare ar fi diferenţele istorice, culinare şi religioase, au avut o experienţă identică cel puţin pe durata a patru decenii de comunism.

Cortina de Fier a fost mai importantă decît cortina de varză.

Socialismul de fier şi ciment

Cu regret, mă voi despărţi de varză pe moment, pentru a mă ocupa de alte materii ale vieţii sub comunism, anume fierul (oţelul), cimentul şi ţigările. Aceste materiale au suferit de supraproducţie şi supraconsum în sens literal, literar şi metaforic. Cortina de Fier era din sîrmă ghimpată. Sîrmă ghimpată care ne închidea, la sensul propriu. Metaforic, ea închidea întregi zone de gîndire, literatură, credinţă. Lucrările de fier, care pentru comunişti erau simboluri ale industrializării glorioase, au ruginit foarte repede şi au devenit semne ale unui viitor nerealizat, gunoaie în peisaj. În iunie 1996, cînd călătoream de la Bucureşti la Sibiu, am fost uimit (şi întristat) de structurile de fier abandonate, vizibile de pe drum. În anii 1970, anii celei mai intense campanii de retorică naţionalistă a lui Ceauşescu, ţara a falimentat din cauza acestor fabrici de oţel. Ceauşescu a ordonat ridicarea fabricilor pentru a vinde oţel ieftin pe piaţa americană aflată în depresiune. Pînă au apucat măgăoaiele să producă, industria americană a oţelului îşi revenise şi Ceauşescu a rămas cu fabrici nefolositoare, sate nepopulate din cauza cererii de forţă de muncă şi economia în ţăndări.

Fierul, asociat cu muncitorul eroic, a fost versiunea stalinistă a manei cereşti. Materialul se folosea la construit puşcării şi locuinţe asemănătoare cu puşcăriile, ceea ce oglindea lagărul general – se şi numea lagăr socialist. Pentru figurile cu adevărat grandioase, materialul preferat era bronzul. Aceasta, ca multe alte absurdităţi ale momentului, demonstra impulsul conservator al cenzurii socialiste. În iunie 1996, am participat la un festin special de la Palatul Mogoşoaia, lîngă Bucureşti. Toţi nou-îmbogăţiţii (tineri zvelţi cu telefoane celulare, „celuliştii", şi consoartele lor ca nişte modele) şi politicienii importanţi erau de faţă, pe lîngă mesele încărcate cu mîncare şi băutură oferite de o importantă firmă occidentală. Stăteam de vorbă cu trei venerabili academicieni, care au suferit şi supravieţuit multor schimbări de regim şi secretarele lor tinere şi frumoase, care se îngrijesc pretutindeni de asemenea distinşi bătrîni adaptabili. Erau de faţă şi soţiile, sumbre, oficiale, cu o expresie de dezaprobare pe feţele etern dezamăgite. Am pornit toţi spre un hangar care adăpostea o imensă statuie de bronz a lui Lenin, cea mai mare din

„Gaura din steag" şi „Candoare străină" – cele mai recente apariţii editoriale ale lui Andrei Codrescu în România

România: după 1989 fusese smulsă de pe soclul ei din Bucureşti. Lenin uriaş zăcea pe spate şi, la picioarele lui, cel mai mare bronz al primului ministru, Petru Groza. Venerabilii au făcut nişte mici semne ironice spre statui, dar n-am înţeles de ce nu se simţeau ei total eliberaţi de anxietate şi regret. Soţiile lor, la o distanţă, arătau şi mai mohorîte. Pentru ele, atît idealismul începuturilor, cît şi acest cinism tîrziu nu erau decît noi dovezi ale decăderii impardonabile. Însă tinerele asistente nu-şi făceau scrupule. Una din frumoase s-a căţărat drept pe faţa lui Lenin, făcîndu-i bezele. Asta e istoria voastră, dorea ea să spună. Faptul că venerabilii nu fuseseră terminaţi şi acum mai aveau încă tinere secretare obraznice era o dovadă că supravieţuirea e contrarul idealismului. Şi că bronzul este materialul cel mai perisabil.

Dacă fierul era figura mitologică principală, cimentul era încarnarea sa cotidiană. Cimentul a fost turnat la noi şi peste noi în cantităţi stupefiante. Rîurile au fost îndiguite cu ciment, munţi întregi au fost acoperiţi cu ciment...

Fierul şi cimentul reprezintă cel mai fidel calităţile pe care regimul comunist a dorit să le reprezinte în faţa lumii: duritate şi intransigenţă. Flexibilitatea şi sensibilitatea erau considerate burgheze.

Sculpturi în limba de lemn

Calităţile metaforice ale fierului şi cimentului aveau echivalentul verbal în sloganuri. Acestea nu se rosteau, ci se cîntau ori se scriau pe suprafaţa cea mai mare cu putinţă. În faţa casei noastre din Braşov, pe care-l numiseră **Oraşul Stalin**, oraş în care am trăit cîtva timp, copil fiind, cuvîntul **Stalin** apărea scris din copaci, pe munte. Cînd Stalin a murit, iar Hrusciov a destalinizat Rusia, au început să planteze copaci în golurile dintre litere, dar a trecut mult timp pînă să se şteargă **Stalin**.

Existenţa limbajului simbolic simplist de fier, ciment şi sloganuri te transforma cu uşurinţă în protestatar – într-o măsură, toată lumea era „contra". Oamenii au devenit extrem de inventivi în cioplirea „limbii de lemn", cum se numeşte. Pe la mijlocul anilor 1960, cînd ideologia s-a relaxat – nu atît de mult pentru că a vrut, ci pentru că devenise aşa de găunoasă, încît nimeni n-o mai putea debita cu seriozitate – consensul colectiv a devenit un uriaş semn cu ochiul. Împotriva acestui Uriaş Semn au apărut adevăraţii disidenţi, la sfîrşitul anilor '70 şi în anii '80 şi o mare proporţie din arta nouă se ocupă de asta.

Se vorbeşte mult despre „alienare", euri mobile, mutaţii, transgresiuni şi alte noţiuni familiare postmoderne franceze, dar vreau să introduc o notă discordantă. Faptul că a existat pentru o perioadă atît de lungă o ideologie împotriva căreia s-a putut uni toată lumea a avut efectul că artiştii est-europeni au ajuns la o concepţie despre sine suficient de coerentă şi modernă. În structura găunoasă de fier, ciment şi sloganuri, intelectualii acestor ţări au locuit lumea privilegiată a cărţilor. Educaţia noastră mic-burgheză – şi **a fost** mic-burgheză – a constat din accesul la multă literatură universală în original şi în traducere, precum şi la excepţionale literaturi naţionale. Ştiu că în universităţile româneşti nu se preda Freud şi nici, pe vremea aceea, Lévy-Strauss şi Lacun(a) nu erau traduşi. (Special am pus cuvîntul „lacună", cu eroare de literă la numele lui Lacan.) Însă cei care au vrut să-i citească i-au citit. Intelectualii central şi est-europeni erau poliglоţi şi inventivi, iar după stalinism a avut loc o continuă circulaţie de cărţi. Noi discutam idei occidentale cu aceeaşi naturaleţe cu care respingeam munţii de verbiaj ai propagandei oficiale.

„Moliciunea" cărţilor ne-a creat un spaţiu securizant. Cu cît realitatea oficială era mai dură, cu atît mai moale interiorul capitonat de cărţi. Operele de artă care se ocupă fizic de carte sînt mai puţin un comentariu de natură cabalistică asupra lumii-cuvînt, cît imnul de preţuire pentru libertatea pe care ne-o dau cărţile. Era o libertate licenţioasă care, prin extensie, cuprindea şi erosul, acesta din urmă fiind înconjurat de mai multe paradoxuri dureroase decît este locul aici să înşir.

Lumea „făcută de mînă", a lui Dan Perjovschi, e dovada unui interior mai radical, în care toate cărţile tipărite sînt suspecte, fiindcă au fost permise de cineva, undeva. Perjovschi concepe o lume ce refuză compromisul cu tot ce este autorizat în prealabil. Aristocraţia dispreţuitoare a minţii sale e afirmată cu zel industrios şi obsesiv. Ai dori să citeşti micile cărţi care compun structura mai mare, dar ţi-e teamă de dispariţie. Aşa că nu o faci, rămîi puţin afară, aşa ca onorabilii care ştiu că supravieţuirea ţine de distanţa bine calculată.

Fumul de ţigară

Lumea cărţilor şi a capetelor de ciment avea un liant – fumul. Toată lumea fuma. Ţigările creau o lume neclară, fantomatică, în care eram deopotrivă legaţi şi neconectaţi. Ţigările erau o monedă şi un mediu. Le foloseam pentru a ne cumpăra mici favoruri, pentru a stabili prietenii, pentru a ridica pereţi ai intimităţii, pentru a trimite semnale peste graniţe.

Cărţile au stat la baza imaginii noastre despre lume. Ceea ce a dus la afirmaţia ciudată a unor scriitori, după ce a căzut Zidul Berlinului, anume că Europa Occidentală a fost conservată în Europa de Est într-o formă pură şi ideală, după care occidentalii uituci şi postmoderni tînjesc şi astăzi. Nu ştiu dacă e aşa, mai ales pentru că modul de a privi lumea al est-europenilor se integrase după Primul Război Mondial în Europa de Vest – ceea ce s-a continuat pînă în 1989. Avangarda internaţională a fost în mare măsură opera unor evrei din Europa de Est, de genul lui Tristan Tzara ori Samuel Rosenstock. Hollywood îşi datorează multe din basmele timpurii unor evrei unguri şi înainte, şi după cel de-al Doilea Război Mondial. În timpul Războiului Rece, au fost filmele lui Milosz şi Polanski, ca să nu mai pomenim nenumăraţii designeri şi artişti care au creat mulţimea de *„looks"*, modele ale ultimilor ani. În anii 1960, teatrul lui Jerzy Grotowski a devenit simbolul utopiei tineretului internaţional, care a unit, pentru un scurt moment, Estul şi Vestul. Atunci, Cortina de Fier a dispărut, lăsînd în urmă o cortină a pletelor, căzută mai degrabă între generaţii, decît între ideologii. Mai tîrziu, ideile scriitorilor din samizdat şi-au făcut drumul către Occident şi au ajuns la modă. Pînă în 1989, mult din arta şi literatura de la Paris şi New York purta marca Praga, Bucureşti, Budapesta şi Moscova.

Occidentul nu a adoptat doar un *„look"*, ci şi o anumită speranţă că viziunea politică asupra lumii este importantă şi necesară. Probleme ale memoriei şi uitării, care pentru est-europeni reprezentau reflectarea imediată a distorsiunilor istoriei prin ideologie, au dobîndit o acuitate sporită pentru occidentali sub presiunea paliativelor consumului. Recursul la mit şi la trăiri religioase reprimate au adus un aer proaspăt în Vest – de mult obişnuit să accepte criticile materialiste ale realităţii.

Paradoxal – iar arta central şi est-europeană este bineînţeles de o natură paradoxală –, după căderea Zidului de la Berlin, artiştii din Europa de Est, care căutau noi tehnici şi soluţii, au început să dobîndească un caracter mai degrabă naţional decît internaţional. Unii au început chiar să ia înapoi din Occident simboluri care deveniseră facil populare. E de ajuns în acest sens să vedem ce s-a întîmplat cu Dracula, cea mai notorie figură a românilor, în viziunea artiştilor români care se ocupă de subreal. Personajul se încarcă de înţelesurile istoriei recente. Şi este de sperat că artiştii de aici vor reda această figură, într-o formă superioară şi mai profundă, celor care au aplatizat-o prin nesfîrşite adaptări.

Oglinzi convexe Est-Vest

Aceste opere de artă mai au o însuşire: cele mai multe dintre ele sînt transparente. Ideile lor strălucesc, neinhibate de materialitate. Este oare cu putinţă ca, respingînd fierul, cimentul şi sloganurile – şi în absenţa fluviului de bunuri de consum – să se producă opere ale căror idei sau politică abia dacă întîlnesc o rezistenţă materială? În Occident, unde fiecare nou obiect de consum întrupează eficient ideologia seducţiei capitaliste tîrzii, este aproape imposibil să creezi un contra-obiect care să diminueze imperativul utilitar.

Ideologia de fier-sloganuri-ciment-ţigări a defunctului comunism a fost o ţintă statică. Aveai răgazul să ţinteşti cu grijă, ca într-o varză aşezată pe un piedestal şi să tragi focuri îndelungat, cumpănit. Capitalismul, dimpotrivă, nu stă pe loc. Aici, provocarea pentru artişti nu este să intre în panică, ci să tragă gloanţele mai iute.

Din punctul de vedere occidental, eu pot formula cel puţin o întrebare: ce fel de oameni se născteau dincolo de Cortina de Fier? Pe aceşti oameni îi cunoaştem ca cifruri, opere de artă, atitudini ideologice – dar nu ca fiinţe umane. Întrebarea aceasta a şi primit un răspuns în Vest – chiar înainte de a fi fost formulată cum se cuvine. Răspunsul, şocant, a fost: **oameni ca noi**. Nu comunişti, nici sfinţi sau martiri sau monştrii intelectuali, ci fiinţe care poartă şosete şi-şi dau cu ruj. Politica socială care corespunde acestui răspuns a fost dată din abundenţă prin politica restrictivă la emigraţie în tot Occidentul. Oamenii de dincolo de Cortină erau bine, cîtă vreme reprezentau ideea noastră despre opresiune, dar acum, dacă le putem vedea figurile absolut umane, nu vrem să avem de-a face cu ei. Faptul că sînt obişnuiţi ne respinge. Din cauza răspunsului, întrebările trebuie reformulate. Nu cred că arta poate realiza asta singură, dar poate ajuta.

New Orleans, octombrie 1996

Fragmente din comentariul lui Andrei Codrescu la expoziţia BEYOND BELIEF – DE NECREZUT, expoziţia itinerantă a artiştilor din Europa Centrală şi de Est, organizată de Muzeul de Artă Contemporană din Chicago (1995 - 1997).

Traducere: IOANA IERONIM

TEATRUL ODEON

UPERCUT STÎNGA

de Joël Jouanneau **regia Dragoş Galgoţiu**

„Să gîndeşti cu simţurile şi să simţi cu mintea" este un principiu-invitaţie pe care regizorul **Dragoş Galgoţiu** îl practică de multă vreme, urmărind să-şi determine publicul să ia cunoştinţă de realităţi grave, care, deşi ţin de domeniul evidenţei, dintr-un motiv sau altul, sînt ocultate. De astă-dată demersul său provocator vizează un subiect fierbinte: drogul şi climatul care-l favorizează.

Autorul a dorit să se justifice şi programul-afiş îi consemnează motivaţia: *„La origine, un simplu fapt divers. O fată de 16 ani locuind ilegal într-o clădire abandonată împreună cu alţi 5 adolescenţi. Într-o seară ea cere foc unui muncitor algerian. El nu fumează, nu are chibrituri la el, ea îl înjunghie. Algerianul e mort, fata la închisoare. N-am aflat niciodată altceva despre acest omor. Noaptea următoare, ea îl omoară în faţa mea. Ea mă vede. Spune «Nu vei scăpa aşa». Sînt de acord. Înjunghiu cadavrul. E un vis rău. Mă trezesc. În zilele care urmează, ea e mereu prezentă. Nu mai văd în jurul meu decît oameni fără adăpost. Mă găsesc obscen. Decid să scriu o piesă. Istoria unui cuţit ruginit şi a unei brichete care nu merge. Ar fi o comedie urbană".*

Departe de a fi o „docu-dramă", textul l-a interesat pe directorul de scenă român prin capacitatea sa poetică de a evoca la sfîrşit de mileniu experienţa literară a ultimei jumătăţi de veac, focalizată asupra fenomenului alienării. Alienarea anunţată de *greaţa* existenţială a „condamnaţilor la libertate" gravitînd între *fiinţă şi neant* în spatele unor metaforice *uşi închise*, situaţie care-i determină să considere că „infernul sînt ceilalţi". Readus în actualitate, *mitul lui Sisif*, datorită generalizării *ciumei* tiraniilor de tot felul, avea să devină simplu laitmotiv al *străinului* care, încercînd să refuze „jocul", riscă sinuciderea. Sinucidere care nu mai e o problemă filosofică, ci una concretă, uneori unica soluţie. Societatea fiind cangrenată, agonia e încă ascunsă. Vieţuind graţie solidarităţii solitarilor, minoritarii pe zi ce trece majoritari – *homeless*-i sau/şi drogaţi –, refac „testul nihilismului" – zădărnicia aşteptării unui Godot salvator, agăţîndu-se de cuvinte, singurul „bun" în lipsa halucinogenelor ori în prelungirea lor. Monologarea ajunge să echivaleze cu evadarea, cu smulgerea din contingent şi cufundarea în amnezie.

Cele 7 personaje plus 1 absent beneficiază în mod original de reflexul nobil indus de această înrudire cu predecesori intraţi în clasicitate datorită unor scriitori precum Sartre, Camus, Beckett. Este şi meritul regizorului care (avînd şi sprijinul fidelului său colaborator, scenograful **Vittorio Holtier**) a dorit şi reuşit să evidenţieze aceste valenţe de universalitate sugerate prin noţiunea generică de „arhipelag" în care sînt siliţi să-şi ducă traiul aceşti marginalizaţi ce depind de voinţa unui oarecare Menott. Binefăcător malefic, acesta îşi face auzită doar vocea guturală, autoritară, inhibantă, anihilantă. Împotriva lui se descoperă coalizaţi tinerii fără căpătîi şi fără viitor, supravieţuind doar din surogatele evaziunii. Exclentă este scena melodiei *rap* prin versurile căreia sînt aduse acuze zeci acelei instanţe supreme care-i guvernează din umbră. Pulsaţia ritmică redă la intensitate formidabilă tensiunea acumlată de aceste suflete mutilate ce încearcă să se amăgească fiecare în felul său. Cloack, tînăra energică pe care **Camelia Maxim** o menţine permanent în prim-plan prin elanurile ei de vitalitate dinamică molipsitoare, tonică pînă şi în moarte. Băiatul activ Widish, care încă speră să se redreseze prin box şi căruia **Ovidiu Niculescu** îi atribuie o cuceritoare candoare. Veşnic preocupat de propria extincţie, sinucigaşul Nigger, care şi-a aflat în **Marius Stănescu** interpretul ideal, dăruit abuliei personajului. Performer al teleportării artificiale, Prince, care îi aduce lui **Ioan Bătinaş** maturizarea artistică, sesizabilă în economia de mijloace, în expresia feţei transfigurată. Bonsaï – dubios spirit incitator, incriminator şi exterminator –, profitînd de silueta filiformă şi versatilă a lui **Constantin Cojocaru**. Lui **Dan Bădărău** i-a revenit sarcina dificilă de a ambiguiza statutul a două importante personaje. Împrumutîndu-şi glasul şi lui Menott, Străinul – sacrificat în mod accidental tocmai cînd depăşise barierele ostilităţilor cu care-l întîmpinase grupul – poartă cu sine nu doar ipoteza afirmată că ar fi un purtător de cuvînt ce-şi uită misiunea, ci şi pe aceea – inchietantă – de a fi Menott însuşi, într-o hazardată tentativă de coborîre în iadul de el însuşi creat. În aceşti parametri e posibilă speculaţia unui spectacol-exorcizare (intenţionat şi de autor) prin care eroi şi spectatori deopotrivă sînt supuşi unei terapii de dezintoxicare, executată la un înalt voltaj dramatic, impus de însuşi tragismul operaţiunii de drogare (la propriu, la figurat) care îşi este şi cauză, şi efect.

Camelia Maxim, Ovidiu Niculescu, Marius Stănescu şi Mihaela Mihăescu în Upercut stînga
(foto Mihai Musceleanu)

Un cerc vicios descris în termeni specifici şi de un film ce a ajuns cu promptitudine pe ecranele româneşti, ***Trainspotting***, realizat de un tînăr om de teatru britanic cucerit şi de a 7-a artă, **Danny Boyle**. Spectacolul „Odeonului" bucureştean nu e mai prejos de pelicula europeană, care beneficiază însă de o teribilă mediatizare mondială.

IRINA COROIU

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREŞTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

POLIROM NOUTĂŢI

Ioan Buduca
Şi a fost seară, şi a fost dimineaţă
Eseuri de spionaj cosmologic

Eliadiana
Volum omagial dedicat împlinirii a 90 de ani de la naşterea lui Mircea Eliade
Ediţie îngrijită de Cristian Bădiliţă

În pregătire:
*** **Marele Inchizitor. Dostoievski – lecturi teologice**

Comenzi la CP 266, 6600, Iaşi
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111; (032)-217.440
Internet: www.nordest.ro/shopping/books/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.cccis.ro
Plural

RADU NEGRUȚIU

Homo faillibilis

– pe marginea studiului „Amenințarea capitalismului", de George Soros, apărut în numărul 9 din revista „22" –

Homo faillibilis ca homeopatie

În opinia lui George Soros, eroarea majoră în care societatea capitalistă pare a fi căzut astăzi este aceea de a se pretinde un sistem infailibil. Asemenea vechilor sisteme totalitare cărora societatea deschisă occidentală li s-a opus înainte de prăbușirea lor (nazismul și comunismul), societatea capitalistă de tip *laissez-faire* se proclamă a fi în posesia „adevărului ultim". Vulgarizînd principiul noncontradicției, capitalismul pare a se defini în continuare ca pol pozitiv, prin opoziție cu totalitarismele prăbușite. Însă cum societățile închise ale lumii comuniste s-au autodesființat și o nouă ordine mondială nu s-a determinat încă, problematizarea contrastivă nu mai este o certitudine pentru lumea capitalistă. Se pune acum pentru autor problema identificării unui *conținut pozitiv* real al societății deschise.

Premisa de la care pleacă ideologii infailibilității capitalismului *laissez-faire* este aceea că teoria economică, care postulează raportul cerere-ofertă ca o competiție perfectă, guvernează cu arma științificității un așa-zis echilibru natural al pieței. Astfel, politica *laissez-faire* vorbește despre instabilitate în cazul piețelor financiare grație regulilor defectuoase, de unde raționamentul, la rîndul său neîntemeiat, potrivit căruia piețele fără reguli guvernamentale ar fi stabile în virtutea teoreticului echilibru cerere-ofertă. George Soros arată însă că teoria va rămîne nedemonstrată în practică și că știința socială nu poate astfel atinge „adevărul ultim". Karl Popper vorbea în acest sens despre inepuizabilul din materia socială, care împiedică cristalizarea în sfera umanului a unei Rațiuni imuabile. De altfel, pentru Karl Popper, singurul criteriu de validare a unei științe veritabile este posibilitatea refutării fundamentelor acesteia. Prin urmare, demonstrează George Soros, teoria economică, dacă are pretenția cunoașterii perfecte, e dușmanul societății deschise liberale.

Societatea deschisă este astfel amenințată de un mecanism opus celui care funcționa în societățile totalitare. *Credo*-ul capitalismului *laissez-faire* este exacerbarea libertății individuale și a interesului propriu în detrimentul interesului comun (morala utilitară radicalizată), societatea deschisă găsindu-se astfel în pericol de a se autolichida în lipsa a ceea ce George Soros numește un „efort deliberat" pentru a menține stabilitatea piețelor financiare. Or, un efort deliberat nu poate exista acolo unde prevalează *„doctrina supraviețuirii celui mai puternic"*. La nivel macro, realismul geopolitic se conduce după același principiu, remarcă autorul, interesul național fiind prevalent asupra celui comunitar universal, sabotînd astfel din interior, prin neangajare, echilibrul internațional și „societatea globală deschisă" posibilă (imediat) după prăbușirea ordinii mondiale bipolare.

Pentru George Soros, inechitatea darwinismului social naște însă alți monștri. Mecanismul pieței *laissez-faire* subminează valorile principiale tradiționale, termenul de valoare coborînd în piață și fiind evaluat în capacitate financiară: *„Cultul succesului* – scrie Soros – *a înlocuit credința în principii. Societatea și-a pierdut ancora"*. Prin urmare, certitudinea perfecțiunii se substituie pe nesimțite credinței în perfectibilitate. Cu toate acestea, în nota lui Karl Popper, George Soros păstrează un optimism raționalist-critic, investind în succesul societății deschise în măsura în care se va putea renunța la pretenția deținerii „adevărului ultim"; pe scurt, substituind rațiunii, ilegitim înstăpînite ca infailibilă, *failibilitatea*, care descrie credințele noastre ca *alegeri*, unică modalitate de a le perfecționa în baza experiențelor, precum și de a le confrunta cu credințele celorlalți. Failibilitatea, pe care tot Popper o delimitează net de scepticism (am spune, azi, de nihilism), ne-ar deschide atît alterității, cît și umanității noastre. Recuperînd într-un astfel de context vorbele lui Bergson, cel care, în ***Cele două surse ale moralei și religiei***, furnizează criticismului popperian termenii de *„societate deschisă"/„societate închisă"*, am vorbi despre necesitatea interindividualității în următorii termeni: *„Celula trăiește pentru sine, dar în egală măsură și pentru organism, aducîndu-i și împrumutîndu-și propria-i vitalitate de la acesta din urmă"*. În aceeași tonalitate, de data aceasta însă nu ca raportare utilitară, ci ca raportare la întreaga umanitate, *sufletul deschis* este pentru Bergson iubire fără obiect, depășire de sine.

Întrebarea privitoare la tehnică

De ce *amenințăle amenințat*, totuși, capitalismul? Așa cum îl vede George Soros, capitalismul renunță la orice reguli în virtutea unei false teoretizări. Istoricismul, în concepția lui Karl Popper, elibera omul de povara vreunei răspunderi față de propriul destin, ipostaziind un punct terminus implacabil al istoriei. Soros însă se vede nevoit să mute accentul de pe clasica dihotomie totalitarism utopic (teza)-societate deschisă (antiteza), de vreme ce profeticul se dizolvă el însuși într-un sistem desăvîrșit, deja existent: capitalismul *laissez-faire*. Survine aici himera posesiei „adevărului ultim" în prezent (devenit prezent gnomic), iar ca urmare, din orizontul omului dispare orice răspundere orientată teleologic.

Termenul de *răspundere* (evident, nu în sens etic) figurează recurent în ontologia lui Heidegger. *Da-sein*-ul ca *Sorge*, privilegiat în contrast cu ființările intra-mundane, implică cu necesitate o raportare *responsabilă*, atît la ființă (vezi *teama* ce face să survină deschiderea transcendenței din ***Ce este metafizica?***), cît și la putința de a tematiza ființarea. Răspunderea, în ordinea cauzalității (în tradiție elină), e legată de *poiesis*/*pro-ducerea* ca scoatere din ascuns a ceea ce ajunge la prezență. Starea de neascundere a ființei este, ca dezvăluire a unei ipostaze fundamentale a originii/esenței ființei, *alétheial Wahreit*. Modalitatea modernă a scoaterii din ascundere e tehnica modernă, iar aceasta din urmă, cunoscută în esența sa, deci ca modalitate de scoatere din ascundere (*alétheia*) a ființei, implică răspunderea. Heidegger schițează astfel, în ***Originea operei de artă***, cadrul ființial al omului modern: între esența metafizicii moderne și tehnica modernă, care se revendică conform raționamentului din sfera *alétheiei*, trebuie să existe un raport de identitate.

Însă tehnica modernă este deocamdată, pentru Heidegger, aliată cu nihilismul. Noutatea tehnicii moderne este *situarea-disponibilă* a ființărilor față de *Da-sein*, diferită de opoziția subiect-obiect: obiectul se metamorfozează în instrument. Instrumentalizarea, pe care George Soros o sugerează la rîndul său în **„Amenințarea capitalismului"** vorbind despre dialectele puterii/înstăpînirii în dauna cunoașterii, amenință de data aceasta omul sau, în vocabularul heideggerian, *Da-sein*-ul. Omul se proclamă stăpîn asupra lumii și asupra propriului destin, fiindcă el este *„cel-ce-supune-comenzii-sale* situarea-disponibilă*"*. Însă, argumentează Heidegger, omul are numai iluzia stăpînirii propriului eu, în vreme ce devine el însuși *situare-disponibilă*: *„... În realitate, omul nu se mai întîlnește astăzi nicăieri cu sine însuși, adică cu esența sa"*. *Da-sein*-ul se rupe astfel de esența ființei și devine la rîndul său instrument.

Tot așa însă cum George Soros crede într-o *„schimbare de atitudine"*, Heidegger promitea și el un remediu analeptic. *Ge-Stell*-ul, modalitatea destinală (*destin*/*Geschick* citit ca deschidere a *unei* istorii în care sîntem puși) a scoaterii din ascundere ca *situare-disponibilă* trebuie înțeles în esența sa, adică drept *acordare*. Heisenberg, scriind undeva despre progresul științei ca fiind similar progresului istoriei, observa că orice progres se pliază în funcție de *„necesitatea unor noi fundamente"* (***Transformări ale structurilor de gîndire în progresul științei***). În introducerea celebrului volum ***Al treilea val***, Alvin Toffler intuiește, la rîndul său, cu îndreptățită speranță, o *„structură neașteptată sub larma unor evenimente aparent lipsite de sens"*. Fireste, deși relative în general la lumea modernă, astfel de considerații pot părea heteroclite. Cu toate acestea, fie că este vorba de *Ge-Stell*, de o structură încă subiacentă sau de o nouă fundamentare, apare imperativul înțelegerii de sine a omului (adică al gîndirii stării de neascundere ca *alétheia*) într-un mod istoric destinal diferit. Pentru a exorciza omul de pericolul instrumentalizării, e nevoie ca starea de neascundere să fie gîndită ca experiment ce se deschide, prin scoaterea din ascundere (*acordarea*), ascunderii însăși, prin urmare ființei ființării.

Așadar, omul, înțeles ca *proiect*, este în măsură de a se deschide unui așa-zis „adevăr ultim" numai prin experiența destinului istoric în care sălășluiește. Heisenberg vorbea în textul citat despre a modifica în cîmpul experienței istorice ***„atît de puțin** pe cît este posibil"*, fără *„a voi să introduci modificări și acolo unde **legile naturii*** (s.n.) *fac pentru totdeauna imposibilă o modificare"*. Karl Popper, pe de altă parte, susține și el doctrina pe care o numește *piecemeal social engineering*, în opoziție cu cea denumită *utopian social engineering*, evidențiind libertatea omului în temeiul failibilității sale. George Soros reconsideră opoziția popperiană, păstrînd însă substanța aproape socratică a teoriei failibilității. „Adevărul ultim" rămîne închis celui care se închide în sine cu iluzia puterii ultime dobîndite în peisajul instrumentalului. Darwinismul social îndepărtează omul de esența sa, de Celălalt din sine. Termenul de failibilitate conține în schimb în structura de adîncime cel puțin răspunderea deschiderii unui principiu superior, dacă nu chiar o *teamă* heideggeriană *in potentia*.

Rațiunea rezonabilă

S-a glosat mult pe marginea imanentizării Celuilalt în om (prin refuzul oricărei autorități), care duce la atomizări ultime în societate (indivizii) și nu conduce decît la o falsă problemă a identității. Momentul culminant al rațiunii triumfătoare, 1789, transferă destinul în răspunderea omului. Respingerea Celuilalt (văzut atît ca supra-uman, cît și ca supra-social) de către individul re-pliat în imanență a condus la in-conștiență. Raționalitatea modernă elimină astfel subiectul unui obiect/unei operații în chiar obiectul/operația în sine, care continuă să funcționeze inerțial. Se poate astfel vorbi, odată cu un fenomenolog contemporan ca Marc Richir, despre *„fenomenalitatea unui fenomen lipsit atît de* archè *cît și de* télos*"* (***Du sublime en politique***). Ecuația este următoarea, demonstrată mai sus de Heidegger: în timp ce individul se individualizează ca instrument, printr-o mișcare reversibilă el se dezintegrează ca subiect/*Da-sein*. Reducînd la anonim, operativitatea rațiunii și, implicit, rațiunea însăși devine inumană (vezi conceptul lui Max Weber de *rațională formală*), transformîndu-se la rîndul ei, odată cu individul și cu corpul social, în instrument, *Ge-Stell* sedus de non-sens.

George Soros pune în gardă într-un moment în care modernitatea tîrzie pare să fi ajuns într-un impas. „Epoca Rațiunii" a atins frontiera care o mărginește, iar rațiunea se dovedește, prin instrumentalizarea ei, irațională. Mai departe nu se poate merge. În numărul 10–11–12/1996 al *Secolului 20*, H.-R. Patapievici face o radiografie de detaliu a rațiunii în modernitatea tîrzie (**„Rațiunea rezonabilă. Eseu asupra raționalismului modernității tîrzii"**). Argumentația care propune rațiunea rezonabilă (*„o concepție slabă a ființei tinde să preia și să subordoneze tehnica de argumentare care, înainte timp, fusese solidară cu o concepție tare a ființei, în sens platonician"*) se rezumă fără pretenție: *„Ce rămîne atunci? Recursul simplu, modest la natura umană"* (Anton Dumitriu a putut vorbi, în contextul ușor diferit al volumului ***Homo universalis***, despre *umanizarea omului*). Gianni Vattimo, comentînd, în ***Dincolo de subiect***, problematica *Ge-Stell*-ului heideggerian, scrie despre accesul la ființă într-un sens slab, ca despre o „teorie pozitivă" a ființei caracterizată non-metafizic. *Ontologia declinului*, conceptul lui Vattimo prezent în filigran în ***Identität und Differenz***, s-ar clădi ca rațiune rezonabilă, conștientă de faptul că *„Dumnezeu a murit"* metafizica a luat sfîrșit. Esența tehnicii/*Ge-Stell*-ul permite accesul la un *„spațiu de oscilare"* l'Er-eignis, ca unică posibilă raportare la ființă, aceasta din urmă interpretată în sens slab. Problema dialecticii ascundere-neascundere rămîne aceeași.

Pentru George Soros, valorile pieței financiare a capitalismului *laissez-faire* desfid valorile oricărui principiu tradițional, provoacă la o reevaluare a rațiunii care a obliterat failibilitatea umanului. În fond, între rațiunea rezonabilă, cu șovăielile ei de debutant, și failibilitatea care ar asigura un soi de *deschidere* a individului (și a societății) nu credem că există vreo contradicție de fond. Baudelaire semnala undeva absența din **Declarația drepturilor omului și cetățeanului** de la 1789 a două drepturi care, din inadvertență, nu figurau: dreptul la contrazicere și dreptul de a pleca.

Punere în cauză

În linii mari, **„Amenințarea capitalismului"** vizează pericolele de care societatea deschisă e pîndită din interior. Cazul societăților închise ce tind spre societatea deschisă idealizată este particular. Societatea occidentală se află în perioada de incertitudine pe care o impune oscilația între doctrina supraviețuirii celui mai puternic și efortul încă bastard de identificare a *conținutului pozitiv* despre care vorbește autorul. Prin urmare, am spune, vechile societăți comuniste închise tind către o țintă mișcătoare. Atît evidența, cît și inerția mențin aspirația către modelul de societate deschisă occidentală. Nesusținute însă (printr-un eventual nou „Plan Marshall") de către democrațiile apusene, societățile care aspiră la societatea deschisă se luptă pentru supraviețuire. Răsturnînd logica dezvoltată mai sus, indivizii care se luptă pentru supraviețuire în fostele societăți închise păstrează încă, inevitabil, accesul la unele principii tradiționale. Este atuul (grație deținerii încă a unei anumite conștiințe), alături de cel al exteriorității, care ar trebui să ajute la o lucidă decelare și – de ce nu? – dejucare a *amenințărilor capitalismului*.

Redactor-șef: **GABRIELA ADAMEȘTEANU**
Redactor-șef adjunct: **RODICA PALADE**
Publicist comentator: **ANDREI CORNEA**

Contabil șef: **ALINA CORBU**; Șef serviciu marketing-distribuție: **MIRCEA VLAD IONESCU**; Coordonator secție socială: **OANA ARMEANU**; Redactori: **IULIAN ANGHEL, MARIAN CHIRIAC, ALIC MÎRZA, RĂZVAN PAUL,**; Grafician: **DAN PERJOVSCHI**; Asistent marketing–publicitate **MIHAELA CUCU**, Secretariat: **ELISABETA OLEA**

Difuzare, abonamente:**Constantin Sataila, Alexandru Petrea;** Operator calculator, **Lidia Cristescu**, Corectură: **Adriana Bobeică, Rodica Toader, Mara Ștefan;** Casierie, abonamente: **Mihaela Antonescu**

Rubrici: *Economie:* ***ILIE ȘERBĂNESCU,*** *Politic:* ***ȘERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, N.C. MUNTEANU, RADU CĂLIN CRISTEA, MARIUS BĂZU CRISTIAN PREDA,*** *Eseu („Idei în libertate"):* ***H.-R. PATAPIEVICI,*** *Cronică literară:* ***DAN C. MIHĂILESCU*** *Cultură:* ***MAGDA CÂRNECI*** *Cronică de teatru:* ***IRINA COROIU***

Consiliul consultativ „22": MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ȘORA, ȘERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76, e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/
Responsabil de număr: ANDREI CORNEA

Număr tipărit cu sprijinul FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS

ISSN-1220-5761